

EVANJELIKÁLNY TEOLOGICKÝ ČASOPIS

Eudovít Fazekaš Uchovanie dynamiky života v cirkvi

Jiří Beneš Nový Boží lid

Ján Henžel Teológia teologického vzdelávania

Jiří Vogel Zvěstování jako základní funkce církve

Imrich Peres Pedagogické aspekty duchovenskej služby

Marek Říčan Aktuálnost odkazu díla Kristíny Royové

Brádnanská – Hanesová Katechetický aspekt učenia o Božej Trojici

1/2006

Evanjelikálny teologický časopis

Vychádza na Katedre evanjelikálnej teológie a misie
Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vydavateľ:

Pedagogická fakulta,
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Adresa redakcie:

Evanjelikálny teologický časopis,
KETM PdF UMB,
Ružová 13,
974 11 Banská Bystrica

tel/fax: 048/4171148

e-mail: casopis@pdf.umb.sk

Zodpovedný redaktor:

Mgr. Ing. Jaroslav Maďar

Redakčná rada:

Doc. ThDr. Ľudovít Fazekaš
Mgr. Pavel Hanes, PhD.
Mgr. Pavel Hošček, Th.D.
Robert A. Hunt, Ph.D.
Prof. ThDr. Ján Liguš, PhD. (predseda)
mim. prof. ThDr. Pavel Procházka, PhD.
ThDr. Vilém D. Schneeberger

*Za obsahovú a jazykovú stránku článku zodpovedá autor.
Článok nemusí nutne odrážať názor redakcie.*

Ročník V./1.

Časopis vychádza dvakrát ročne. Cena jednotlivého čísla 100,- Sk

Objednávky a distribúcia: redakcia

Layout: Jaroslav Maďar

Tlač: TRIAN s.r.o., Banská Bystrica

Registračné číslo: MK SR 2917/2002

ISSN 1336-1783

OBSAH

Adresy autorov článkov.....2

Jaroslav Maďar
Editorial.....3

ČLÁNKY / ARTICLES / AUFSÄTZE

Ludovít Fazekaš
Uchovanie dynamiky života v cirkvi.....5
Erhaltung der Lebensdynamik in der Kirche

Jiří Beneš
Nový Boží lid 18
A New God's People

Ján Henžel
Teológia teologického vzdelávania.....28
Theology of Theological Education

Jiří Vogel
Zvěstování jako základní funkce církve 35
Beziehung der Kirche zur Verkündigung

Imrich Peres
Pedagogické aspekty súčasnej duchovenskej služby.....39
Pedagogic Aspects of Contemporary Spiritual Ministry

Marek Říčan
Aktuálnost odkazu díla Kristíny Royové.....47
The Topicality of the Legacy of Kristína Royová's Work

Noema Brádňanská – Dana Hanesová
Katechetický aspekt učenia o Božej Trojici.....66
Catechetical Aspects of Teaching About God's Trinity

RECENZIE / BOOK REVIEWS / REZENSIONEN

Peres: BUDOVANIE CIRKVI 77
Říčan: TRUTH TO TELL - THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH.....79

Adresy autorov článkov

Mgr. Jiří Beneš, Th.D., Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova, Pacovská 350/4, 140 21 Praha 4, Česká republika

e-mail: benes77@volny.cz

PaedDr. Noema Brádnianská, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra teológie, Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: nbradnanska@pdf.umb.sk

Doc. ThDr. Ľudovít Fazekaš, Hviezdoslavova 25, 934 01 Levice

e-mail: ludfazek@stonline.sk

Doc. PaedDr. Dana Hanesová, PhD., Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra teológie, Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: dhanesova@pdf.umb.sk

Ing. Ján Henzel, PhD., Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra teológie, Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: jan.henzel@cb.sk

Doc. PhDr. ThDr. Imrich Peres, PhD., mim. prof., Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho, Roľníckej školy 1519, 945 01 Komárno

e-mail: peres.imre@selyeuni.sk

Mgr. Marek Říčan, Na nivách 7, 737 01 Český Těšín, Česká republika

e-mail: mrican@sceav.cz

ThDr. Jiří Vogel, Th.D., Husitská teologická fakulta, Univerzita Karlova, Pacovská 350/4, 140 21 Praha 4, Česká republika

e-mail: vogelj@htf.cuni.cz

Editorial

Jaroslav Maďar

V tomto čísle uverejňujeme sedem článkov a dve recenzie.

Ľudovít Fazekaš v článku *Uchovanie dynamiky života v cirkvi* menuje a analyzuje faktory, ktoré napomáhajú uchovať a rozvíjať život v cirkvi.

Exegéza výroku proroka Sofoniáša 3,13 je venovaná štúdiu Jiřího Beneša - *Nový Boží lid*.

V článku *Teológia teologického vzdelávania* ponúka autor Ján Henžel typológiu štyroch základných modelov teologického vzdelávania.

O význame zvestovania cirkvi pojednáva krátky, ale zásadný článok Jiřího Vogela - *Zvěstování jako základní funkce církve*.

Imrich Peres vo svojej štúdii- *Pedagogické aspekty súčasnej duchovenskej služby* hľadá odpovede na otázky: V ktorých oblastiach duchovenskej služby sa môže najviac uplatniť pedagogika? Aké edukačné prostredie má naporúdzi dnešný teológ? Aké perspektívy sa rysujú pre ďalší cirkevno-teologický edukačný vývoj?

Obsiahly článok Mareka Řičana - *Aktuálnost odkazu díla Kristíny Royové* - možno vnímať aj ako príspevok k 70. výročiu úmrtia tejto „najprekladanejšej“ slovenskej autorky.

Neľahkej úlohe vyučovaniu tajomstvu Božej Trojice pre detského recipienta je venovaný článok *Katechetický aspekt učenia o Božej Trojici* od autoriek Noema Brádnianská – Dana Hanesová.

A na záver zase niekoľko oblitátnych, ale potrebných organizačných pokynov. Objednávky časopisu a distribúciu vybavuje redakcia. Časopis si možno objednať troma spôsobmi:

1. Písomne na adrese: Evanjelikálny teologický časopis, KETM Pdf UMB, Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica,
2. telefonicky na čísle: 048/4171148
3. e-mailom: casopis@pdf.umb.sk

Predplatné na rok 2005 (dve čísla) je **200,- Sk** (vrátane poštovného). Do každého časopisu vkladáme poštovú poukážku, ktorou možno predplatné uhradiť. Pre tých, ktorým je to ľahšie uhradiť bankovým prevodom prikladáme číslo účtu (je aj na poštovej poukážke): **49232312/0200** (VUB, a.s. Banská Bystrica). Pri

úhrade bankovým prevodom prosíme, aby sa to oznámilo aj do redakcie (e-mailom, telefónom), lebo často z údajov, ktoré máme k dispozícii nevieme určiť adresu objednávateľa.

Pre tých, ktorým sa Evanjelikálny teologický časopis dostal do rúk po prvýkrát až teraz, pripomíname, že na sklade máme ešte staršie čísla, ktoré si možno doobjednať.

V Banskej Bystrici, 30. júna 2006.

Uchovanie dynamiky života v cirkvi

Ludovít Fazekaš

ERHALTUNG DER LEBENSDYNAMIK IN DER KIRCHE

Die Geschichte zeigt, dass geistliche Bewegungen entstehen, erstarren und absterben. Gottes Absicht ist es aber, dass das Leben erhalten wird und wächst. Er hat die Faktoren bestimmt, die das Leben im Leib Christi vermehren. Es sind folgende: Verbindung mit dem Haupt. Das gibt der Kirche die Möglichkeit, der Liebe Gottes zu vertrauen, sich für unwürdig zu halten und mit dem Leben beschenkt zu werden.- Verbindung mit den Gliedern. Wir haben sie, wenn wir zusammen mit den anderen Gliedern mit dem Haupt in Verbindung bleiben. – Verbindung mit der Umgebung. Die haben wir, wenn wir die Verbindlichkeit der Gabe sehen und den armseligen Menschen mit unserer Begabung dienen. – Dazu brauchen wir gesunde Nahrung, also ein lebendiges, geistliches und helfendes Wort. – Dabei hilft uns die innere Reinheit gegen die Lockerung der Sitten und die Anziehungskraft der Irrlehren. – Es geht auch nicht ohne den hoffnungsvollen Ausblick, der uns hilft, das Leid tapfer zu überwinden.

Z dejín vidíme, že duchovné hnutia vznikajú, kôrnatejú a odumierajú. Boh potom povoláva nových ľudí, ktorých obdari oživujúcou mocou svojho Ducha a urobí nositeľmi nového obživenia. S tým sa sotva dá niečo robiť. Nie však v tom zmysle, že by to bola nejaká osudová zákonitosť a teda že by úpadok bol „podľa Božej vôle“. Ved' Božia vôľa je vzrast cirkvi. Vo svojom pláne stanovil zákonitosť, ktorá vedie k životu a určil faktory, ktoré pôsobia antiskleroticky a podporujú život.

Na tomto základe sa môžeme pokúsiť o poznanie „rastových činiteľov“ a o ich uplatnenie v cirkevnej praxi. Nemáme ilúziu, že by sme natrvalo zmenili onú osudnú sínusoidu s jej vrcholom, klesaním, dolom a novým stúpaním. Môžeme však dosiahnuť istú priamku, ktorá možno nie tak strmo, ale predsa len bude smerovať hore k postupnému a stálemu rastu.

Pri svojich úvahách sa budeme držať obrazu cirkvi ako Kristovho tela. Pýtame sa teda: Ktoré faktory pôsobia antiskleroticky a naopak udržuujú a rozmnožuujú život? Je ich viac a my z nich spomenieme tieto:

1 Spojenie s Hlavou

Dôvera v Božiu lásku. - U Mal 1,2n Hospodin povedal Izraelovi: „Milujem vás“, ale Izrael sa ho pýta: „V čom nás miluješ?“ Jeho ťažké polozenie po návrate

z babylonského zajatia podľa neho protirečilo Božej láske. A tak mu Boh ukazuje na to, že Ezav bol prvorođený a on si vyvolil ich praotca Jakoba napriek všetkej jeho nevernosti. V tom je Božia láska. – Preto je poznanie Božej lásky rozhodujúcim momentom pri spojení cirkvi s jej Hlavou. „My sme poznali a uverili v lásku, ktorú má Boh k nám“ (1Jn 4,16). Aj n z veriaci môžu žiť tak, že v pohľade na choroby v rodine, spory medzi bratmi, finančné ťažkosti a iné stratia presvedčenie o Božej láske. – Tu musím spomenúť celkom osobnú skúsenosť. Od istého času som sa modlil asi takto: „Pane, na svete je veľká bieda. Keby som ja bol na Tvojom mieste, ja by som sa nad ňou zmiloval“. Potom ma ale Boží Duch obvinil., že tým vlastne vytykám Bohu, že nás dosť nemiluje. Chyba bola vo mne, že sa nedám strhnúť prúdom Božieho zmilovania. – Spojenie s Hlavou nám zachová len vedomie o Božej láske. Je to oné „jediné potešenie v živote i v smrti“, čo zaznieva z najznámejšieho slova Písma: „Tak Boh miloval svet“. Satan sa nám to snaží zahmlieť clonou problémov v nás i okolo nás. Tu pomôže len viera, že máme Otca, ktorý si nás zamiloval večnou láskou v obeti Syna.

Ďakovanie za milosť. - Ak niekto príde k nám zo sveta, môže mať dojem, že sa dostal k žobrákom, ktorí stále len prosia: „Daj, daj, daj“. A prosia, pretože vidia len to, čo nevidia. Srdce majú plné krívd a výčitiek, že im Pán to a ono nedal. Nevidia však, čím ich Pán každý deň obsypáva, takže majú, čo mnohí nemajú. – Corrie ten Boom¹ cituje skúsenosť istého človeka: „Nemal som topánky, a tak som začal reptat'. Potom som uvidel človeka, ktorý nemal nohy. A tak som začal Boha chváliť“. Pavol prosí za otvorené oči pre Efežanov (1,18), lebo máme oči a nevidíme, čo všetko nám Boh daroval. Myslíme si, že druhí majú väčší krajec chleba a ľahší kríž. – Preto víťame fakt, že sa do našej bohoslužby dostáva oslava Boha. Prirodzene, aj ona musí byť doplnená pokáním, vyznávaním, prosbami. Avšak oslava Boha nám chýbala a tak dostáva miesto, ktoré jej patrí. Pomocou nej kvitujeme Božiu lásku, uznávame ju a zasväcujeme² sa jej našou láskou. – Tu treba upozorniť, že Pavol pri opisovaní pohanstva v R 1,18nn ukazuje na žriedlo, v ktorom pohanstvo pramení: „Pretože poznajúc Boha neoslavovali ho ako Boha ani mu neďakovali“. Pohanstvo sa začína nevďačnosťou. A to nielen u pohanov, ale aj u veriacich ľudí.

Vedomie nehodnosti. - Ďakovanie za Božiu lásku je podmienené tým, že máme vedomie o svojej nehodnosti. Na začiatku to cítime, ale keď milosť dostaneme, nazdávame sa, že ona z nás urobila také dobré deti, ktoré Boh samozrejme miluje. Myslíme si, že milosť nás tak premenila, že už milosť nepotrebujeme a že nás Boh má rád pre našu dobrotu. – Ale Božia láska je od začiatku do konca význačná tým, že má

¹ Corrie ten BOOM, *Ježiš je víťaz*, Praha 1990, s. 117. Podľa nej najlepší prostriedok, ako sa zbaviť sebaľútosti, je urobiť niečo pre druhého, ktorý je na tom horšie ako my.

² Hebr. „qará bšém Jahve – vzývať meno Hospodinovo“ znamená „vysloviť nad sebou meno Hospodinovo“ a tým sa označiť za jeho majetok. Je to vidieť tam, kde sa Hospodinovo meno „vzýva nad niekým“ (5M 28,10.; Iz 63,19; Am 9,12). „Ten, nad ktorým je menované meno Hospodinovo, stáva sa majetkom Božím. Súčasne sa taký človek stavia pod Božiu ochranu“, A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, Praha 1992, s. 1261.

dôvod sama v seba, nie v predmete svojej náklonnosti³. Milovala nás, keď nás ešte nebolo, a miluje nás, aj keď sme neverní. Nikdy si nesmieme namýšľať, že si ju zaslúžime. Byť „hodní lásky“ znamená len toľko, aby sme ju nezneužívali, a nie aby sme si ju zaslúžili. – Veď my zostávame aj po odpustení tými istými bedármi, akými sme boli predtým. Aj keď Pána nasledujeme, robíme chyby. Milosť nás nepremieňa na svätca, ktorý nie je odkázaný na odpustenie. Preto je pokánie nie niečo, čo sa dá fixovať len na začiatok. Je to princíp, ktorý udržuje spojenie s Hlavou. – Tu je dôležité vedieť, že veľkí svätci majú prehĺbené a nie nulové vedomie hriechov. A naopak: Mienka, že veriaci nehreší, je blud, ktorý zastaví kontakt medzi Hlavou a Telom. Lebo kto na základe milosti nehreší, nemusí sa modliť⁴. prosbu Otčenáša⁴, lebo nepotrebuje ani odpustenie ani Boha.

Milosť pokornému. - Cirkev ako Telo Kristovo má účasť na všetkých dobrodeniach svojej Hlavy. Božou predstavou nie je to, aby tu bola slávna Hlava a chatrné údy. To by nebol Boží výtvor, ale Satanovo spotvorenie. Preto je to nepravá skromnosť, keď sa cirkev uspokojí s niečím menším ako je to, že sa mení na obraz svojej Hlavy⁵. – Ale Telo Kristovo nie je Hlave len priradené, lež aj podriadené. Ježiš dostal meno nad každé meno a je tak hlavou všetkých kozmických mocností (Ko 2,10). Keď je aj „Hlavou predovšetkým cirkvi“ (Ef 1,22), má ho cirkev o to viacej poslúchať, a to z lásky. – Všetok kontakt medzi Telom a Hlavou je tak založený na tej zásade, že Hlava je hore a Telo dolu. Tak ako voda nikdy nepotečie zdola hore, ale len zhora dolu, tak je to aj s Duchom. Aj ten prúdi len tam, kde je Telo pod Hlavou. Keď sa jej chce postaviť na roveň alebo dokonca nad ňu, tam Duch prestáva prúdiť. – Nie je to len predpokladaný stav, ale častý zjav v našich cirkvách. Pravdaže, to nikdy tak nepoviem, že by sme sa postavili nad Krista. Ale v praxi to tak vyzerá, že – ako sa vraví – cirkev chce byť krkom, ktorý Hlavou otáča. Potom jej Boh berie život a ona si ho nahrádza organizáciou a teológiou.

2 Spojenie s údmi

Osamelí havrani. - Spojenie s Hlavou vedie k spojeniu s údmi, ktoré dostali organický život z Ducha. Nemôžeme sa vzdať poznania, že každý človek musí mať osobné spojenie s Bohom. Boh naozaj nemá vnukov, len deti. Viera sa nededí tak ako peniaze alebo dom. Kto hlása, že krst detí je znovuzrodenie, urobil z kolísky kresťanstva jeho hrob. – Osobné stretnutie nás zapája do Božieho života, ale ten sa udržuje len v duchovnom organizme cirkvi. Máme Otca na nebi a bratov na zemi. Úd

³ Láska Božia v SZ „nie je závislá na kvalitách toho, koho miluje (5M 7,7. 9,4-6. Ez 16. Hoz 1,2. 3,1)“. V NZ je tiež „nezavislá na vonkajších okolnostiach. Boh svojou podstatou je láska (1Jn 4,8.16), NOVOTNÝ, *Biblický slovník* 369. Keď NZ užíva pojem agapé– láska o Bohu, chce ukázať, že na strane človeka je v činnosti odpor voči tejto láske. *Theologisches Begriffslexikon I*, Wuppertal 1979, s. 898.

⁴ A. KÖBERLE, *Rechtfertigung und Heiligung*, Leipzig 1929, s. 127.

⁵ „Telo Kristovo nemá pozostávať zo skvelej Hlavy oplývajúcej životom, ktorá je spojená s údmi chatrnými a biednymi“. René PACHE, *La plénitude de Dieu*, Vennes sur Lausanne 1946, s. 60.

nemôže mať spojenie s hlavou bez iných údov. Noha predsa nerastie z hlavy, ale má s ňou spojenie pomocou iných údov. Pán „zväzuje celé telo všetkými spojivami spoločnej služby“ (Ef 4,16). – A tu musíme zničiť námietky proti istému klubovému kresťanstvu. Je to metóda misijnej práce, že sa pri školách a pod. tvoria kluby, kde prichádzajú ľudia, ktorí by do modlitebne neprišli. Ako misijná metóda je to dobré, ako forma jestvovania kresťanstva je to zradné: Kristus áno, cirkev nie. Tam „v osamelých sa havranov mení krdeľ sokolov“. – Otáznik robíme aj nad vplyvom kongregacionalizmu, ktorý si nerobí mnoho problémov s cirkevným zväzom. Veď každý zbor je cirkev. To je dobrý dôraz, že sa zbor sám musí starať o hospodárenie, členstvo, misiu. Ale sú aj poriadky organizačné, vieroučné a iné, ktoré zbor sám nezáväzujú a kde je zväz nenahraditeľný.

Cirkevné poriadky. - Cirkev je duchovná realita. Má však aj svoju zemskú a dejinnú stránku. Klubové spoločenstvá skoro zistia, že musia mať vlastnú budovu, financie, vyznania a organizáciu. Žiadne zemské spoločenstvo sa tomu nemôže vyhnúť, pretože žije na zemi a musí mať rozmer tela, duše a ducha. – Avšak aj tieto nutné poriadky môžu byť zhubné, keď sa príliš zdôraznia. Sú dobré, pokiaľ sú nádobami na zachovanie obsahu, ale sú zlé, keď sú náhradou za obsah. Kolík môže stromu veľmi pomôcť, aby nenarástol krivo. Avšak život má strom nie z kolíka, ale z koreňov, ktoré ho spájajú s pôdou. – Mám právo tak hovoriť, pretože som rástol v spoločenstve, ktoré zdôrazňuje „řád - poriadok“. Ako vraví heslo: „Keď sa povie Cirkev bratská, ozve sa: Rád“. Niekd je to naozaj ochrana, aby sa život nepokrivil. Problémom sa to stáva tam, kde sa má obetovať 'rád' kvôli rastu života. Je treba napr. zmeniť čas, bohoslužby, alebo aj iné dôležité veci kvôli dôležitejším veciam, a to naráža. – V čase štúdií som s istým bratom žil načas v jednej veriacej rodine, ktorá nám zošklivila myšlienku 'rádov'. Žiadne kino, žiaden alkohol, žiadna zábava, žiaden šport atď. Ale že by nás bol vzali k sebe a preukázali nám priateľstvo – to nie! Preto „rigidita je diskreditáciou idey komunie“. Aj tu platí: Keby som mal 'rád' a nie lásku, nič mi to neosoží.

Prirodené zväzky. - Evanjelium môže využiť aj prirodené zväzky. Odborníci nám ukazujú, že účinnou formou zborového rastu je obrátenie celého kmeňa alebo oblasti⁶. Tak sa šíri evanjelium v niektorých krajinách Tretieho sveta, kde vznikajú mnohotisícové spoločenstvá. – Ale aj nebezpečenstvá sú tu očividné. Je tam málo osobnej zodpovednosti. Ako to údajne povedalo jedno dievča: „Obrátila by som sa, keby sa obrátila celá dedina“. Potom sa tu nechápe, čo je to veriť napriek celej dedine. Novozmluvný model pozná nanajvýš rodinné alebo lokálne zväzky pri misii (Sk 16,33. 8,8). – Druhým nebezpečenstvom je to, že sa vytvoria rodinné klany, ktoré sa stanú nepriepustnou spoločnosťou a tá medzi seba neprijme novoobrátených. Ako forma evanjelizácie sa to môže použiť, ako forma zborového života to skôr odrádza. – Riešením tu môže byť skupina, kde sa rozdrobí veľký počet na menšie jednotky, kde každý pozná každého a nepatrí k tej istej kategórii. Má to pastoračnú výhodu, pokiaľ je

⁶ D. A. McGAVRAN, *Understanding Church Growth*, Grand Rapids 1982, s. 269nn.

to zacielené na spoločnú službu a nie zase na obmedzené stretávanie sa v rámci skupiny. Ináč sa aj táto blízkosť pokazí v tom, že si takíto ľudia „vidia do hrnca“ so všetkými negatívnymi dôsledkami (ohováranie, závisť a pod.).

Živý organizmus. - Duchovný život vzniká len osobným stretnutím človeka s Bohom. Z tejto podmienky nám nie je možné zľaviť. Je to naše evanjelické proprium. Lenže život jestvuje len v organizme. Aj tie najprimitívnejšie formy života už vytvárajú organizmus, ktorý je veľmi jednoduchý, ale má už deľbu práce a vzájomnú pomoc. – Tak je to aj v cirkvi. Kde sa nedbá na to, že sú tu údy so svojou rôznosťou, ale aj telo so svojou jednotou, tam dochádza k poruchám. Zaznamenali ich už novozmluvné spisy ako gnostický individualizmus: Sme iskry božského svetla a Spasiteľ prišiel, aby nás očistil od popola a rozduchal. Potom sa my už sami povzniesieme k nebeským končinám, odkiaľ sme vypadli, cirkev na to nepotrebujeme⁷. – Proti tomu sa postavil najmä Pavol v Ef, kde vraví, že cirkev patrí do evanjelia. Síce nie ako pôvod spásy, ale ako miesto spásy. Ako Telo Kristovo ju vyznačuje život (1,1-2,10), ale aj jednota (2,11-4,16). Túto jednotu vytvoril Boh, praktikoval Pavol a zachováva cirkev (4,1nn). Je to v peknom vydaní heslo: „Extra ecclesiam nulla salus – mimo cirkvi niety spásy“. – Pavol vie, prečo to hovorí. Bez bratov sa žije s menej problémami. Lenže v zbore a zväzku zborov máme doplnenie a opravu, čo mimo spoločenstva chýba. Zo začiatku to ide, ale potom je to brzdou. Rast je v spoločenstve zväzku s vedením.

3 Spojenie s okolím

Záväznosť daru. - Heslom reformácie Kalvínovho typu bolo: Soli Deo gloria – samému Bohu sláva. To podriadilo soteriologiu teológii. Boh nám dáva svoju spásu, ale cieľom pritom nie je naša blaženosť, lež Božia sláva. Takticky sa jedná o nás, strategicky o Boha. Nie sme labužníci, ale služobníci⁸. – Nemci pekne vravia: „Gabe ist Aufgabe – dar je záväzok“. Odpustenie nás zaväzuje k nasledovaniu. Slepce pri Jerichu bol uzdravený, ale potom „šiel cestou za Ježišom“ (Mk 10,52). Podobenstvo o Milosrdnom Samaritánovi hovoril Pán nielen na poučenie, ale kvôli činu: „Chod' a rob aj ty podobne“ (Lk 10,37). – Tiež v podobenstve o dvoch dlžníkoch vidíme tento záväzok. Pán jednému sluhovi odpusti obrovský dlh (10 tis. talentov = 350 tis. kg striebra!) a ten nevedel svojmu spolusluhovi odpustiť smiešnu sumu pár denárov. Bol potrestaný lebo nerobil s blížnym tak, ako pán s ním (Mt 18,24). A to sa týka nielen odpustenia, ale aj pomeru k druhému vôbec. Dar nás zaväzuje. – Veď aj veriaci ľudia majú svoju človečinu. Ešte ich dostanú k tomu, že prijmú odpustenie, ale potom zabudnú, že to majú len na to, aby to podali ďalej. Tu je istý kolobeh, ktorý sa preruší, ak zastane pri jennom členovi.

⁷ E. FAZEKAŠ, *Gemeinde als Leib Christi im Epheserbrief*, Witten 1982, s. 6. Tenže, *Kristovo Telo. List Efazanom*, Banská Bystrica 2000, s. 10.

⁸ O. WEBER, *Karl Barths Kirchliche Dogmatik*, Berlin 1963, s. 281.

Objavenie pacientov. – Teda nasledovať. Ako? Ježišovo srdce tľklo pri ľuďoch. Byť učeníkom potom znamená „robiť s Ježišom spoločnú cestu“⁹ v láske k ľuďom. Kde Ježiš chodil, tam videl pacientov. Iní tam videli zlodějov a prostitútky, ale on bol lekár a vedel, že chorí potrebujú liečenie a nie odsúdenie. – A tak by kresťana mal vyznačovať tá „vášeň pre ľudí“, akú vidíme u generála Armády spásy, B. Bootha, ktorý na otázku kráľovnej, aký dar by si prial, povedal: „Neprajem si nič, Excelencia. Mojou vášňou sú ľudia“. Aj Ježiš učeníkov školil, ale potom ich poslal medzi ľudí, lebo nemal za cieľ kurzy o teológii, ale zmenených ľudí. – A učeníkov vyslal preto, že sám bol vedený touto ideou. Videl zástupy, že boli zmorené ako ovce bez pastiera (Mk 6,34). Prišlo mu ľúto pri pohľade na nich. Niekedy sa nám zdá, že sa Pán nad nami dostatočne nezľutováva. Ale to klame. Jeho srdce je plné obetovnej lásky a chyba je v nás, že my sa nedáme strhnúť tým prúdom. – V istom zmysle tu platí ono grécke: „Človek je mierou všetkého“, ak tu myslíme na blaho človeka. Organizácia, liturgia, teológia tu musí byť, ale všetko sa meria na tom, nakoľko tým slúžime druhému. Bude Veľký súd, na ktorom budeme súdení, či sme Ježišovi slúžili v malých ľuďoch¹⁰.

Podľa darov. - Niekedy bola populárnou kniha „Každý kresťan evanjelistom“¹¹. Veľmi sa cenil veriaci, čo napr. počas letu lietadlom poslúžil niekomu k viere alebo ktorý priviedol k pokániu čašníčku počas obsluhy pri obede. Lenže tento ideál sa neujal, pretože to na jednej strane viedlo k telesnej horlivosti a na druhej strane to ľudia nevydržali. – Peter Wagner spomína¹², že chcel byť Billy Grahamom Južnej Ameriky a vážne sa o to usiloval. Lenže počet obrátených jeho misiou bol žalostne malý aj po niekoľkých rokoch. Potom však zbadal, že od Boha dostal nie dar evanjelizácie, ale dar učenia. Preto si na cestu už neberie evanjelizačné traktáty, ale teologické knihy, aby mal čo dať svojim študentom. Pritom predpokladá, že evanjelizačne obdarovaní budú robiť prácu s traktátmi. – Tu musíme postupovať ako na stavbe: Každý stavia podľa svojich schopností, hoci nie každý muruje. Evanjelisti sú dôležití a v zbere ich musí byť aspoň 10%. Ale sú aj dary pre diakoniú, pastoráciu chorých, bezdomovcov, väzňov, pre prácu v kuchyni a v technike. Len nech každý pracuje! – Ale pozor: Cirkvev nie je charitatívnym ústavom! Niektoré cirkvi majú veľkolepo vybudovanú diakoniú s ústavmi atď., ale ako cirkvev nerastú. Majú diakonov, nemajú evanjelistov. To je chyba. Nakoniec je charitatívna práca vec štátu a cirkvev má robiť to, čo štát nemôže: privádzať ľudí k Záchrancovi. Ostatné je len cestou k tomu.

Kolobeh požehmania. - Boh má svoj plán, aby sa spása dostala od neho k nám, aby sme ju podali ďalej a aby ďalší ľudia oslavovali Boha. To je reťaz, ktorá sa nesmie

⁹ Gr. akolouthéó, zložené z alfa copulativum a hé keleuthos = cesta, znamená „robiť spoločnú cestu, nasledovať“. SCHIRLITZ-EGER, *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zum NT*, Giessen 1908, s. 15.

¹⁰ Predpokladom je to, že na poslednom súde budú súdené „všetky národy“ = všetci ľudia, nie „všetci pohanovia“. Pz L. FAZEKAŠ, *Ježiš Pán. Zrod a rast Kristovho panstva v NZ*, B.Bystrica 2001, s. 87n. Tému o pohanoch zastáva napr. J. MÁNEK, *Podobnestsí Ježišova*, Praha, 1972, s. 126-136.

¹¹ J. E. CONANT, *Každý kresťan evanjelistom*. Rkp. [b.d.]. (Pravdepodobne cca 1930.)

¹² Vom Missbrauch geistlicher Gaben. Gemeindegewachstum 36 (1989), s. 26nn.

prerušiť. Preto je tu veľké poslanie: „Chod'te, čiňte učeníkmi všetky národy“¹³ (Mt 28,19). Učeníci majú získavať učeníkov, ako Timotej má učiť tých, ktorí by boli schopní učiť druhých (2Tm 2,2). – Môže sa však stať niečo neblahého s tým Božím prúdom. Namiesto toho, aby sme mu uvoľnili cestu dopredu, zadržíme ho u seba. Potom sa medzi nami rozleje, ale nevznikne z toho sad ani záhrada, ale močiar, ktorý nemá odtok. Zadržané požehnanie pôsobí kontraproduktívne: pokazí sa a otrávi nás. – V tejto súvislosti sa poukazuje na rozdiel medzi Galilejským a Mŕtvym morom. Prvé má prítok a odtok a preto je sladké s množstvom rýb. Druhé vodu prijíma, ale nevypúšťa a preto ja tak koncentrovane slané, že nie je v ňom nijaký život. To je zákon rastu: Kto má, tomu bude dané. Kto nemá, od toho sa vezme aj to, čo má (Mk 4,25). – Kde sa vytvorí geto, tam prestane kolobeh. Potom vyzývame: „Študujte Písmo, modlite sa, žiadajte dary“. Účinok je malý, lebo tento príkaz poslúchnu veriaci až vtedy, keď začnú mať spojenie s ľuďmi. Keď uvidia ich biedu, začnú sa modliť, keď začnú dostávať otázky, začnú študovať, ak uvidia ich potreby, začnú žiadať dary.

4 Zdravá strava

Niečo objavné. - Sú bratia, ktorí kážu väčšinou na náhodné verše bez ohľadu na vtedajšiu situáciu a na textový súvis. Bolo tam málo času nad Písmom a málo ponoru, a tak aj málo objavného videnia. „Biblia nie je nijaký lacný majetok“¹⁴. Mať Bibliu a chcieť ju vykladať, to niečo stojí. Kto si tu nedá prácu so siatbou, nezožne veľa. – Tu sa treba zmieniť o práci J. A. Markuša, ktorý pracoval premyslene. Dal sa inšpirovať nejakou postavou, pozháňal o nej dostupnú literatúru (aj 10 komentárov a kníh) a potom vypracoval aj 30 kázni dopredu. Keď ich kázal, spracovával už druhú postavu. Videl tieto postavy v súvislostiach a líčil to farbisto a plasticky. Všetko si písal, hoci nekázal vždy tak, ako písal. – Proti plochému kázaniu nemožno postaviť teologické kázne. Nieкто povedal, že „teológia je veda, ktorá mení relevantné Slovo na banálne slová“. Nedá sa jej nič vytknúť, všetko je podľa pravidiel. A predsa v to nie je život, objav a návod k činu. To je strava zbavená duchovných „vitamínov“. – Ž 119,18 vraví: „Odkry moje oči, aby som videl divy z tvojho zákona“. Každý slúžiaci brat by mal nosiť v srdci túto prosbu. „Kazatelia môžu robiť chyby, ale nesmú sa stať nudnými, lebo to zabíja“ – to je základná pravda! A nudný je ten, kto v Písme neobjaví hĺbku, krásu, múdrosť a premieňajúcu moc.

Niečo živé. - Niekoľkokrát sa mi stalo, že som niektorú knihu musel odložiť nedočítanú. Konkrétne sa mi to stalo, keď som chcel vykladať 2. Mojžišovu. Autor vedeckého komentára rozdelil látku na pramene a skončil tam, kde ja som chcel len

¹³ Gr.mathéteusate nemožno prekladať „docete“ (Nova vulgata a Slov. Ekum preklad 1995), ale len „robté učeníkmi, získavajte učeníkov“. Pz BAUER – ALAND, Wörterbuch zum Neuen Testament, 1988 s. 985. Pre „učiť“ má gréčtina sloveso manthanó.

¹⁴ A. Schlatter, cit. G. HÖRSTER, *Einleitung und Bibelkunde zum NZ*. Wuppertal 1993, s. 10.

začať¹⁵. Niečo také zostáva v minulosti, pre prítomnosť je to nepoužiteľné. – Niekedy som túto chybu robil aj ja. Pamätám sa, ako mi svokor Markuš hovorieval – najmä v začiatkoch: „Bolo to správne, ale nie dobré. Máme dve oči: Jedným sa treba pozeráť do Biblie a druhým do života, ktorý je najlepším komentárom Biblie“. Veru, kto na život nedá pozor, zbaví kázeň plodivej moci. – Potom na jednej strane máme takých, ktorí vykladajú Písmo tak, ani keby nebolo prvotných adresátov a ako keby apoštoli písali priamo nám. To nie je správne. Musíme vedieť, čo bolo vtedy problémom a prečo apoštoli museli písať tak, ako písali. Musíme zistiť všetky dostupné informácie, aby sme text vôbec porozumeli. – Na druhej strane máme takých, ktorí vôbec nezachytia dnešných poslucháčov. Je treba Slovo aplikovať, čiže spájať minulosť s prítomnosťou. „O teba ide“ a nie povedať druhému: „Pán fárar o tebe kázal“. Pritom sa pýtam, či by sme na oživenie nemali dať sústavne hľadať v Biblii počas bohoslužieb. Načo ju vlastne nosíme? A nemali by sme klásť vhodné otázky a urobiť z toho rozhovor?

Niečo duchovné. - Nesmieme sa vyhovárať na Ducha, keď máme poctivo študovať Písmo, písať si kázeň a pod. Potom je to s nami tak ako vraví historika o onom kazateľovi, ktorý si stihol napísať len polovicu kázne a pri druhej sa vraj spoliehal na pomoc Ducha, a ktorému skúsený brat povedal: „Kým si ty kázal, tak to bolo ešte ako tak. Ale keď začal hovoriť Svätý Duch, tak to nestálo za nič“. – Ale nesmieme sklznúť ani do moderného zákonníctva, ktoré všetko vie, len to najhlavnejšie nie. Keď sa Herodes pýtal zákonníkov, kde sa má Mesiáš narodiť, hneď mu povedali, že v Betleheme, lebo tak bolo napísané. Ale k jasliam šli pohanskí mudrci a nie biblickí učenci (Mt 2,6nn). – Druhý nedostatok mali zákonníci v tom, že sice poznali Písmo a snažili sa ho aplikovať na každý krok, ale pri Ježišovi ľudia cítili, že káže s autoritou a plnou mocou (Mt 7,29). Oni boli rečníci, on bol veliteľ. Tí rečníci a nič sa nedialo, on hovoril a temné sily ho museli poslúchať (Mk 1,27), ako to dobre pochopil onen stotník (Mt 8,9). – Vysvetlenie je v tom, čo hovorí IK o duchovnej múdrosti: Je skrytá, pretože jej obsahom je Ježiš Kristus ukrižovaný. Židom sa to zdalo rúhaním, Grékom bláznovstvom, ale veriacim to bola Božia múdrosť a moc (1,23n). Predpokladom pozhnaného kázania je spoluukrižovanie kazateľa s Kristom. To je duchovná múdrosť.

Niečo pastoračné. - Už pri kázni musí každý cítiť, že nejde o človeka spred dvoch tisíc rokov, ani o suseda o meter vpravo či vľavo, ale oňho samotného. Tento osobnostný prvok sa uplatní aj v tom, keď s ľuďmi hovoríme po kázni. Možno sa dozvieme, že sme boli nezrozumiteľní. Ako mne istý človek povedal: „Bolo to krásne, ale nič som nerozumel“. Musíme však dať najavo, že ide o zmenu zmýšľania a života. – Preto osobné pohovory majú veľký význam. A to aj pre samotného kazateľa ako jeho kontrola. Musí byť natoľko pokorný, aby si priamo vyžadoval, aby mu ľudia povedali, či tomu rozumeli a či to pre nich niečo znamená. Ináč bude odpovedať na otázky, ktoré

¹⁵ M. NOTH, *Das Zweite Buch Mose*. ATD 5, Berlin 1960.

sa nik nepýta. – Ťažkosť je aj v tom, že ľudia s darom kázania obyčajne nemajú dar pastoračie. Potom by mali mať toľko pokory, aby zapojili do tejto služby pastoračne obdarovaných. U nás spomínajú napr. brata Pavlíka z východného Slovenska, ktorý „hutorel“ po šarišsky a nevedel ani kázať, ale zato mal dar pastoračný. Tak sa stal požehnaním pre mnohých. – Tu by mali ísť nabok všetky ohľady, lebo ide o to, aby Slovo menilo život. Je jedno, ako sa to stane, či pri kázni z kazateľne, či pri osobnom rozhovore, či pri modlitebnej chvíľke a pod. Len nenechať Slovo v ďalekej minulosti a v nebeských výšinách, ale zniest' ho dolu k dnešnému človekovi.

5. Vnútna čistota

Jednostrannosť tradície. - Boh obdarúva charizmami nielen jednotlivcov, ale aj konfesie. Spravidla každá zdôrazňuje niečo dôležité, čo sa musí počuť. Je to ako v speváckom zbere. Každý hlas má svoj význam a práve mnoho rôznych hlasov vytvára symfóniu. Naším ideálom nie je unisono, v ktorom sú rozdiely zotreté. – Lenže každý hlas si musí byť vedomý svojej čiastkovosti, ktorá vyžaduje doplnenie od druhého hlasu. Ako by to vyzeralo, keby spievali len ženské alebo len mužské hlasy? Bolo by to alebo len píšanie alebo len bručanie. Keď sa však hlasy dajú obmedziť a doplniť, vzniká z toho vyšší stupeň súzvuku. Jednota v rôznosti. – Tak to je aj v cirkvi s jej učením. Môže to byť pravda, čo učí, lenže jednostranná. A to škodí, lebo „čo je veľa, to je moc“. Chlieb je jedinečná potrava, ale aj jeho musíme doplniť inými zložkami. Keby sme jedli iba chlieb, iste by sme ochoreli pre nedostatok iných vitamínov. – Treba nám milosť od Boha, aby sme vedeli pre lepšie zanechať dobré. Je to pre nás tvrdý oriešok, lebo každá konfesia si chráni to, čo sa jej osvedčilo. Sme vďační Pánovi, že sme v Združení evanjelických cirkví dostali spoločnosť, v ktorom sa začíname učiť jeden od druhého. Nie pozerat' sa s pohrdaním, nie závidieť si, ale vidieť, čo aj inde zachovali biblického a s pokorou to prevziať. Rimania si zachovali dlho svetovládu, lebo preberali to, čo inde našli lepšieho¹⁶.

Uvoľnenie mravov. - Kresťanstvo vzniklo ako vyložene nekonformné hnutie. Postavilo sa proti malicherným židom i proti voľným Rimanom. Nedovolilo, aby ho zbrúsili na jeden prúd. Preto ho aj jedni aj druhí prenasledovali. Ale ono si spievalo svoju pesničku o kríži a sebazaprení a nedalo sa pomýliť. – Omyl však prišiel z druhej strany a to, čo nedokázalo prenasledovanie, to vykonala pohanská filozofia so svojim učením o „zlom tele“. Nastalo tak „dvetisícročné nakazenie kresťanstva duchom helenizmu“¹⁷. Od toho sa musíme dištancovať. Veď Pánova je zem i všetko na nej.

¹⁶ „Tu možno vidieť, čo najviac prispelo k tomu, že sa Rimania stali pánmi sveta: Bojujúc postupne proti všetkým národom, zriekli sa vždy svojich vlastných skúseností, len čo našli niečo lepšieho“. MONTESQUIEU, *O veľkosti Rimanov a ich úpadku*. L. Sv. Mikuláš 1941, s. 15n.

¹⁷ A. KÖBERLE, *Der Her über Alles*. Hamburg 1957, s. 117.

Kým je v poriadku náš vzťah k Bohu, patria nám všetky výtvyry kultúry¹⁸. – Len sa nesmieme nakaziť z opačnej strany, a to svetskou voľnosťou. Svet má svoju ideológiu a ideály – užívanie života. „Carpe diem – využi deň“. Boh si praje, žeby sme jedli, aby sme žili. Svet žije, aby jedol. Preto nastal výbuch vo forme pohodlia, prepychu, drog, sexu, homosexuality. A to sa tlačí aj k nám a takým tendenciám oproti musíme pozdraviť skutočnú záchranu: „Ave crux spes unica – buď pozdravený kríž, jediná nádej“. Budúcnosť cirkvi je v praktikovaní kríža. Všetko veľké žije z obeť. To sa môže prejavíť v takej maličkosti, ako sú desiatky, ale musí preniknúť všetky veci. Na kríži vybojoval Pán svoje víťazstvo, a tak kríž je najlepší „antisklerotický prostriedok“.

Príťažlivosť bludov. – Nedávno publikovaná kniha „Gnostické impérium útočí znova“¹⁹ sa zaoberá systémom New Age, ktorý je vlastne len moderným šatom pre starý blud gnosticizmu. Ten hovoril, že máme v sebe duchovnú podstatu, ktorú treba len rozvinúť a tak sa dostať k večnej duchovnej Prapodstate. Hovorilo sa tu o duchu, bolo to podobné pravde, ale bol to sladký blud. – Takým príťažlivým bludom bol a je existencializmus, ktorým sa nakazila teológia na celé desaťročia, a ktorý zredukoval celú teológiu na antropológiu podľa vzoru ateistického humanizmu. „Boh je druh spoluľudskosti“²⁰ pre neho. Písmo užíval nie ako meradlo, ale na podopretie svojich špekulácií. – Ale musíme povedať aj na druhú stranu, že evanjelikálny fundamentalizmus ako jeho náprotivok je v nebezpečenstve podcenenia človečenstva. Kristus hrozí stať sa mu „po zemi chodiacim Bohom“, ktorého by človečenstvo znižovalo. Tiež jeho pohľad na Písmo sa dostáva do podozrenia doketizmu, lebo i tu musíme hájiť „služobnú postavu Slova Božieho“. – Je nám treba zostať pri Strede, ktorý je Kristus. To nie je niekedy populárne a konfesiónálne, ale to funguje natrvalo. V centre Biblie nie je ani Biblia, ani cirkev, ani spása. V centre Biblie je Logos – Slovo, ktorý je Kristus sám. To je ten chlieb života, „Antidotum scleroticum“. Možno niečo iné je chutnejšie, ale život dáva nie to, čo je chutné, ale čo je výživné.

Vylučovanie. – Telo má nielen prijímacie, ale aj vylučovacie orgány. Ne je to síce pekné a preto sa snažíme tieto orgány zahaľovať a ich činnosť eufemisticky vyjadrovať. Avšak sú tak životne dôležité ako všetky iné. Bez ich vylučovacej činnosti by nastala otrava organizmu a koniec. To je zákonitosť, ktorá sa nedá obísť. – Telo ako organizmus vyznačuje spolupráca. Údy nemôžu žiť vo vzájomnom boji. Lenže to neznamená, že nemajú zmysel pre očistenie. Kvôli nečistote sa už potom nesprávajú priateľsky a kolegiálne. Práve táto radikálna je záchranou organizmu tak, ako keď chirurg mu preukazuje službu tým, že z neho vyoperuje vred. – Tak sa choval aj Pán Ježiš. Voči colníkom bol veľkorysý, ale voči farizejom radikálne prisny. Videl, že

¹⁸ Bonhoefferova „polyfónia života“, o ktorej písal vo svojich listoch z väzenia (Widerstand und Ergebung, česky: Na cestě k svobodě, Praha 1991), pz J. M. LOCHMAN, *Svědék následování*, v: D. BONHEOFFER, *Následování*, Praha, s.13.

¹⁹P. JONES, *The Gnostic Empire Striks Back*. Phillipsburg 1992.

²⁰ Tak Herbert BRAUN, *Gesammelte Studien zum NT*, Tübingen 1967. Pz RGG (4.Aufl.) Bd.1, str. 1738: Má „ocenenie Boha ako diania, ktoré sa sgtáva konkrétnym v spoluľudskosti“.

čistota je v pokání. Kto ho robí, očisťuje sa, kto ho nepotrebuje, zostáva v nečistote, ktorá otravuje. Takýmto ľuďom povedal: „Beda vám“, tak ako neskôr Pavol: „Nech je prekliaty“. Kto nevie prekliť, nevedia ani žehnať. A tak je to aj s cirkvou, ktorá chce žehnať. – Kruhy, ktoré robia disciplínu, sú prítlačivejšie ako tie, ktoré sú zmäkčilé. To je len na pohľad paradoxné. „Zle je, keď je všetko zakázané, ale horšie je, keď je všetko dovolené“²¹. Nakoniec sa lepšie cítime tam, kde musíme zachovávať domové pravidlá, ale kde je poriadok.

6. Nádejný výhľad

Dokonanie panstva. - Zvest', že Ježiš vstal a kraľuje, by nám mala zaznievať denne ako mohutný refrén. To nám určuje správne hodnoty, ukazuje, čo je trvalé a dáva aj správnu náladu. Niektorí by chceli odsunúť vedomie o dôsledkoch toho až na posledný súd, ale my vo viere máme jeho dobrodenia už teraz. – Pravdaže, sme si vedomí, že je to len začiatok a ešte nie sme na konci. To nám dáva skromnosť a chráni nás pred triumfalizmom. Už v rámci NZ boli niektorí v pokušení si myslieť, že už vošli do kráľovstva (1K 4,8), lebo vzkriesenie už nastalo (2Tm 2,18). Obávame sa, že hlásatelia „teológie prosperity“ nie sú ďaleko od toho²². Nepôjdeme s nimi. – Ale nesmieme si dať zastrieť ani výhľad na Pánov príchod. Vieru sme rozpracovali v dogmatike, lásku v etike a nádej je popoluškou. So Zjavením si často nevieme čo počať, čo je už stará tradícia od čias Reformácie²³. Toho sa naopak chopili niektoré skupiny, ktoré sa na to špecializovali a ktoré z toho potom urobili niečo ako „eschatologický cestovný poriadok“ a postavili ho do centra zvesti. To je už osud eschatológie, že ju niektorí zatracovali a iní oslavovali. Tu treba nádej rozpracovať ako teologický princíp podobne ako vieru a lásku.

Premoženie utrpenia. - Utrpenie je treba prijať. Pán to robil dobrovoľne a nie ako osudovú nutnosť. Nie preto, že sa tomu nedalo vyhnúť, ale že to bolo jeho programom. A to nielen pre seba, ale aj pre svojich učeníkov. Aj oni majú zaprieť seba, vziať na seba svoj kríž a tak ho nasledovať. Kríž je živototvorný faktor. – Odtiaľto vidno, že utrpenia terajšieho času majú svoj význam. Pán vo svojej múdrosti nás nimi udržuje pri sile.²⁴ Je to paradox, ale funguje. Keď sme slabí, vtedy sme silní. Pán vezme, aby dal niečo lepšie. Nedá slasť, aby uchránil pred jedom. Zaťaží, aby sme sa neprevrhli tak

²¹ Cituje L. FAZEKAŠ, *Posvätenie*. Bratislava 1981, s. 165.

²² Pr D.R. McCONNELL, *Jiné evangelium. Historická a biblická analýza hnutí Víry*. Albrechtice 1996.

²³ Je známe, že Luther nechcel mať Zj medzi spismi NZ (vyhlásil že „jeho duch sa nemôže uspokojiť s touto knihou, lebo v nej sa Kristus ani neučí ani sa nedá poznať“ a preto ju nepokladá ani za apoštolskú ani za prorockú) a Kalvín napísal komentáre ku knihám NZ, ale nie k Zj. Pozri W. G. KÜMMEL, *Einleitung in das NT*. Heidelberg 1983, s. 417.

²⁴ Aj Pavol prosil Pán, aby od neho odňal utrpenie, ale on mu povedal: „Stačí ti moja milosť, lebo sila sa dokonale prejavuje v slabosti“ (2K 12,9). „The grace of Godtransfuses and triumphs over, and even through, what is least impressive in the Apostle's constitution“ (Philip E. HUGHES, *The Second Epistle to the Corinthians*. NICNT Grand Rapids 1988, s. 451).

ako nezaťažaná loď. – Preto sú nám životné ťažkosti príležitosťou na posvätenie. Naopak, časy zdaru a prosperity nás zvádzajú k tomu, aby sme si pospali a stratili tak rozhodnosť. Je to orezávanie Záhradníka, ktorý nás tým nechce zahubiť, ale umožniť nám, aby sme niesli viacej ovocia. – Je to hrdinská morálka, kým v slaboštvie a zmäčkilosti bola vždy otrava kresťanstva. Skleróze sa bránime vôľou trpieť, spojenou so zmýšľaním, že nie sme tu na to, aby sme stučneli, ale aby sme pre Pána a ľudí niečo vykonali. A robíme to nie preto, že sa tomu nedá vyhnúť, ale programovo a podľa toho, čo nám Pán pridelil – už či je to radostné alebo ťažké.

Stav bdenia. - Nádejný výhľad nás udržuje aj v stave bdenia. Žijeme v ospalivej atmosfére a preto prichádza na nás nutkanie na spánok. Keď nás Satan nezvedie k hrubým hriechom, zvedie nás k takej nevinnej veci, ako je spánok. Lenže v ňom nevieme, čo robíme, kde sme, nevieme sa posúdiť a kontrolovať. – Keď nás Satan zvedie na spánok, má to vyhraté. Mnohé bitky v minulosti sa prehrali preto, že zaspali stráže. To je osvedčená Satanova taktika. Prečo by sa namáhal s veľkými vecami, keď to dosiahne takou maličkosťou? Mnohé materiály vydržia na státie ohromnú záťaž, ale na hrane sa lámu ako zápalka. – V Getsemane sa Ježiš modlil a učeníci spali. Preto on vyhral a oni jeden po druhom zlyhali. Na Hore premenenia sa Pán tiež modlil a učeníci zase spali. Ale potom Pán mal silu a učeníci nevládali vyhnúť démona, hoci im k tomu Pán dal plnú moc (Lk 9,32.40). - Aj oných päť panien čakalo ženicha, len si nedoplnili zásoby oleja a chceli žiť z minulosti. Kto má výhľad na Pánov príchod, ten si kontroluje svoj stav (1Jn 3,3). Pavol povedal, že zabúda na tie veci, ktoré sú za ním a vystiera sa za tými, ktoré sú pred ním (Fp 4,13). Nieкто žije z minulosti a je dobré, keď mu nieкто skontroluje stav jeho zásob a „prítok pohonných hmôt“.

Odvaha. - Bojazlivosť sa ani nepokladá za chybu a už vôbec nie za hriech. Ale Zj 21,8 hovorí: „Ale bojazlivým a neverným...bude diel v jazere, ktoré horí ohňom a sírou“. Je pravda, že sú aj povahy bojazlivé, ale tu sa myslí skôr na zbabelstvo, ktoré je ochotné ku kompromisom a tak aj k nevere. Preto je spolu s tými najhrubšími hriechmi. _ Corrie ten Boom píše: „Strach je výsledkom našej neochoty spoľahnúť sa na Boha. Strachovať sa je to isté, ako by sme hovorili Bohu: Ja ti neverím“²⁵. A to nehovorí človek, ktorý nič neskúsil, ale žena, ktorá prežila hrôzy koncentračného tábora a predsa v pohľad na Pána sa nedala zastrašiť. – Preto je Satanovou snahou nielen nás uspať, ale aj nás prestrašiť. Sú známe fakty, že had má v očiach akúsi magickú moc, ktorou je schopný prestrašiť žabu tak, že mu sama skočí do úst. Žaba kváka, vzpiera sa, ale skočí tam, lebo je prestrašená. Nedívajme sa teda na toho starého Hada, ale uprime zrak na Baránka na tróne! – Žijeme z pohľadu na víťazstvo. Jestvuje moc nádeje. Naozaj – nádej ako teologický princíp. Zdôrazňovali sme len vieru, hľadiacu do minulosti a lásku, pozerajúcu do prítomnosti. Ale potrebujeme aj nádej, pozerajúcu do budúcnosti. Je to budúcnosť toho, ktorý vstal a vstúpil na nebesia a príde dokončiť svoje panstvo v Božom kráľovstve, ktoré bude znamenať nové nebo a novú zem. Z tejto

²⁵ Corrie ten BOOM, *Ježiš je víťaz*, Praha 1992, s. 139.

nádeje sa dá žiť i zomierať. Bez vedomia, že „my už nemôžeme prehrať a že otázkou je nie to, či vyhráme, ale kedy vyhráme“²⁶ je nemožné udržať život u jednotlivca i v zbere.

Záver

Je veľa vecí, ktoré pôsobia sklerózu cirkvi: nedostatok spojenia s Hlavou ako so zdrojom moci, nedostatok spolupráce medzi údmi i nedostatok pohybu vo svete. Tiež zlá strava a chabé očisťovanie sa od jedovatých splodín, ako aj nedostatok výhľadu a živej nádeje.

Ukázali sme si však aj na antisklerotické látky a živototvorné činitele. Nemyslíme si však, že sme vyriešili celú záležitosť. Skleróza cirkvi je nesmierne komplikovaný problém. Na papieri to môžeme aj vyriešiť, ale v skutočnosti sa do toho všeličo pripletie. Akosi tá osudná sínusoida so svojím vrcholom a dolom stále funguje.

Našťastie funguje aj Boh s oživujúcou mocou svojho Ducha, ktorý vytvára „víťazný oblúk“: zhora dolu a zdola hore. A my sme vyzvaní poznať tie protilátky a podávať ich Božiemu ľudu. Tí, ktorí sa uzavrú pred nimi, skostnatejú, otrávajú sa a zaniknú. Tí, ktorí to zoberú vážne a budú otvorení pre „racionálnu výživu“, získajú prostriedky na obnovu cirkvi a na jej postupný rast a rozmnožovanie.

A to je Božím úmyslom, ako vyjadril Komenský vo svojom pozdrave:

„Živ buď, národe zasväcený Bohu, neumírej.

Synové tvoji at' jsou bez počtu.“

Doc. ThDr. Eudovít Fazekaš – teológ a kazateľ Cirkvi bratskej na odpočinku.

---

²⁶ Karl BARTH, *Základy dogmatiky*. Praha 1952, str. 142.

Nový Boží lid

(Exegeze výroku Sf 3,13)

Jiří Beneš

A NEW GOD'S PEOPLE

(Exegesis of the Statement in Zep 3:13)

The purpose of this study is to demonstrate a direct influence of Old Testament statements on the formulations and theological concepts of New Testament authors, and at the same time to reflect upon the methods used by New Testament authors when working with texts of the Old Testament. The study is a contribution to the reflection on the canonical position of the New Testament in the Christian Bible compared to the Old Testament, the influence of which is normative, as shown by the manner how the statement of Zep 3:13 is used in Rev 14:5. The statement in Zep 3:13 reveals a condition of a new type of God's people's fellowship, in this particular case called the "remnant". The quality of the new God's people is expressed with a statement about their speaking (non-action) and condition (action): the changed way of speaking affects actions of the people of God, which will not be able to do iniquity, to lie or to deceive. The changed speaking is manifested (results is) a new condition of God's people, expressed with the following metaphor: they eat, lie down, and none will make them afraid. The author of the New Testament apocalypses describes the quality of the new type of fellowship of God's people in similar terms. He expresses the somewhat general term of the "remnant of Israel" quite specifically, using a numeral and information about God's relationship with this fellowship. John then describes the quality of this fellowship with Zephaniah's words. However, these words are used in a context that interprets (specifies) the statement of Zephaniah: with his statement about a new song, John does a better job than Zephaniah when trying to capture (depict) the image of a new God's people, the nature of which is a harmony (resonance) with God.

Překlad a struktura výroku

- I. „Zbytek Izraele
nečiní bezpráví (podlost)
a nemluví lež
a nenalezne se v ústech jejich jazyk záludný (lživý)
- II. neboť
Oni pasou (jsou přátelé)

Leží

A neexistuje nikdo, kdo by způsobil otřes (vyděšení)⁴.

Rozbor výroku

Závěrečná pasáž předexilního proroka Sofonjáše patří mezi tzv. eschatologickou prorockou poesii, zdůrazňující naději a opatrně odhalující budoucí uspořádání života. Je v proroctví uvedena jako Hospodinova odpověď na Sofonjášův prorocký zápas¹. Izrael, jemuž je v úvodu proroctví sděleno rozhodnutí o jeho úplné likvidaci, se v závěru téhož proroctví (patrně přičiněním proroka) překvapivě dozvídá ortel mnohem příznivější – zaslíbení o své proměně. Příčina změny Hospodinova přístupu k Izraeli není v proroctví zřetelně formulována stejně jako příčina změny stavu Izraelského lidu. Proměna stavu jako proměna jazyka je prorockou kritikou příčiny rozkladu Izraelského společenství a následného soudu: soud nastal pro bezprávní páchané izraelským společenstvím, jehož příčinou byla poškozená řeč (lež a lest). Fakt, že je odstranění této příčiny zaslíbeno, znamená dvojí: a) lid získává naději darovanou Hospodinem; b) lid poznává, že není schopen svůj stav změnit svou silou², z čehož se učí významu trvalé závislosti na Hospodinu jako prevenci před možností rozkladu a rozpadu celého společenství.

Budoucí čas užitý v ekumenickém překladu tohoto výroku vychází z předpokladu, že text má charakter zaslíbení: skutečný stav lidu doby prorokovy se totiž rozchází se stavem popisovaným v Sf 3,9-20. Tím ovšem není zohledněna skutečnost, že text může popisovat kvalitu lidu viděnou z jiné perspektivy – shůry, jak je zřejmá pouze Bohu. Z této perspektivy je Boží lid již takovým (přeloženo přítomným časem), jak prorok ohlašuje, byť to dosud hic et nunc není vidět³. Proto jsme pro překlad zvolili raději čas přítomný, byť čas minulý by uvedenou skutečnost ještě zdůraznil⁴.

Nadpis výroku⁵ vypovídá o Izraeli podstatným jménem v jednotném čísle („zbytek“), ale jeho stav je následně popisován slovesy v čísle množném. Výrok tak obsahuje dvojí změnu gramatických kategorií řeči: Přechod substantivum – verbum

¹ Výrok Sf 3,13 je možno považovat za Hospodinův vzhledem ke kontextu (Sf 3,6-12), formulovaném slovesy v první osobě a označeném za přímou Hospodinovu řeč v Sf 3,8. Ovšem bez tohoto kontextu může být výrok o novém jazyku považován za slova prorokova, který Hospodinovu přímou řeč pouze tlumočí: následující slova (Sf 3,14-17) totiž obsahují slovesa ve třetí osobě sg.

² Podivnou divinum je ve výroku vyjádřeno nížším slovesa m-c-a

³ Podobně např. konstatování: „Svatí jste, neboť já jsem svatý“ (Lv 11,44-45. 19,2. 20,26).

⁴ V Novém zákoně např. hymnus v Ef 2,4-7.), nebo J 5,24

⁵ Jímž je podle starozákonního úzu první, tj. klíčové a tedy orientující slovo.

může vypovídat o dynamice procesu proměny Hospodinova lidu, která je trvalá⁶. Přejít singular – plurál zase podtrhuje, že výpověď o Božím lidu (Izraeli) je výpověď o kolektivu. Popisovaná skutečnost vyjadřuje kvality celého společenství⁷.

Sf 3,13 má **dvě části**. V první (I.) se konstatuje proměna motivací a proměna jazyka (jazyk s motivacemi souvisí). Ve druhé (II.) pak stav, patrně (jak z pozice ve větě vyplývá) následný a z proměny jazyka vyplývající - klid. Jenže obě části jsou od sebe odděleny příčinnou spojkou *kí* tak, že druhou část je třeba chápat jako příčinu tvrzení části první v tomto smyslu: Zbytek Izraele nečiní bezpráví právě proto, že pasou a leží⁸.

První část (I.) obsahuje trojčlenný synonymický paralelismus membrorum, jemuž ve druhé části (II.) odpovídají tři synonyma (slovesa). Sf 3,13 se svou slovesnou strukturou (tři záporné v první části), dělením na dvě části přes spojkou *kí*, dvěma kladnými slovesy v části druhé a svým charakterem (zaslíbení, resp. proměna kvality jednání) podobá úvodnímu verši knihy Žalmů (Ž 1,1). Oba texty popisují kvalitu (jakost) Božího (budoucího?) lidu – Ž 1,1 jedince; Sf 3,13 kolektivu.

Marginální masora uvádí dvě informace: slovo „zbytek“ se na počátku verše vyskytuje pouze zde, což lze interpretovat např. takto: výraz v tak silném důrazu nikde nestojí a proto je tento verš pro interpretaci výrazu „zbytek“ rozhodující. Tři záporné ve větě se v Tenaku vyskytují celkem 34krát. Kritický aparát neobsahuje žádnou závažnou informaci.

Pojmy⁹

Zbytek Izraele¹⁰, doslova ostatek¹¹, pozůstatek je to, co uniklo zkáze, co přežilo¹². „Může mít ze své podstaty dvojí funkci. Může být hrozbou: nezůstane nic, než ostatek, malý zbytek; ale může být též zaslíbením: přes přísnost soudů Hospodinových nebude s Izraelem ještě konec, zůstane ostatek jako počátek a

⁶ Lze tak soudit z použití čtyř imperfekt, u nichž je graficky subjekt děje (vyjádřený předponou) předřazen výpovědi o typu děje (slovesný kořen), takže popisovaný děj, jehož směr je hypoteticky shodný se směrem četby slovesa, nemá překážku – trvá (nedokonavý vid to nejlépe postihuje při překladu).

⁷ Nikoli pouze několika jedinců ve společenství.

⁸ Tak se pasení a ležení stává dokonce protikladem bezpráví. Není však vyloučena ani příčinná souvislost jiného typu: Zbytek Izraele nečiní bezpráví právě a proto pasou a leží.

⁹ V rozbořech pojmů se objevuje lexikální analýza a sémantická reflexe opakujících se a motivových slov, výrazů se členem, jevu zvaného figura etymologica či hapax legomena.

¹⁰ Iz 46,3. Jr 6,9. 31,7. Ez 9,8. 11,13. Mi 2,12.

¹¹ U Sofonjáša užit jen v Sf 2,7,9. Sofonjášův současník Jeremjáš jej užívá celkem čtyřikrát (Jr 41,10.16. 43,5. 44,7). Výraz označuje i potomstvo (Gn 45,7. 2 S 14,7. Jr 8,3) a je odvozen od slovesa š-a-r zanechat, zachovat, zůstat, zbývat.

¹² 2 Kr 19,31. Iz 44,17. Jr 40,11. 42,2. 44,28.

jádro nového ustavení lidu Hospodinova¹³. Tak i v Novém zákoně (Ř 11,5). V některých textech je to eschatologické označení pro zachráněné, vybrané Hospodinem¹⁴ – pro ty, kdo mají budoucnost¹⁵, nebo pro ty, kdo uposlechli hlasu Hospodinova (Ag 1,12).

Izrael – původně označení celého kmenového svazku, později severního království. V prorockých textech může být i nepřímou připomínkou Jákobova zápasu (Gn 32), která by společenství s názvem Izrael (v prorockých textech) teologicky hodnotila a vyjadřovala jeho kvalitu: Izrael je ten Hospodinem poznamenaný, proměněný a tedy nový Hospodinův lid („nové stvoření“). Jde o synonymum ke slovu „zbytek“. Obě slova označují a podtrhují kvalitu lidu. Spolu s výše zmíněným gramatickými kategoriemi vyznačeným důrazem na proměnu Izraele je jeho nový název („Zbytek Izraele“), který tvoří nadpis celého výroku Sf 3,13 výpovědí o vzniku nového typu společenství Božího lidu, resp. metaforou pro toto společenství.

Činit bezpráví¹⁶ coby opak toho, jak jedná Hospodin¹⁷, je výrazem nesouladu s Bohem – člověk určený k zobrazování Boha přestal plnit svou funkci tváří tvář stvoření. Opakem výrazu „činit bezpráví“ je „střežit poznání“ (Mal 2,7) a vše to, co je formulované v Ž 119,1-2¹⁸. Bezpráví (*avla*) jako příčina pádu týrského krále (Ez 28,15) je v Izraeli předzvěst zániku (tak jako mluvit lež). Podle Př 22,8 je důsledkem *avla* marnost a nicota. Protože Bezpráví (*avla*) souvisí s jazykem¹⁹, jde o synonymum k následujícím dvěma popisům zneužívání jazyka: mluvit lež a jazyk lstivý v Sf 3,13.

Mluvit lež znamená zneužívat slova k jinému účelu²⁰, jít bludnou cestou (Ž 58,4) a falešně vypovídat o Hospodinu (Oz 7,13). Podle žalmistova přesvědčení (vyznání) uvrhne Hospodin takové lidi do záhuby²¹. Je přáním a potřebou Hospodinova vyznavače, aby jej Hospodin zbavil lživého mluvení (Př 30,7-8;

¹³ A.Novotný: Biblický slovník; Praha Kalich 1956, str. 566.

¹⁴ Jr 23,3. Mi 4,7. 5,6-7. Ag 1,14. Za 8,11-12.

¹⁵ Jr 31,7. Mi 2,12. Zbytek v jiném významu Jr 6,9. 11,23. 40,15. 44,7.12. Ez 5,10. Výraz *š-erit* se nemusí týkat jen Izraele (Am 1,8. 9,12. Jr 25,20. Ez 25,16).

¹⁶ Hebr. *avla* je bezpráví, neboli podlost a nespravedlnost. Sloveso a-v-l „být podlý, dopouštět se bezpráví“.

¹⁷ Sf 3,5. Ž 92,16. Jb 36,23. 2 Pa 19,7.

¹⁸ „Blaze těm, kdo jsou dokonalí cestou (vedou bezúhonný život), chodí v Tóře Hospodinově. Blaze těm, kdo sřeží jeho svědectví, celým srdcem pátrají po Bohu. Takoví nečiní bezpráví.“ Ž 119,1-3.

¹⁹ *lašón avla* viz: Jb 6,30. 27,4. Iz 59,3; (mluvit d-b-r *avla*), musí zavřít ústa (Ž 107,42. Jb 5,16), nenachází ve rtech kněze (Mal 2,6).

²⁰ Da 11,27. Z toho je obviněn Samson Delílou v Sd 16,10.13. V Iz 59,3 je u slovesa d-b-r místo *kazab* užit výraz *šeqer*, který se často spojuje se slovem *lašón* (viz níže). V Jb 13,7 je ke slovesu d-b-r zase připojeno *rmjá* (příbuzné se Sofonjášovým *tarmít*) a *avla* bezpráví.

²¹ Ž 5,7 spolu s „mužem krve“ a tím, kdo jedná lstivě *mirma* // *tarmít* – Př 14,25.

podobně Ž 120,2). Proto stav popisovaný v Sf 3,13 musí být výsledkem Hospodinova jednání.

Jazyk lstivý je zpodstatnělá forma synonyma k dynamickému vyjádření „mluvit lež“²². Termín „lstivý“ (hebr. *tarmít*) se odvozuje od slovesa r-m-h s významem „mrštit, vypouštět střely, obelstít, vyzradit“. Podobná formulace se vyskytuje v Ž 50,19 (také 52,6). Zde je to prostřednictvím žalmisty formulované obvinění (demaskování) svévolníka. V Ž 120,2-3 zase žalmista prosí Boha o vysvobození od lstivého jazyka (není však jisto, zda jde o jazyk žalmistův, nebo jeho nepřátel²³). Lstivý jazyk je pro něj nepřijatelný, stejně jako pro Joba²⁴, který se od takové řeči distancuje (Jb 6,30. 27,4). A distancuje se i od lstivé modlitby (Jb 13,7), neboť lstivá (zálužná) mluva²⁵ poškozují člověka. Lstivost (hebr. *tarmít*, jako Sf 3,13) srdce v Jr 14,14 a 23,26 je charakteristika falešných proroků, kteří mluví sami ze sebe a to, co říkají, je klam a nicota²⁶. Tím, že lstivý jazyk zpochybňuje význam slov, chová se jako životu nebezpečná střela uvízlá v naslouchajícím člověku.

Sloveso „pást“ ohlašuje v prorockých textech možnost (obnovení) pasení stád ovcí a koz. Lze-li pást, pak všechno, co pasení znemožňovalo (vátky, katastrofy, pohromy, živly, nemoci), pomínulo a je kde pást a co spasat (obraz bezpečí a dostatku)²⁷. Pasení demonstruje konec Hospodinova soudu a trestu, počátek nové epochy - nové uspořádání života. V hudební terminologii označuje Pastorále obraz pastýřského motivu na venkově coby metafory pro harmonický (idylický) život plný jistoty a klidu, prostý všeho nebezpečí, ohrožení a strachu. Zdá se, že spolu se slovesem „ležet“²⁸ zde prorok navazuje, opakuje a umístěním do jiné souvislosti také rozvíjí svůj předchozí výrok z Sf 2,7²⁹. Jedná se o zkratku pro eschatologickou atmosféru, výraz Hospodinova požehnaní (Iz 30,23) a blízkosti, proměny života a předjímku (zaslíbení) budoucnosti³⁰.

²² Nebo dokonce „mluvit leš“ u Jb 13,7.

²³ Lstivý jazyk patří v Mi 6,12 k mluvě boháčů. Mi 6,12 obsahuje vedle lstivého jazyka také *dibrú šequer* – „mluví zrádně“, podobně Iz 59,3. Jr 9,4.

²⁴ Jb 27,4, zde je ovšem použit ke slovu *tarmít* příbuzný výraz *rmija*.

²⁵ Iz 59,3 má analogickou vazbu *lašon avla* (jazyk bezpráví, podlosti).

²⁶ V Ž 119,118 je tento pojem zase synonymem pro výraz *šequer*, se kterým se v některých textech pojí podstatné jméno jazyk také (Jr 9,4. Ž 109,2. 120,2. Př 6,17. 12,19. 17,4. 21,6. 26,28. v Ž 31,19 a Př 12,22. 17,7 zrádné *šequer* rty).

²⁷ Iz 5,17. 14,30. 49,9. Ez 34. Mi 5,3. 7,14. Podtržené texty obsahují jak sloveso r-a-h, tak i r-b-c.

²⁸ Obě slovesa (pást a ležet) jsou vedle Sf 3,13 také v Sf 2,7. Iz 11,7. 13,20. 14,30. Jr 33,12. Ez 34,14-15. Ž 23,1-2. Pis 1,7.

²⁹ Kraj pastvin ... „případně požehnatku Judova domu; budou na nich pást a večer budou odpočívat (dosl. ležet) v aškalónských domech, neboť je navštíví Hospodin, jejich Bůh, a změní jejich úděl“.

³⁰ Iz 11,7. 40,11. 65,25. Jr 23,4. 50,19.

Vedle významu „pást“ má sloveso r-a-h také význam „přátelit se“. To jen dokresluje, že ona zaslíbená (budoucí) idyla se týká i mezilidských vztahů. Boží lid jsou (stanou se) přátelé (tzn. chovají se mezi sebou přátelsky) a nejsou vnějšími událostmi rozrušováni (vystrašeni), proto nemají žádný důvod činit nepravost a škodit si jazykem. Tento rozměr slovesa r-a-h napomáhá posunu významu Sf 3,13 do sociální oblasti, což činí text zaslíbením pro urovnání mezilidských problémů.

Ležet je synonymum k „pást“ a tedy také metafora (šifra) pro bezpečí³¹ a odpočinek (Gn 29,2. Dt 22,6), pro nasycenost (Gn 49,9) a dostatek³². Současně jde o obraz (eschatologickou zkratku) budoucnosti (Iz 11,6-7). Stejně jako Sf 3,13 obsahuje Iz 17,2 formulaci: „Leží a neexistuje nikdo, kdo by způsobil ořes (vyděšení)“³³. Metafora pro bezpečí (když po přejití soudu bude moci na místě bez obav přebývat divoká zvěř) je v obou prorockých textech ještě zesílena ujištěním³⁴, že tento stav jistoty nikdo nenaruší³⁵. Vzhledem k častému užití celé této formulace³⁶, šlo pravděpodobně o ustálený obrat (frázi) pro odpočinek (rekreaci, relaxaci) po přestálém nebezpečí, ohrožení, zápase a vyčerpání. V Sf 3,13 může nepřítomnost „toho, kdo způsobuje ořes“ být příčinou absence lži v ústech zbytku Izraele, ale také následkem tohoto nového stavu Izraele³⁷.

Kontext

V Sofonjášově proroctví je 3,13 součástí závěrečného (3,9-20) **zaslíbení Izraeli**, jemuž prorok zvěštoval Hospodinův soud³⁸. Zaslíbení formuluje příčinu toho, proč má lid na Hospodina očekávat (3,8) – celé zaslíbení totiž začíná příčinnou spojkou *ki* (s významem „protože“ v 3,9). Lid má na Hospodina očekávat s nadějí, že promění jazyk lidu, čímž učiní svůj lid schopným vzývat Hospodina a jednat spravedlivě.

³¹ Iz 13,21. Jr 33,12. Sf 2,14. Pís 1,7.

³² Ž 23,2. Iz 14,30 a Ez 34,14-15; oba prorocké texty mají sloveso „ležet“ spolu se slovesem „pást“.

³³ Byť Izajáš ohlašuje budoucnost po zničení Damašku. Formulace „neexistuje nikdo, kdo by způsobil ořes (vyděšení)“ je samostatně v Dt 28,26. Jr 7,33. 46,27. Ez 34,28. Na 2,12.

³⁴ Patricipium Hifílu slovesa ch-r-d „není ten, kdo způsobuje ořes“.

³⁵ Ani vnější nebezpečí, ani Izrael sám, neboť subjektem slovesa *macharid* může být jak vnější nebezpečí, tak sám Izrael.

³⁶ I v Sófarově řeči Jb 11,19; ale nejen zde, nýbrž na mnoha místech Tenaku je to výraz pro bezpečí a mír: Lv 26,6 (ve spojitosti se slovesem š-k-b ležet); Ez 39,26 (ve spojitosti se slovesem j-š-b bydlit /také Mí 4,4/ a doufat b-t-ch); Jr 30,10.

³⁷ Ovšem vzhledem k tomu, že sloveso ch-r-d je spolu se slovesem m-c-a v jednotném čísle a m-c-a vypovídá o Izraeli, může i ch-r-d sdělovat že nikdo takový, kdo by působil ořes již není vně zbytku Izraele, ve (uvnitř) zbytku Izraele ani zbytek Izraele sám není tím, kdo by způsobil ořes.

³⁸ Je ovšem třeba brát v úvahu, že kontextem Sf 3,13 není jen zaslíbení v Sf 3,9-20, ale i texty předchozí (zejména Sf 2,7), jakož i ty prorocké texty, které obsahují společně slovesa r-a-h, r-b-c, a ch-r-d (se zápornkou *ejn*), texty o mluvě Ž 58,3-4. Jak 3. Mal 2,6-7. Jb 27,4 i novozákonní Zj 14,5.

Zaslíbena je proto jak vnitřní (duchovní, naprostá) tak vnější **proměna** Hospodinova lidu (jeho stavu 2,7. 3,20). Lid se nevylepší sám, nýbrž jsa obnoven Bohem se stane, dle novozákonní dikce (2 K 5,17. Ga 6,15) „novým stvořením“. Jde o proměnu řeči (3,9 dosl. obrácení jazyka, srov. M 16,17), která spočívá ve schopnosti jednak komunikovat s Hospodinem a vyznávat svou víru, jednak společně (v jednotě) pracovat (sloužit Bohu). Proměněn bude také a) úděl (stav, resp. vztah s Bohem) lidu: nejen, že se vrátí (3,10.18-20) do své země, ale vrátí se jako Hospodinovi služebníci (3,10); b) pozice lidu před Hospodinem – lid dojde odpuštění, uzdravení (od pýchy) a společenského očištění (3,11). To všechno, jak Bůh se svým lidem zachází, v lidu³⁹ i v Bohu (3,17) probudí radost. Následkem proměny lidu je skutečnost, že lid, který prošel soudem, je již očištěn (pomstěn 3,19), proměněn a tedy mimo soud, tj. v těsné blízkosti Bohu (3,15.17).

Konkordancie

Přirozený a proto také často prorokem (Hospodinem) nebo žalmistou vytýkaný stav Božího lidu je popisován výrazy pro poškozenou mluvu, které nacházíme (ovšem jako výrazy použité v opačném významu pro očištěnou a proměněnou mluvu) u Sf 3,13. V Iz 59,3 vytýká prorok, že „rty mluví klam“ (*šeqer*, a Sofonjáš naopak „nemluví *kazab* – lež“) a „jazyk jejich přemílá podlosti“ (u Sofonjáš zase naopak: podlosti nečiní a jazyk není lstivý). Žalmista, podobně jako prorok obviňuje (Ž 58,3-4): „v srdci bezpráví (podlosti) pácháte (hebr. *olót tifálún*) v zemi“⁴⁰ a „z lůna mluví lež (hebr. *dobrej kazab*)“⁴¹.

Třebaže se v Sf 3,13 nevyskytuje slovo „ret“, můžeme výrok o Hospodinově očištění rtů (proměnění mluvy 3,9) vnímat jako předzvěst, či předstupeň konstatované schopnosti nemluvit lež a lest. Z této souvislosti pak zřetelně vyplývá, že **změna mluvy** lidu je dílem Hospodinovým, což vypovídá o Hospodinově moci⁴². Ve stejném smyslu znějí výroky o proměně jazyka (M 7,33.35), daru jazyka (1 K 12,10. 1 K 14) a zejména při Letnicích (Sk 2,3nn) i v Novém zákoně. A že změna jazyka je nezbytná, vyplývá z nepříznivého konstatování přirozeného charakteru lidské mluvy⁴³.

V Malachiášově prorockém výroku vyhlašuje Hospodin, že své kněze pro jejich službu připravil takto: „Tóra pravdy je v jejich ústech a bezpráví (*avla*) se nenachází

³⁹ 3,14. Právě tuto Bohem vyvolanou radost Jan v Apokalypse rozvíjí formulací o zpěvu nové, nenaučitelné písně (Zj 14,3).

⁴⁰ Rozdíl od Sf 3,13 je pouze v užití slovesa p-a-l místo a-s-h, tak jako v Ž 119,3.

⁴¹ Žalmista ovšem užívá participia galu plurálu místo imperfekta Pielu plurálu u Sf 3,13.

⁴² Tak jako změna řeči Božího lidu v Iz 32,4. 35,6. 50,4. Ž 119,172. Př 16,1.

⁴³ Iz 59,3. Jr 9,3.8. Mi 6,12. Ž 10,7. 15,3. 50,19. 52,4. 57,5. 64,4.9. 101,5. 109,2. 140,4. Př 10,31. 26,28; podobně i v Novém zákoně (Ř 3,13. Jak 3. 1 P 3,10).

v jejich rtech (podobně má Sf 3,13) ... neboť rty kněze sřeží poznání a Tóru hledají jeho ústa“ (Mal 2,6-7). Ústa (kněze) tedy mají být spojena s Tórou, nikoli s jazykem lstivým. To znamená, že opakem lstivého jazyka je **Tóra**. Nebo jinak: Tóra je výraz pro kvalitu této nové (shůry pocházející) řeči. V podobném smyslu, jako Mal 2,6-7 a tedy v souladu se Sf 3,13 mluví i Job, který v 27,4 sděluje, že jeho „rty nevysloví podlost“⁴⁴ a jeho „jazyk nepřemílá lstivost“⁴⁵. A také Ž 119,3 v souladu se Sf 3,13 mluví o těch, kdo chodí v Tóře a zachovávají Hospodinova nařízení (tedy žijí zralý život), že nepáchají podlost (*avla*)⁴⁶.

Zvěst

Sofonjášův výrok (3,13) je eschatologické povahy – zaslíbení budoucnosti. Skládá se ze dvou částí v příčinné souvislosti a každá z nich přináší teologicky poměrně závažné sdělení. Třebaže obě části mohou stát samostatně, jimi oběma prorok vyhlašuje **kvalitu** nového Božího lidu, která bude demonstrována mluvou (nejednáním) a stavem (jednáním). Proměněná mluva zasahuje i jednání Božího lidu, který nebude schopen činit bezpráví a nebude moci lhat ani obelstít. Následkem proměny jazyka je **nový stav** Božího lidu: pasou, leží a nic je neroztrfese. To neznamená, že se z nich stanou povaleči, nýbrž odvážní pastýři, kteří budou nejen v bezpečí žít, ale také do bezpečí uvádět. Vzhledem k tomu, že pastýř je ve Starém zákoně jistým opakem lovce i oráče⁴⁷, zobrazuje pasení život, který je naplněn péčí (starostlivostí) o druhé⁴⁸.

Obě části výroku v Sf 3,13 mají obdoby jak v samotném proctví Sofonjášově (Sf 2,7. 3,9), tak v jiných textech Tenaku (nejde o ojedinelou výpověď), dokonce závěrečná formulace je patně běžně užívaným úslovím⁴⁹. Soudě podle důrazu, který opakovaním podtrhují pisatelé Nového zákona, je z obou částí Sf 3,13 stěžejní ta první - o mluvě. V Tenaku se vyskytuje jak v opačném smyslu, než uvádí Sf 3,13a (Iz 59,3. Ž 58,3-4), tak i ve smyslu shodném⁵⁰. Ve shodném smyslu má Sf 3,13 odezvu i v Novém zákoně, zejména v téměř doslovné citaci Zj 14,5, kde se starozákonní výrok ukazuje být vhodným materiálem pro apokalyptickou vizi charakteru nové kvality Božího lidu jako nového stvoření.

⁴⁴ U Sofonjáše zase „nemluví *kazab* – lež“ a „nečiní podlost“.

⁴⁵ Tak jako Sf 3,13. Sloveso je stejné jako Iz 59,3.

⁴⁶ Rozdíl od Sf 3,13 je pouze v užití slovesa p-a-l místo a-s-h, tak jako v Ž 58,3.

⁴⁷ Pastýř, lovec a oráč jsou charakterové typy osobností ve starozákonních příbězích. Velmi zjednodušeně lze uvedené typy charakterizovat takto: Zatímco oráč žije dřinou pro sebe, lovec žije na úkor druhých a pastýř pro druhé.

⁴⁸ Nikoli předně o svůj vlastní dostatek.

⁴⁹ Tedy jakousi zkratkou, tj. formulí pro pokoj a bezpečí.

⁵⁰ Mal 2,6-7. Jb 27,4. Ž 119,1-3 i Ž 1,1.

Vliv na Nový Zákon

Sf 3,13⁵¹ popisuje v podstatě shodně vizi, eschatologickou kvalitu, tedy obraz nového (obnověného člověka). Takto zformulovanou (a tedy již hotovou) vizi (resp. pouze její první část - o mluvě) přebírá⁵² ze septuagintního znění Sf 3,13 Jan, autor novozákonní apokalypsy (Zj 14,5) ve stejném významu (s poněkud pozměněným slovosledem a tvary slov) a nemění její smysl ani důrazy (v podstatě), jak vyplývá z následujícího srovnání:

Kai ú mé^heuréthé en tó stomati autón glóssa dolia (Sf 3,13)

Kai en tó stomati autón úch^heuréthé pseudos (Zj 14,5)⁵³

Výpověď Sofonjášova⁵⁴ patří v Tenaku mezi texty prorocké, tedy od Boha přijaté (což má vyjadřovat i poetická forma výpovědi) podobně jako forma výpovědi Janovy, která zase nadpřirozený charakter sdělení naznačuje slovesem „vidět“. Své pochopení Sofonjášova textu demonstruje Jan a) umístěním jej časově do nedohledné budoucnosti (té, která je za dosažitelným horizontem) a místně do nebe; b) užitím jej pro obnověného⁵⁵, tedy nebeského člověka⁵⁶. Užívá-li Jan Sofonjášovu vizi ve svém vidění (Zj 14,1), literárně (apokalyptickou formou) tím ještě více zdůrazňuje skutečnost, že uvedená kvalita je „shůry, z druhého břehu“, tedy charakteru nebeského (božského).

Podobně jako u Sf 3,13 nepopisuje Jan jednotlivce⁵⁷, nýbrž **kolktiv**. Oproti Sf 3,13 však Zj 14,1-5 nemluví obecně, nýbrž konkrétně. Sofonjášovo obecné označení „Zbytek Izraele“ a plurál sloves ve výpovědích o kvalitě tohoto zbytku nahrazuje (a tím patrně i vykládá) Jan přesným číselným údajem 144 tisíc⁵⁸. Tento údaj má

⁵¹ Spolu s Mal 2,6-7; Ž 119,1-3 a Jb 27,4.

⁵² „Přebírá“ není zcela přesný výraz. Nelze říci, že by novozákonní autoři programově Tenak rozvíjeli, upravovali jen jako redaktoři. Pravděpodobnější je jiné pojetí: Díky své účasti na bohoslužbách, kde texty Tenaku zněly a díky svému studiu byly texty Tenaku v myslích (tvůrců novozákonní literatury) uloženy tak, že posluchači byli tenakovými texty prostoupeni. Vnější impulsem (např. shůry) pak byly tyto texty v jejich myslích aktivovány, aby (shůry) přijaté sdělení pomohly odít do slov. Teologicky zajímavý je pak způsob právě se starozákonním materiálem (např. způsob tlumočení, posun důrazů, záměr, umístění do určitého kontextu a určení specifickému posluchači). Není ovšem vyloučeno, že se Janovi v jeho vidění dostalo sdělení složené ze stejných slov, jako je tomu v případě Sofonjáše – vždyť sám zdroj této informace (Bůh) je stejný.

⁵³ Tučně jsou zdůrazněna shodná slova autorem článku.

⁵⁴ Byť neuvedená slovesem „vidět“, jako je tomu ve Zj 14,1.

⁵⁵ Proměněného, nebo vzkříšeného /1 K 15,51-53/, nanebevzatého a k Božimu trůnu uvedeného – podle hymnu v Ef 2,4-7.

⁵⁶ Jan tuto kvalitu vyjadřuje slovy: jsou vykoupeni, tedy patří jen Bohu ve Zj 14,4.

⁵⁷ Na rozdíl od Ž 1,1 a 119,1-3.

⁵⁸ Jak souvisí s charakterem textu – apokalyptické vidění má být pro čtenáře viděním pocházejícím shůry přímo od Boha – tak má být čtenář ujištěn jeho nebeským původem. Číslovka 144 tisíc vyjadřuje

vyjadřovat⁵⁹, že jde o informaci od Boha, který dobře a přesně zná ty, kdo patří k Beránkovi – na rozdíl do nás, kteří je neznáme a znát nemůžeme.

Lidé, kteří „nečiní nepravost (bezpráví, nespravedlnost)“ (Sf 3,13), tedy ti, kdo „jsou bez úhony“ (Zj 14,5), jsou lidé vnitřně (tedy naprosto) proměnění. Proto jsou schopni chválit Boha a zpívat mu **píseň**, kterou ještě nikdo nezpíval (Zj 14,3) a která patří jen Bohu⁶⁰. Jsou schopni dávat Bohu to nejlepší⁶¹, co je pouze a jen v nich. A v nich je tato píseň proto, že ji tam rozezvučel (rozezněl) sám Bůh. Janův obraz rozkrývá jakousi nebeskou symfonii, v níž se zvukem stává to, co do člověka vložil Bůh a tak, jak to tam vložil; v níž dochází ke kýženému a očekávanému souzvuku (harmonii) mezi Bohem a lidmi. To znamená, že člověk je Bohu tak blízko (je přesně tam, kde je Beránek, Zj 14,4), že z něj Boží (libá) melodie (píseň) zní. Takový člověk Božím hlasem (ba Bohem samým) rezonuje. Tuto harmonii popisuje Jan mnohem velkolepěji a přiměřeněji, než Sf 3,13, který pro ní užívá slova „pást, ležet nebýt rozrušen – otráven“. Dá se říci, že v tomto smyslu vykladač Jan Sofonjášovu výpověď rozvíjí, překračuje a pozvedá na vyšší úroveň.

Mgr. Jiří Beneš, Th.D. – učitel na Husitskéj teologickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe.

---

mnohonásobně umocněnou jakost nového Božího společenství (tisíckrát kvadrát dvanácti) stejně jako Sofonjášova formulace „Zbytek Izraele“ – viz výše v pozn.

⁵⁹ Nemá však nijak zavdávat podnět ke spekulacím.

⁶⁰ Svým způsobem je obraz zpěvu písně zpívané ve vytržení odezvou euforické radosti (Sf 3,14) z Hospodínova jednání (Sf 3,15).

⁶¹ To nejkvalitnější je píseň (melodie, hudba) demonstrující vnitřní proměnu Hospodínem, resp. poesie reprezentující nejvyšší představitelnou a dosažitelnou kvalitu lidské mluvy (vyjádření).

Teológia teologického vzdelávania

Ján Henžel

THEOLOGY OF THEOLOGICAL EDUCATION

Our consideration of theological education starts by using Kelsey's bipolar model of academic and professional approach to education. He called them Athens and Berlin respectively. We have extended it by Banks' model of missional education he called Jerusalem. We completed the typology adding a confessional model to theological education. These models are not mutually exclusive but contrasting them with each other may help us to see where we are and where we want to be in our own theological education.

Čo robí vzdelávanie teologickým? Zrejme by mnohí odpovedali, že je to obsah vzdelávania. Je to vzdelávanie, ktoré je špeciálne o teológii, o Bohu. Pre niektorých je to o zážitku s Bohom. Môžeme však povedať, že teologické vzdelávanie je definované svojím *zámerom*. Nemyslíme si totiž, že poznanie stačí, aby sme niečo označili za teologické vzdelávanie, ak sa pri tom neusilujeme rozvíjať aj charakter a zručnosti života. Ale teologické vzdelávanie môžeme definovať aj *metódou*. Aké spôsoby pri tomto vzdelávaní používame? Ide o akademický výskum, alebo je to osobné hľadanie a nachádzanie konečného dobra?

Mnohí ľudia, ktorí sú zapojení do teologického vzdelávania, tvrdia, že jeho *etos* je rovnako dôležitý ako obsah a metóda. Rozhodujúcou je duchovnosť (osobná aj komunitná), ktorá presakuje cez celý vzdelávací proces. Samozrejme, toto sa bezprostredne týka *kontextu*, v ktorom sa teologické vzdelávanie uskutočňuje. Niektorí za najlepší kontext teologického vzdelávania považujú univerzitu, iní cirkvi a niektorí širšiu spoločnosť. Rozdiel je dôležitý teologicky. Nie je možné diskutovať o základných charakteristikách teologického vzdelávania bez toho, aby sme venovali pozornosť *ľuďom*, ktorých sa týka. Definuje viera tých, ktorí sa na ňom zúčastňujú, nejaké vzdelávanie ako teologické, ak aj jeho obsah nie je explicitne teologický?

To, čo sme uviedli, by sme mohli nazvať aj 6 rozmermi vzdelávania. Našou otázkou však je: Čo robí vzdelávanie *teologickým*? Je zrejmé, že teológia preniká do celého tohto podujatia. Z toho, čo sme uviedli, je ďalej jasné, že je aj množstvo možností na to, čo budeme považovať za ústredné pre vzdelávanie. Niektoré formy

teologického vzdelávania zdôrazňujú jeden alebo iný aspekt viac ako iné. Väčšina tvrdí, že jeden alebo druhý aspekt je absolútne základný.

V nasledujúcom článku som sa pokúsil zmapovať podobnosti a rozdielnosti v štyroch prístupoch k teologickému vzdelávaniu. Začneme prehľadom základného bipolárneho prístupu k teologickému vzdelávaniu podľa toho, ako ho popísal David Kelsey,¹ profesor Yale Divinity School. Tieto dva póly nazval „Atény“ a „Berlín.“ K nim pripojíme misiologický prístup Roberta Banksa,² ktorý označil ako „Jeruzalem.“ K nim pripájam ešte štvrtý tzv. konfesionálny model, ktorému som dal geografické označenie „Ochranov.“³ Pomocou tejto schémy štyroch základných modelov vytvoríme typologickú mapu, v ktorej uvidíme špecifické teologické vzdelávacie programy, inštitúcie a ich dôrazy.

Atény a klasické vzdelávanie

David H. Kelsey vo svojej práci, *Between Athens and Berlin*, skúma teologické vzdelávanie tak, že používa nehistorickú typológiu, kde „Atény“ a „Berlín“ predstavujú dva úplne rozdielne prístupy. Tvrdí, že „toto sú dva normatívne typy teologického vzdelávania.“⁴ Hovorí, že všetko sa otáča okolo osi, ktorá je spojnou týchto dvoch pólův.

„Atény“ chápe tak, že ciele a metódy teologického vzdelávania sa odvodzujú z klasickej gréckej filozofickej vzdelávacej metodológie. Tvrdí, že rodiaca sa cirkev adoptovala a adaptovala tento model. Základným cieľom tejto formy klasického vzdelávania je transformácia jednotlivca. Všetko sa točí okolo formovania charakteru a poznávania konečného dobra. Keď sa to aplikuje do teologického vzdelávania, ide o poznanie Boha. Podľa toho teologické vzdelávanie sa netýka natoľko poznania o Bohu, ako skôr poznania **Boha**. Kelsey toto nazýva získavaním Božej múdrosti. V tomto vzdelávaní hľadáme múdrosť, nielen poznanie. Teologické vzdelávanie je teda predovšetkým pestovaním cností. Ide o premenu charakteru na Božiu podobu. Dôraz sa preto kladie na osobný rozvoj a duchovné formovanie.

Prvotná cirkev prijala túto vzdelávaciu filozofiu, pretože bola prítomná v danej kultúre, ale aj pre zjavné prepojenie na biblické a teologické dôrazy na svätosť a rozvoj individuálneho charakteru. V teologickom vzdelávaní je cnosť dôležitá a svätosť nevyhnutná. Tento prístup zdôrazňoval potrebu úplnej vnútornej

¹ D. H. Kelsey, *Between Athens and Berlin: the theological debate*, Grand Rapids: Eerdmans, 1993.

² R. Banks, *Reenvisioning Theological Education*, Grand Rapids: Eerdmans, 1999.

³ Tieto geografické označenia majú iba metaforický význam. Reformovaný autor by ho pravdepodobne označil ako „Ženeva,“ metodistický ako „Aldersgate,“ baptistický ako „Wheaton,“ či apoštolský ako „Azusa“ alebo podobne.

⁴ Kelsey, *Between Athens and Berlin*, s. 27.

osobnej, mravnej a duchovnej transformácie. V prípade *kresťanského* klasického vzdelávania boli posvätnými textami Písma Starej a Novej zmluvy, hoci aj tam súžitkom študovali filozofi. Tento vzdelávací dôraz na charakter bol konzistentný s teologickým dôrazom na poslušnosť Kristovi z moci Svätého Ducha. Takáto poslušnosť sa prejavovala v spoločnej bohoslužbe, vykladaní Písma a pastoračnej starostlivosti. Nie div, že prvotná cirkev rýchlo prijala tento model teologického vzdelávania.

Keď sa teologické vzdelávanie chápe týmto spôsobom – ako transformácia jednotlivca – potom svätosť, morálna a duchovná premena sú pre vzdelávaciu úlohu prioritné. Každé hodnotenie programu teologického vzdelávania preto skúmalo, či sa osnovy dostatočne zaoberajú otázkami osobného a morálneho formovania a či hodnoty učiteľov aj celej inštitúcie sú konzistentné s týmto prístupom.

Berlín a premýšľajúci praktik

Druhý pól Kelseyho typológie je ten, ktorý označil ako „Berlín.“ Zatiaľ čo klasický model je odvodený zo staroveku, berlínsky model je odvodený z osvietenstva. Dôvod, pre ktorý ho pomenoval „Berlín“ je ten, že Berlínska univerzita bola zámerné založená ako nová forma výskumnej univerzity, ako súčasť pruskej reformy vzdelávania podľa osvietenských zásad. V nových osvietenských univerzitách musela teológia odôvodniť svoje miesto. Predtým bola považovaná za kráľovnú vied, lebo pochádzala z Božieho zjavenia, a nie z prirodzeného pozorovania, či dedukcie. Lenže výsledkom „palácovej revolúcie“ osvietenstva bolo, že zjavenie bolo zhodené z trónu a zvrchovanú vládu prevzalo teraz myslenie. Zatiaľ čo klasický model prijímal posvätné texty za zjavenie, ktoré obsahuje múdrosť podstatnú pre život, rozum teraz vyžadoval, aby sa tieto texty podrobili kritickému skúmaniu. Posvätné texty už nebolo možné prijímať na základe toho, že to boli authority. Texty sa museli ako autoritatívne dokázať. Vo výskumnej univerzite sa texty neodmietajú, ale zaobchádza sa s nimi odlišne. Podrobujú sa systematickej, usporiadanej a dôkladnej kritike.

Tu už cieľom nie je osobné formovanie založené na štúdiu autoritatívnych klasických textov. Výskumná univerzita sa usiluje cvičiť ľudí v prísnom výskume, ktorý nachádza teórie a uplatňuje ich na riešenie praktických problémov. Klasický prístup bol obmedzený na staroveké texty, ale teraz sa legitímnym predmetom štúdia stala celá panoráma ľudského úsilia – prírodné vedy, fyzika, chémia, spoločenské vedy a umenie. Cieľom bolo stanoviť vedeckú teóriu, ktorú bolo možné uplatniť na konkrétne situácie. Tak napríklad chemici vyvinuli teóriu, ktorú vyjadrili v periodickej tabuľke prvkov, ktorá sa potom aplikovala v chemickom inžinierstve. Fyzici hľadali systém zákonov pohybu, gravitácie a svetla. Inžinieri

podľa toho vytvárali predpisy na konštrukciu bezpečných a efektívnych strojov. Aj medicí a právnici sa učili svojej teórii a potom ich uplatňovali vo svojom povolani.

V tomto kontexte ak mala byť aj teológia prijatá na univerzitu ako veda, aj ona musela preukázať, že má svoju ucelenú teóriu a praktickú funkciu. Preto sa tvrdilo, že teológia je oblasťou *teoretického štúdia* a nie osobného rozvoja a že jej praktickou funkciou je *budovanie cirkvi* prostredníctvom jej služobníkov – teologických odborníkov. Teologické vzdelávanie sa tak stalo vyučovaním týchto odborníkov a nie ich duchovným formovaním. Cieľom bolo pripravovať pre cirkev odborníkov, ktorí dokážu uplatňovať teóriu do života. Dôraz sa teraz kládol na hermeneutické schopnosti, interpretáciu Písma a na odvážne vodcovstvo.

Ak teologické vzdelávanie chápeme takýmto spôsobom, potom sa musíme usilovať, aby jeho kontext, ľudia a metodológia boli vhodné pre danú úlohu a či vzdelávací program produkuje teoreticky podkutých a prakticky efektívnych služobníkov.

V porovnaní s klasickým modelom je zrejmé, že zatiaľ čo dôkladné zvládnutie teórie a praxe je dôležité pre život cirkvi, tento model ponecháva osobný, morálny a duchovný rozvoj študentov v úzadí. Je otázne, či veľký dôraz na výskumné schopnosti, na zvládnutie všetkého, čo je potrebné k správnej metóde hermeneutiky, je rovnako dôležité pre praktikov v cirkvi ako pre výskumníkov na univerzite. Sú univerzitní profesori modelom toho, čo potrebuje miestna cirkev? Nevytvára toto pastory, ktorí kážu ako profesori? Porovnanie s klasickým modelom vyvoláva aj otázku, či osvietená metodológia spojená s pochybovaním a skepticizmom je v konečnom dôsledku zdravá pre teológiu.

Je jasné, že keď postavíme dva modely vedľa seba, dostaneme dôležité otázky o teologickom vzdelávaní a jej teológii v pozadí. Tretí model nám odhalí ešte dynamickejšie kontrasty.

Od Jeruzalema po končiny zeme

Aj Kelsey naznačuje, že jeho bipolárny model nie je celkom úplný, keď poznamenáva, že Tertullianova známa otázka znela: „Čo majú Atény spoločné s Jeruzalemom“ a nie: „Čo majú Atény spoločné s Berlínom?“⁵ To ukazuje na možnosť tretieho typu vzdelávania. Tomu sa venuje Robert Banks vo svojej práci *Revisoning Theological Education*, kde k modelu Atén a Berlína pridáva model Jeruzalema. Ide o misijný model, ktorý prevzal z Kahlerovho postoja, podľa ktorého je misiológia matkou teológie. Teologické vzdelávanie podľa toho považuje za jednu z dimenzií misie. Je to aspekt učenia cirkvi, do ktorého patrí špeciálne svedectvo o Božom kráľovstve a ktorého cieľom je obrátenie sveta.

---

⁵ Kelsey, *Between Athens and Berlin*, s. 5.

V klasickom modeli pri „formácii“ išlo o osobnú transformáciu a v univerzitnom modeli o odborný výcvik. Pri misijnom modeli je formácia obracáním pozornosti človeka k misii. Misia sa musí dotýkať všetkých oblastí života: rodiny, priateľstva, práce, spoločnosti. Zahŕňa celú službu celého Božieho ľudu. Tu si uvedomme, že ide o *misijný* a nie o *misiologický* model. V misiologickom modeli je totiž misiológia dôležitou (môže byť dokonca aj najdôležitejšou) disciplínou, ale zo vzdelávacieho hľadiska je misiologický prístup len obsahovým dôrazom v rámci univerzitného modelu vzdelávania. Pri misijnom modeli sa jedná o iný kontext vzdelávania. Týmto kontextom je misijná práca v širšej spoločnosti. U nás je príkladom tohto modelu vzdelávanie v rámci *Biblical Education by Extention*. Podľa Banksa je dôraz na *transformujúcom procese* vzdelávania, takže podľa neho ide o nový *štýl* teologického vzdelávania.

Ochranov a zachovávanie tradície

Banksov dodatok ku Kelseyho prístupom je prínosom, ale nato aby sme ešte lepšie popisali stav teologického vzdelávania, musíme pridať aj štvrtý prístup. V snahe zachovať formu zemepisnej identifikácie som tento štvrtý model nazval „Ochranov.“ Mohli by sme ho označiť aj iným mestom, ktoré sa spája s konkrétnou konfesiou. V konfesijnom prístupe k teologickému vzdelávaniu je cieľom poznanie Boha prostredníctvom kréd a vyznaní, prostriedkov milosti a všeobecnými tradíciami, ktoré sú blízke konkrétnemu spoločenstvu viery. Dôraz sa kladie na formáciu prostredníctvom učenia zakladateľov, hrdinov, zápasov a tradícií, ktoré sú odlišné a ktoré formovali dané spoločenstvo viery. Formácia sa deje prostredníctvom in-formácie o tradícii a in-kulturácie študentov do nej. Aj táto formácia aby bola účinná, musí sa týkať všetkých dimenzií života vrátane rodiny, priateľstva, práce, spoločnosti a služby.

Podstatu modelu Ochranov si môžeme objasniť na kontrastoch. Vhodným *kontextom* pre teologické vzdelávanie v konfesionálnom modeli je seminár. Ten je v kontraste s klasickým prístupom v gréckej akadémii, s profesionálnym prístupom univerzity aj s misijným prístupom, ktorý sa odohráva v širokej spoločnosti. *Cieľom* konfesionálneho modelu je umožniť ľuďom poznať Boha prostredníctvom konkrétnej tradície, zatiaľ čo cieľom klasického prístupu je transformácia jednotlivca. Cieľom profesionálneho modelu je budovanie cirkvi a misijný model sa snaží obrátiť a transformovať svet. Ochranovský model chápe *teológiu* ako proces poznania Boha, zatiaľ čo v Aténach teológia je vštepovanie múdrosti. V Berlíne je teológia spôsobom myslenia a aplikovania teórie do života. V Jeruzaleme teológia je misiológiou.

Tieto kontrasty ukazujú, že rôzne debaty o špecifikách teologického vzdelávania sú vlastne debatami o fundamentálnej teológii.

Typologický diagram

KLASICKÝ	<i>Transformácia jednotlivca</i>	<i>Poznanie Boha</i>	KONFESIJNÝ
ATÉNY Akadémia			OCHRANOV Seminár
	<i>THEOLOGIA</i>	<i>DOXOLOGIA</i>	
	<i>MISIOLOGIA</i>	<i>SCIENTIA</i>	
JERUZALEM Spoločenstvo			BERLÍN Univerzita
MISIJNÝ	<i>Obrátenie sveta</i>	<i>Budovanie cirkvi</i>	PROFESIJNÝ

Záver

Typológia, ktorú sme tu popisovali, má svoje obmedzenia. To neznamená, že je nepoužiteľná, ale bude užitočné, ak si aspoň niektoré jej obmedzenia uvedieme.

Prvým možným obmedzením je to, že typológia poskytuje teoretický rámec. Aktuálne formy teologického vzdelávania sú vtiesnané do kategórií, ktoré nie sú celkom presnými popismi ich vlastností. Jej hodnota je potom závislá od úrovne porozumenia tými, ktorí ju používajú. Ak ju považujeme za približne správny obraz podstaty teologického vzdelávania, môže byť užitočná pre analýzu konkrétneho teologického vzdelávania v danej inštitúcii.

Po druhé, typológia prirodzene nie je všeobsiahla. Pojednáva len o štyroch hlavných prístupoch k teologickému vzdelávaniu a bolo by možné pridať aj ďalšie. Na druhej strane sa však silnou stránkou typológie môže ukázať práve jej jednoduchosť.

Tretím potenciálnym obmedzením je, že niekto môže považovať uvedené zemepisné identifikácie za nevhodné. Možno by uprednostnili opisnú terminológiu: klasický, profesijný, misijný a konfesijný.

Štvrtým obmedzením je, že táto typológia má teoretickú a akademickú formu. Kto má určovať, aké by malo byť teologické vzdelávanie? Mali by to byť teologickí profesori, misionári a pastori cirkevných zborov, cirkevní predstavitelia, či celé spoločenstvo viery? Oprávnené totiž možno namietat', že teologické

vzdelávanie je len vyšší stupeň vzdelania pre niektorých, ale malo by byť dimenziou kresťanského vzdelávania každého.

Po piate, niekto by mohol predpokladať, že konkrétna charakteristika sa týka výlučne len jedného typu. Tak sme to však nezamýšľali. Je pravdepodobné, že programy teologického vzdelávania tak, ako dnes existujú, sú zmesou uvedených typov. Typológia nám však môže pomôcť zmapovať, kde sa nachádzame a uvažovať o tom, kde by sme mali byť.

Ing. Ján Henžel, PhD. – učiteľ na Katedre evanjelíkálnej teológie a misie Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

Zvěstování jako základní funkce církve

Jiří Vogel

BEZIEHUNG DER KIRCHE ZUR VERKÜNDIGUNG

Die nur in sich selbst geschlossene Kirche ist nicht in der Sprache des gegenwärtigen Menschen zu hören, weil sie nur mit der Vergangenheitssprache spricht und nur auf die Probleme der Vergangenheitmenschen antwortet, sie aus der Vergangenheit lebt und sie nicht zu verwandeln ist. Die Gemeinschaft der Kirche kann nie ihre Aufmerksamkeit nur auf ihr Inneres richten, sondern vor allem ad extra, nach außen, zur Gesellschaft, die mit dem Inhalt der christlichen Verkündigung nicht bekannt ist. Sofern die Kirche nur ihre inneren Probleme löst und nur um ihre eigene Mitglieder kümmert, entfernt sie sich ihrer Sendung, ihrem Zweck und ihrem Sinn.

Církev od svých počátků nikdy nebyla statickou veličinou, nýbrž živým neustále se měnícím organismem. Její vnitřní dynamikou bylo vždy slovo evangelia, které ve zvěsti o Božím sebeobětování, milosrdenství a odpuštění zasahuje člověka výzvou, na níž lze reagovat jedině následováním nebo odmítnutím. Církev se rodí ze slova, je živena slovem a obnovuje se skrze slovo. Slovo evangelia přivádí člověka na cestu lásky k Bohu a k bližnímu, jež se mu sama stává místem Božího zjevení a spásy, kde rozpoznává povahu pravé humanity, uzdravuje svou porušenou podobu a obnovuje společenství s Bohem a ostatními lidmi. Boží zjevení i spása má interpersonální rovinu, jejímž základním prvkem je křesťanské společenství.¹

Křesťanské společenství je nerozlučně spjato se zjevením, lze hovořit o tom, že je pokračováním Božího zjevení v Ježíši Kristu, proto i jeho základní funkce musí být bezprostředně svázána se zvěstováním. Zjevení v Kristu má univerzální charakter, neomezuje se na žádnou skupinu obyvatel, proto je i zvěstování církve směřováno ke všem lidem. Společenství církve nikdy nemůže být obráceno pouze do svého nitra, nýbrž především ad extra, navenek, ke společnosti, která s obsahem křesťanské zvěsti není seznámena.

Církev nemůže pravdu jen žít, ale musí ji sdílet i s dalšími lidmi, musí se „stát oním pramenem světla, jehož zjevení vede člověka k poznání pravdy, která na něj čeká v základu jeho existence jako Boží dar.“ Jak ukazují slova podobenství z Kázání na hoře (o soli země, o světle světa, o městě na hoře Mt 5, 13-16), křesťanství je společenským „kvasem“, který bere v úvahu ryzí a hlubokou lidskost člověka. „Je kvasem ve smyslu

¹ „Církev a evangelium je nutno vidět v bytostné jednotě. Smíme říci, že církev je životem evangelia. Evangelium nelze žít mimo církev. Kde evangelium zasahuje člověka, tvoří církev. Uskutečňuje se v dějinách jako církev.“ RUTRLE, Otto. Církev v Božím plánu. *Náboženská revue*, 1961, roč. 32, s. 110.

„světla“, osvícením, tj. živým příkladem, který člověku slouží k poznání existenciální pravdy.“ Heinrich Ott popisuje tuto „funkci“ církve pomocí pojmu „uvědomování“. Základním úkolem církve je udržovat skrze své učení a zvěstování v tomto světě vědomí spásné možnosti lidské existence, kterou člověk nezískává sám ze sebe, nýbrž skrze zjevení spásy, sebevydání, zjevující a uzdravující Boží blízkost v Ježíši Kristu. V hlubině svého bytí člověk odkrývá význam „možnosti lidské lásky až k lásce k nepřítelům, možnosti odpuštění a smíření, možnosti bratrského společenství, možnosti neústupné a všem protivenstvím vzdorující naděje člověka pro člověka.“ Výsledek zvěstování se může projevit v tom, že se lidé nechají inspirovat slovem a příkladem křesťanů, působením lásky, smířením, bratrstvím a nadějí a že se ke společenství křesťanů připojí a dále tento úkol uvědomování ponесou.²

Pokud se církev uzavírá sama do sebe, pokud nenese zvěst evangelia, pokud řeší pouze své vnitřní problémy a stará se pouze o své vlastní členy, vzdaluje se svému poslání, účelu i smyslu. Církev uzavřená do sebe není schopna naslouchat řeči současného člověka, neboť hovoří řečí a odpovídá na problémy člověka minulosti, žije z minulosti a není schopna se změnit. Důvod, proč podobné výzvy zůstávaly v našem životním prostoru po dlouhou dobu v podstatě netknuté, proč se mnohé církve zaměřovaly především na svůj vnitřní život, souvisí se situací církví během období komunistického režimu, ve kterém bylo důsledně omezeno jejich volné působení ve společnosti. O nějakém svobodném zvěstování evangelia v podstatě nemohla být řeč. U mnohých z toho plynul přirozený nezájem o teologickou reflexi těchto otázek a bezpochyby i strach podobné úvahy prezentovat, neboť by mohly být v tehdejší společnosti pochopeny jako ideologii režimu nepřátelská, konkurenční či alternativní agitace. To bezpochyby neznamená, že by církve zcela rezignovaly na otázku zvěstování vně církve, ovšem pokud se tak dělo, šlo v podstatě o ilegální nebo poloilegální činnost. Nejrůznější aktivity, jež se v tomto směru odehrávaly, jsou žet podnes většinou nezmápanované, čemuž stojí v cestě úsilí o skrytost tohoto působení.

Mezi nejznámější skupiny, které odmítly omezit Kristovu výzvu ke zvěstování pod tlakem ideologie režimu v komunistickém Československu, byly zejména některé evangelikální církve a podzemní katolická společenství. Není divu, že se v jejich odporu vůči některým společenským tlakům objevují velice radikálně pojaté podoby eklesiologie, v jejichž centru stojí právě zvěstování. Například společenství Koinótés pochopilo ústřední úkol církve v rovině iniciace a realizace radikální duchovní proměny společnosti. Za tímto účelem vysvětilo velké množství duchovních, vzdělaných v podzemních seminářích, kteří v mnoha případech zdaleka nespĺňovali podmínky pro oficiální službu v církvi.³

---

² OTT, Heinrich, OTTE, Klaus. *Die Antwort des Glaubens: Systematische Theologie in 50 Artikeln*. 3. Auflage. Stuttgart: Kohlhammer, 1999, s. 411.

³ Misijní a evangelizační důraz je vidět z mnoha textů, které byly z tohoto prostředí dochovány. Například jedna z nejznámějších osobností, biskup společenství Koinótés, F. M. Davídek, vyzdvihuje význam apoštolátu nad všechny ostatní lidské činnosti. „Osobnost apoštola má jedinečnou příležitost (a povinnost) přímo se účastnit na tvůrčí činnosti Boží: tím, že dává vznikat vztahům, že je realizátorem vztahového jousouca. ... Činnost apoštola, ta pozemsky tvůrčí, tvůrčí skrze milost, je činnost antientropická, působící

Význam zvěstování pro konstituování církve nikdy nebyl zasunut zcela v pozadí církevního myšlení a do středu pozornosti se dostával znovu a znovu v souvislosti s různými obnovnými a reformními hnutími. Například Dietrich Bonhoeffer odkrývá jeden z ústředních důvodů krize církve v meziválečném období v příliš ostrém oddělování se od světa. Bez služby světu se podle něj církev stává náboženskou společností, která se stará pouze sama o sebe, nebere vážně Boží smíření se světem v Ježíši Kristu a zapomíná na Boží lásku ke světu a poslání církve v něm. Proto klade na první místo v pořadí duchovní služby službu Božím slovem, pod kterou nemíní pouze kázání, jež se děje pravidelně, na stálém místě, a které zpravidla obstarává kněz nebo kazatel, nýbrž volné zvěstování slova, ve kterém přináší jednotliví členové církve slova útěchy i napomenutí druhému uvnitř i vně prostoru církve.⁴

Církev nemůže zůstat u podoby lidové církve, neboť je v posledku též misijním společenstvím, jež svoji službu ve světě realizuje především kázáním evangelia, službou nutným a zodpovědným jednáním. Taková služba je ovšem realizovatelná pouze pod kritériem srozumitelnosti, aktuálnosti a konkrétnosti. Církev obrácená ke světu se musí stále měnit, musí být semper reformanda, aby mohla k neustále se měnícímu světu znovu a znovu srozumitelně se svou zvěstí přistupovat. To neznamená, že by se měla mravně a duchovně přizpůsobovat světu, nebo že by mu měla vydávat v šanc základní obsahy Božího zjevení. Církev je neměnná jakožto součást Božího zjevení, jakožto součást společnosti se však neustále mění. Mění se v souvislosti s proměnou existenciálního horizontu společnosti, s povahou otázek, jaké si lidé kladou v různých dějinných a společenských souvislostech. Zvěstování evangelia není apologetikou starého pojetí světa vůči moderním vědám, ani apologetikou omezenou na poslední otázky (smrt, vina, smysl života), která využívá přirozených lidských slabín.⁵ Evangelium musí zaznít ve středu lidského života, nikoli na jeho okrajích. Proto je zvěstování úkolem církve, který musí každá generace vždy nově naplnit. Církev musí zvěstování srozumitelně zpřítomnit,

---

proti destrukci, proti rozpadu světa, přírodního řádu, člověka, celé pozemské skutečnosti. Vše, co je ze stvořeného ponecháno samo sobě, se rozpadá, atomizuje, podléhá destrukci a samo destruuje. Platí to doslova jak pro skutečnost hmotnou – fyzikální, tak i pro skutečnost duchovní, pro duchovní situaci světa. Apoštol, jemuž je svěčena určitá míra *artis regnandi* – umění kralovat – a to nikoli míra nepodstatná, zanedbatelná a prominutelná, nevykonává-li se vláda – řídí svět k celosti, k plnosti; vytváří pro to podmínky. Působí, aby všechno, co zůstává zatím v možnosti, stalo se jednou skutečným, uskutečněným. Stvořený vesmír nesmí být ponechán sám sobě anebo špatným vládcům. Těm, kteří urychlují entropii, rozklad, rozpad fyzické i mravní skutečnosti.“ F. M. DAVÍDEK. Konkrétní spirituální práce. In FIALA, Petr, HANUŠ, Jiří. *Skrytá církev: Felix M. Davidek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999, s. 239.

⁴ BONHOEFFER, Dietrich. *Ethik*. In *Bonhoeffer Dietrich Werke*. Band 6. Bethge, E. (ed.). 2. Auflage. Gütersloh: Chr. Kaiser Verlag, 1998, s. 49-50. Tímto tématem se u Bonhoeffera podrobně zabývá též Ján LIGUŠ v knize *Víra a teologie Dietricha Bonhoeffera*. 2. vydání. Bratislava: ECM, 1996.

⁵ Bonhoeffer nazýval takový postup metodismem. Člověk je zahnán do kouta posledních otázek, musí poznat svoji špatnost a teprve potom je připraven pro přijetí zvěsti. BONHOEFFER, Dietrich. *Widerstand und Ergebung*. In *Dietrich Bonhoeffer Werke*. Band 8. Bethge, E. (ed.). Gütersloh: Chr. Kaiser Verlag - Gütersloher Verlagshaus, 1998, s. 503-504.

podrobit důsledné inkulturaci, jinak by se mohli evangeliem oslovení lidé stát pouhými diváky či účastníky náboženského vyžití.⁶

Kritérium aktuality křesťanské zvěsti a dobový charakter teologické výpovědi jako korektiv zvěstování je charakteristický znak, jenž se objevuje ve všech významných teologických konceptech tohoto století. Například podle Emila Brunnera je tento vývoj zcela patrný již na půdě Nového zákona. Každý badatel, který musí srovnávat prvotní svědectví jeruzalémské obce s teologicky rozvitým svědectvím Pavlových epištol nebo Janova okruhu, naráží u Pavla a Jana na explikovanou formu evangelia Ježíšova. Apoštolská zvěst je ve skutečnosti rozvitou zvěstí Ježíšovou v nové dějinné situaci, vytvořené Golgotou, vzkříšením a letnicemi. Brunner poukazuje, že tento vývoj pokračoval v církvi i nadále. Právě tímto způsobem by bylo vhodné nahlížet i na trinitární a christologické dogma, které je obsaženo v Novém zákoně jen zárodečně, ale je explikací novozákonních prvků a hrází mocnému přívalu řeckého myšlení.⁷ Kdo se k těmto dvěma výsledkům nejtěžších myšlenkových zápasů křesťanstva postaví zády, kdo kriticky nezváží jejich pravdivý obsah jakkoliv nesprávně vyjádřený, ten může vykládati biblické texty do soudného dne, aniž pozná pravdu biblické zvěsti o Ježíši Kristu a jeho poměru k Otcí. Jenom zarputile slepý a nesprávný biblicismus může upřít oprávněnost myšlenky vývoje křesťanské zvěsti ze zárodečného stavu k plné explikaci.⁸

ThDr. Jiří Vogel, Th.D. – učitel na Husitskej teologickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe.

---

⁶ Různé tvary inkulturace evangelia od jejich podob v Novém zákoně až po závěry teologického úsilí ve dvacátém století velice podrobně analyzuje: POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Hermeneutika mystéria: struktury myšlení v dogmatické teologii*. Praha – Kostelní Vydří: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, 2005.

⁷ Podle C. V. Pospíšila jsou trinitární a christologické spory základním projevem inkulturace novozákonního svědectví v řeckém světě. Ortodoxie hájí nadřazenost zjevení „současné kultuře a filozofii.“ „Bludaři postupovali většinou právě opačně, protože nadřazovali určitou filozofii a kulturu obsahu zjevení, pohoršení kříže a sebedarování Trojjediného v dějinách.“ POSPÍŠIL. *Hermeneutika mystéria*. s. 43.

⁸ „Dieser Vorgang der Entfaltung hat sich tatsächlich in der Lehrentwicklung der Kirche abgespielt. So ist zum Beispiel die Lehre von der Gottmenschheit Christi und die Lehre von der Trinität im Neuen Testament wohl keimhaft vorhanden, aber erst durch die spätere theologische Reflexion entwickelt oder entfaltet worden. Es wäre darum ein bornierter, gerade vom Neuen Testament aus unbegründeter Biblizismus, diesem Gedanken der Entfaltung des Keimhaften zur Vollgestalt das Recht absprechen zu wollen.“ BRUNNER, Emil. *Das Missverständnis der Kirche*. 3. Auflage. Zürich: Theologischer Verlag, 1988, s. 44.

Pedagogické aspekty súčasnej duchovenskej služby

Imrich Peres

PEDAGOGIC ASPECTS OF CONTEMPORARY SPIRITUAL MINISTRY

A contemporary priest cannot do without pedagogical knowledge in his spiritual-educational practice, it is necessary to deepen his/her knowledge in the field of educational process. He has to adjust to the updated criteria determined by the new situation of today's service. The source of the ideological-pedagogical activity of the cleric is the Bible of course, which has to be displayed in a new and understandable way. The environment of the educational process is already given for the cleric: the church, the tabernacle, the school, the flat (family house), situational locations (hospital, prison, baths, hotels) or the street as well. In these locations, the cleric has to follow a clear educational aim and always has to find the right way of handling the pedagogical situation. The atmosphere of the pedagogical process in the clerical service usually depends on the approach of the spiritual-educator. There are different types of approaches such as the autocrat-authoritative approach, the liberal approach, the religious or the biblical-democratic approach. The result of the educational atmosphere can lead to a good development of a healthy personality, or, on the contrary, to the deformation of personality (religious neurosis).

Úvod

Úvodom môžem smelo povedať, že v duchovenskej praxi sa rovnakou mierou uplatňuje služba kazateľská i edukatívna, i keď sa klasicky chápe, že duchovenská služba je v prvom rade službou na kazateľni. Pravdou je, že edukatívnej stránke sa dodnes vedome akosi nevenovalo dostatok pozornosti, i keď praktická teológia túto disciplínu v sebe zahrňuje. V tomto článku nechcem rozoberať celú problematiku kresťanskej pedagogiky v rámci praktickej teológie alebo jej susedných teologických či sekulárnych vied. Historické pozadie a biblické základy tohto problému som uviedol vo svojej habilitačnej práci.¹ Teraz chcem poukázať iba na niektoré pedagogické aspekty súčasnej duchovenskej služby, a to tak, ako sa nám táto javí v zornom uhle súčasného edukatívneho procesu.

K nášmu zorientovaniu sa a určeniu smeru výskumu môžu pomôcť otázky, ktoré vyplývajú práve z konfrontácie duchovenskej služby a vedeckej pedagogiky. Napr.: Nakoľko pomáha Biblia a zvlášť Nový zákon k rozvoju osobnosti človeka a

---

¹ I.PERES, *Aspekty výchovy a vzdelávania v antike a v spisoch Nového zákona*, BAB 1, Bratislava 2001.

ako sa môže Biblia aktuálne transformovať do edukatívneho procesu? Ako sa uplatňuje pedagogika ako veda a jej metodologické základy v myslení a praxi dnešného duchovného-edukátora? Položme si otázku: V ktorých oblastiach duchovenskej služby sa môže najviac uplatniť pedagogika? Aké edukačné prostredie má naporiadzi dnešný teológ? Aké perspektívy sa rysujú pre ďalší cirkevno-teologický edukačný vývoj? Na tieto otázky by som chcel vo svojom článku upriamiť našu pozornosť.

1 Personálno-pedagogické predpoklady a odborné znalosti duchovného

Postmodernizmus prináša krízu nielen náboženských hodnôt (viera, túžba po Bohu, modlitba, milosrdnosť, autorita Biblie atď.),² ale mnohokrát aj krízu všeobecných ľudských hodnôt (statočnosť, vernosť, poctivosť, trpezlivosť, zdvorilosť, tolerantnosť, spravodlivosť atď.).³

Spoločnosť robí všetko preto, aby sa dostala z tejto krízy, ba aby sa pozitívne utvárali ľudské spoločenstvá i jednotlivé charaktery. Do tohto zápasu vstupuje aj cirkev a jej duchovní. V predchádzajúcom období bola „cirkev do seba zakrivená“, ako to formuloval Ľudovít Fazekaš,⁴ i keď sa tak dialo ponajviac z donútenia minulej éry. Dnes však cirkev už môže a aj musí vystúpiť – takpovediac - z „karantény“ a začleniť sa do procesu, ktorý vychováva nového človeka a buduje novú spoločnosť. Biblia je prameňom sily a múdrosti, ktorý by nemal zostať bez povšimnutia. Preto je treba teológii a cirkvi podať ruku všetkým vedným disciplínam, ktoré náš svet utvárajú. Pre nás je dnes zaujímavý kontakt teológie a pedagogiky v edukatívnom procese výchovy dnešného človeka.

Predpokladá sa, že dnešný duchovný sa už nezaobíde bez pedagogických znalostí a že skôr-neskôr musí dospieť aspoň k minimálnym pedagogickým vedomostiam, aby dokázal zvládnuť pedagogickú situáciu svojho stavu. Pripúšťa sa, že jeho edukačná profilácia sa podobne ako v prípade študenta nenadobúda naraz, ale že prechádza určitým profilačným vývojom,⁵ ktorý v prípade duchovných-kňazov absolvovaním univerzitného štúdia nekončí, ale trvá a prehľbuje sa ďalej. Ak duchovný má byť dôstojným predstaviteľom a nositeľom pedagogických hodnôt, musí mať potrebné vzdelanie, a to nielen z náuk teologických a náboženských, ale aj pedagogických, katechetických a andragogických. Jeho činnosť totiž – na rozdiel od profesionálneho pedagóga – sa vzťahuje na všetky kategórie ľudského potomstva. Z tohto pohľadu musí nadobudnúť vzdelanie v takej podobe, aby v mnohorakom edukatívnom procese efektívne zasiahol všetky kategórie dnešného človeka. Aké parciálne úlohy vidíme v tomto smere?

² H.HALBFAS, *Fundamentalkatechetik*, Stuttgart 1970, 39nn.

³ A.HLINKA, *Každý sa môže zmeniť*. Dynamické modely správania, Bratislava 1994.

⁴ L.FAZEKAŠ, *Posvätenie ako bohoslužba všedného dňa*, Bratislava 1981, 125.

⁵ J.PERHÁCS, *Teória školskej výchovy a vzdelávania dospelých*, Bratislava 1992, 18.

1. Musí vedieť oslovit' *deti*, ktoré sú v procese vývoja a potrebujú lásku, dobrý príklad a dobré slovo, aby sa do ich osobnosti zapojili pozitívne hodnoty ľudského života a šťastne sa utvoril ich charakter.

2. Musí vedieť oslovit' mládež, ktorá prežíva rozmach svojho dospievania a hľadá schodnú cestu pre svoju budúcnosť; pomôcť im v nájdení životných ideálov a v hľadaní životného partnera.

3. Pre dospelých, ktorí prežívajú produktívne obdobie svojho života, musí vedieť dať hodnoty, pre ktoré sa oplatí žiť a pomáhať im k usporiadanému rodinnému životu, povzbudzovať ich k tvorbe a naučiť ich vážiť si prácu.

4. Pre starých musí nájsť slová, ktorými ich dokáže potešiť z ich trpkých životných skúseností ba i sklamaní, zo súčasného stavu podlomeného zdravia a naučiť ich tešiť sa aj zo staroby, keď môžu na mnoho pekného spomínať, svoje zážitky napísať, dokončiť svoje diela, poučiť mladých a napr. aj testamentom rozhodnúť o ďalšom osude ich imania.

Tieto edukatívne situácie vyžadujú od duchovného skutočne širokú pedagogickú fundovanosť. A nadovšetko múdrosť, nezištnú lásku a cit, akým ich upevňovať v ich ľudskej pozícii a pritom pomáhať im získať osobnú vieru v Ježiša Krista, ktorá ako posledná ľudská veličina blahodárne zastreší ich život. Sú to požiadavky, na ktoré sa duchovný ako edukant musí zodpovedne pripraviť a neustále sa vzdelávať.

2 Biblia ako prameň ideologicko-pedagogickej aktivity duchovného

Vo výchovno-vzdelávacom procese je duchovný povoláný konať svoje poslanie na báze biblickej zvesti. To znamená, že jeho úlohou nie je učiť deti alebo dospelých všeobecným poznatkom, aké sa osvojujú v škole, teda napr. abecede alebo všeobecnej matematike, čo je pochopiteľné. Jeho úlohou je však tlmočiť *učenie Písma svätého* tak, aby prostredníctvom evanjelia sa šírila nielen znalosť Písma a poznanie biblického sveta, ale aby sa biblické pravdy stávali múdrosťou a oporou praktického života a aby spoluutvárali zdravý vývoj ľudskej osobnosti i našej spoločnosti. Pre duchovného však tento úkol znamená dvojaký (a to nemalý!) problém: jednak pochopiť Bibliu vo svojom *pôvodnom kontexte* a zároveň nájsť vhodný *komunikatívny spôsob*, ako ju dnes „moderne“, tj. aktuálne, zrozumiteľne a prijateľne tlmočiť. Na vysvetlenie uvádzam:

1. Ježišova reč je *reč symbolov* a je bohatá na rôzne nádherné metafory, ilustrácie, zvraty a prirovnania, ktoré pochádzajú jednak z tradície otcov, z literatúry Starého zákona, zo zbierok rabinov ale aj z pozorovania každodenného života, ktoré Ježiš prednášal ako svoje úchvatné podobenstvá.⁶ Podobnú obraznú reč, prirovnania

⁶ Ježiš predniesol asi 70 podobenstiev v rôznom rozsahu, forme a stave. Tvoria tie najvzácnejšie perly jeho učenia.

a podobenstvá užíva aj apoštolská cirkev, zvlášť apoštol Pavel.⁷ A nádherným spôsobom sa tento vplyv objaví aj v ranokresťanskom umení, zvlášť na maľbách katakomb.⁸ Po stránke mýtických obrazov Nový zákon stojí na dvojakej platforme: jednak odbúrava staré pohanské mytologické prvky, "borí modly"⁹ a oslobodzuje človeka od ich vplyvu.¹⁰ Na druhej strane však NZ užíva ich slovník,¹¹ argumentuje spôsobmi antických diel a aj jeho spisy sa píše podľa ich vzoru. Dáva im však, samozrejme, nový zmysel a novú náplň a tak sa prispôsobuje myšlienkovému svetu svojich poslucháčov alebo čitateľov.¹² Je to proces, ktorý sa musí aplikovať aj v dnešnej cirkevnej praxi a v biblickej andragogike a pedagogike takisto. Je teda úlohou dnešného duchovného, aby týmto starým biblicko-orientálno-antickým symbolom kontextuálne dobre porozumel a vo svojom učení vedel ich aj správne použiť. Pražský profesor Luděk Brož preto zdôrazňuje, že dnešný človek potrebuje jednak vierohodný výklad symbolov a alegorie, no zároveň potrebuje aj ďalšie metafory, symboly a alegóriu pre dnešný svet a pochopenie evanjelia.¹³

2. Z toho vyvstáva aj druhý problém, a to *problém komunikácie evanjelia*,¹⁴ keď zvesť Písma má byť duchovným transformovaná do učenia v reči dnešného človeka. Avšak tzv. *ľudová reč* má svoj zákonný vývoj, ktorý je podmienený mnohými faktormi, najviac však okolnosťami a prostredím, v ktorom sa žije. Ľudová reč, ktorou sa obyčajne hovorí, je reč *dynamická*, pohyblivá, meniacia a vyvíjajúca sa. Naproti tomu *reč cirkvi* vychádza z Písma, ktoré je nemenné a pre všetky veky od svojho vzniku je *staticky* založené. Tak v náboženskej praxi cirkvi práve vďaka tomu sa vytvára a udržáva akási umelá frazeológia, ktorá obsahuje síce určitý tajomný pátos a je z nej cítiť dávnosť vekov, ale toto tajomné znamená aspoň toľko nezrozumiteľností a nepochopenia ako uvedeného pátosu. Biblia teda ako stály prameň zjavenia a náboženskej reči musí byť stále nanovo prekladaná a

⁷ Werner STRAUB napočítal u apoštola Pavla 28 podobenstiev, okrem toho 101 slovných obrazov, 26 prirovnaní, 32 metafor a 12 obrazných výrokov: *Die Bildersprache des Apostels Paulus*, Tübingen 1937, 20-97. Porovnaj aj: J. ALBANI, *Die Parabel bei Paulus*, in: ZWTh 46 (1903), 161-171.

⁸ Por. napr. G.GASSIOT-TALABOT, *Römische und frühchristliche Malerei*, Lausanne 1966; E. BOCK-R.GOEBEL, *Die Katakomben. Bilder aus der Welt des frühen Christentums*, Stuttgart 1961.

⁹ Por. Pavlov výrok "Je modla niečo?" (1Kor 10,19; por. aj 2Kor 6,15-16), ktorý zároveň znamená aj súd nad modlami a nad ich mýtickým svetom. Nový zákon tak katarzuje a exorcizuje pohanské modly a ich mýty.

¹⁰ Podľa Rudolfa BULTMANNa ide tu o tzv. *demytologizáciu*.

¹¹ G.WAGNER, *Das religionsgeschichtliche Problem von Römer 6,1-11*, Zürich-Stuttgart 1962, 287-288.

¹² Ježiš sa prispôsobuje Židom, Pavel Židom, ale omnoho viac Grékom, atď.

¹³ Por. napr. pokusy o tvorenie dnešnej biblicko-cirkevnej, no v každom prípade pre dnešného moderného človeka zohľadňujúcej frazeológie, ako napr. L.BROŽ, *Evangelium dnes*, Kalich, Praha 1974.

¹⁴ G.ADAM-R.LACHMANN, *Was ist Gemeindepädagogik?*, in: GPK 1994, 22nn.

aktualizovaná, ako aj vykladaná.¹⁵ Podobne aj náboženská výchova nemôže sa uspokojiť s dávnymi výchovnými metódami a výrazovými prostriedkami, ale musí si ich znovu a znovu objaviť alebo aktuálne uspôsobiť. Je síce pravdou, že terminológia kresťanskej výchovy má svoje niektoré špecifiká, ktoré križujú skoro všetky oblasti kresťanského života, ale to neznamená, že by sa tieto nemohli vhodne obnovovať a aktualizovať. Tento nárok je o to väčší, o čo väčší záujem má teológia a cirkev na tom, aby biblická zvesť nezostala bez ohlasu.¹⁶ Je to teda aj akási *nutnosť*, aby teológia hľadala vždy nové cesty v komunikácii, ako aj v chápaní a v šírení evanjelia,¹⁷ čoho veľmi dôležitou oblasťou je aj výchovno-vzdelávací proces vôbec.

3 Voľba prostredia a spôsobu edukačného procesu

Voľba prostredia edukačného procesu je v duchovenskej praxi daná: „Pole je tento svet“ – ako vraví aj profesor Josef L. Hromádka vo svojej knihe toho istého názvu.¹⁸ To znamená, že pre duchovného-edukátora sa príležitosť k edukačnej aktivite naskytuje vlastne všade. Predsa len sa pokúsme určiť tie lokality, ktoré umožňujú priestor pre duchovenskú edukačnú činnosť, ktorá na základe svojho rámca udáva aj charakter pedagogického zámeru. Sú to:

1. Jednou z najcharakteristickejších edukačných priestorov je *chrám*. Je to prostredie verejného masového zhromaždenia, kde sa edukácia deje rámcovite, podľa pevného liturgického programu (bohoslužby), v ktorom ako hlavný aktivista vystupuje duchovný, pričom ostatní prítomní sa iba minimálne a viac-menej iba pasívne podieľajú na edukačnom procese. V strede chrámovej edukácie stojí kázeň (*homília* ako učenie a výklad niektorého biblického textu), ktorej efektívnosť často závisí od odbornej erudovanosti duchovného-edukátora a od jeho osobných predpokladov, vrátane úprimnosti a lásky k zhromaždeniu i svojmu poslaniu.

2. *Modlitebňa* (zborová sieň) je prostredím, kde sa konajú biblické hodiny a stretnutia voľnejšieho rázu s možnosťou priamejšej komunikácie, diškurzu a vzájomnejšieho rozhovoru, vrátane modlitebných aktivít zhromaždených. Platí to pre dospelých, pre mládež i pre deti. Modlitebňa umožňuje priestor interaktívnej

---

¹⁵ Por. napr. L.BROŽ, *Evangelium dnes*, 56nn.

¹⁶ Por. J.SMOLÍK, *Současné pokusy o interpretaci evangelia*, Praha 1973. F.W.KATZENBACH, *Probleme der Theologie: Denker, Schulen, Wirkungen von Schleiermacher bis Moltmann*, München ³1984.

¹⁷ Biblická teológia sa neustále pokúša o nový a aktuálne zrozumiteľný výklad Písma nielen po stránke lingvistickej, ale aj - či v prvom rade - teologickej. O tomto probléme pozri napr. Eduard LOHSE, *Grundriss der neutestamentlichen Theologie*, ThW 5, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz ³1984; Dieter LÜHRMANN, *Auslegung des Neuen Testaments*, ZGB, Zürich ²1987; James BARR, *Biblexegese und moderne Semantik*. Theologische und linguistische Methode in der Bibelwissenschaft, München 1965 atď.

¹⁸ J.L.HROMÁDKA (ed. J.M.Loehmann-J.B.Souček), *Pole je tento svět*. Sborník k pětasedmdesátým narozeninám J. L. Hromádky, Praha 1964.

edukačnej činnosti a obyčajne prináša veľmi efektívne výsledky za pomerne krátky čas.

3. *Škola* (štátna a dnes už aj cirkevná) znamená najzákladnejší rámec výchovno-vzdelávacieho procesu pre deti mládež, kde sa však ojedinele a netradične môže dostať do styku s evanjeliom aj dospelý školský personál (pedagógovia, technickí zamestnanci školy) alebo aj rodičia. Pre edukantov je škola profesionálnym miestom, a práve preto znamená mnoho pozitív i negatív: Za pozitívum sa považuje skutočnosť, že sa tam nerušene môže konať akákoľvek edukatívna aktivita. Avšak práve tam sa často edukanti uzatvárajú pred edukatívnym procesom, predstavovaným kňazom, a edukatívnym povinnostiam sa podriaďujú nanútené a neochotne.

4. *Byt alebo rodinný dom* je miestom nerušenej a „neoficiálnej“ dušpastierskej činnosti (*visitatio domestica*), ktorá je vhodná aj na dobrú edukatívnu aktivitu. Pravdou je, že sa jej duchovní takpovediac boja, pretože sú jednak bez „parochiálnej ochrany,, (chrámovej dôstojnosti) a jednak sú vystavení množstvu priamych otázok od ľudí, ktorí nie sú viazaní liturgickým poriadkom, sú doma a sú aj smelší, niekedy až neprijemne odvážni, keď duchovného stavajú na roveň rovnocenného „kresťanského brata“ (*frater christianus*).¹⁹ Problémom je, že tento štýl edukatívnej činnosti, i keď je jedným z najzávažnejších, sa nedá konať systematicky, iba ojedinele, zato však na navštívených pôsobí obyčajne veľmi veľkým dojmom, podobne aj edukátorovi pomáha pochopiť a vidieť členov zboru v ich rodinnom prostredí, čo má vždy zmysel aj potom pri výbere a aktualizácii biblických textov a tém pre masové homílie.

5. *Situačné lokality* sú tie, ktoré nepravidelne umožňujú duchovnému priestor pre dušpastiersky rozhovor. Môže ísť o objekty ako sú nemocnice, väznice, kúpele, hotely atď., v ktorých sa edukatívna činnosť môže vyvíjať len sporadicky, podľa situácie, ktorá sa momentálne naskytuje. Edukatívno-dušpastierska činnosť v týchto priestoroch je nesmierne náročná a vyžaduje dobrú fundovanosť a bystrú zorientovanosť edukátora, aby v danom prípade vedel správne reagovať na danú situáciu, bez toho, aby mohol, systematicky rozvinúť dlhší edukatívny zámer.

6. Podobné tomu sú aj *pouličné stretnutia*, kde sa duchovný len akoby náhodou stretne so známymi či neznámymi členmi zboru, ktorých má zdvorilo oslovit' a v pomerne krátkom čase im poskytnúť niečo obsažného, čo ich povzbudí, uvoľní, upokojí a upevní v nich pocit spolupatričnosti a priateľstva. Takéto pouličné stretnutia nemôžu mať predom pripravenú pevnú štruktúru, môžu však vstúpiť ľuďom nádej akoby záblesk svetla, ktoré im v ten deň napr. vo forme dobre formulovaného biblického verša bude príjemne ohrievať srdce.

¹⁹ J.SMOLÍK, *Pastýrská péče*, Praha 1991, 65-66.

4 Atmosféra pedagogicko-výchovného procesu v duchovenskej službe

Dôležitým prvkom dnešnej duchovenskej služby je okrem iného aj *atmosféra*, v ktorej sa realizuje pedagogický proces. Tak ako napr. „atmosféra triedy pozitívne alebo negatívne ovplyvňuje priebeh a výsledky vyučovacieho i výchovného procesu“,²⁰ podobne aj atmosféra duchovenskej služby pozitívne alebo negatívne vplýva na jej vyučovací a výchovný zámer.

Na tvorbe atmosféry sa podieľa duchovný a jeho poslucháč(i), čo je niekedy podmienený aj prostredím, kde sa výchovno-vzdelávací proces koná. Najdôležitejším komponentom na tvorbe atmosféry edukačného procesu je – podľa mojej mienky - *duchovný*. Svojou osobnosťou, odbornou (ne)pripravenosťou a svojím výstupom dominantne vytvára a utvára pozitívny či negatívny priebeh i (ne)úspech výchovno-vzdelávacieho procesu. V konkretizácii vidím tieto faktory:

1. Najčastejšou chybou duchovných je ich *autokraticko-autoritatívne* vystupovanie, proti akému veľmi kriticky vystupoval aj Ježiš v prípade farizejov. Je to veľkým pokušením, pretože práve duchovní pestujú v sebe pocit (nadiadenosti), že sú apoštolmi veľkého Boha a mocnej cirkvi a že spravujú kľúče života i smrti, pred čím by automaticky každý mal padať na kolená. Ak takíto duchovní presadzujú výhradne vždy svoje názory a prezentujú ich v tomto prílišnom sebedomí, v ktorom nie sú ochotní k otvorenému dialógu, v poslucháčoch vytvárajú tým pocit podriadenosti a potlačenia ich osobnosti, voči čomu sa cítia bezmocní. V skutočnosti tým zakrývajú túžbu po moci a absolútny egocentrizmus, ktorý rozbíja dôveru a zbavuje ľudí radosti. Tento výchovno-vzdelávací štýl môže viesť k skeptickej rezignácii (= úplná pasivita) alebo k častým (vnútorným i priamym) konfliktom (= agresivita).

2. Opakom autokraticko-autoritatívneho vystupovania je *liberálnosť*. Ak duchovný relativizuje pevné ľudské hodnoty a biblické pravdy, znevažuje všeobecne vážené osobnosti, spochybňuje zmysel ľudského života a rozbíja väzby, ktoré spájajú ľudské komunity v národe, štáte, v pracovnom kolektíve, v cirkvi, rodine alebo medzi priateľmi, vytvára tým atmosféru ľahostajnosti, laxnosti, nedôvery, čo skôr-neskôr povedie k utvárania nepekných povahových črt ako sú napr. sebeckosť, povýšenosť, neschopnosť komunikovať a spolupracovať s kolektívom atď. Liberálnosť rozbíja taktiež pocit nadšenia a radosti, ba aj národ a národné ctenie.

3. Tretím veľkým pokušením duchovných vo výchovno-vzdelávacom procese je prázdne *zbožnostkárstvo* (2Tim 3,5). Ide o jav, keď duchovný – obyčajne neprímerane vzdelaný a vo viere nepodložený (neosvedčený) – sa skrýva za masku pravovernosti: oháňa sa cirkevnými a zbožnými frázami, simuluje vážnu vieru, dovoľáva sa zvláštneho zjavenia, skrýva sa za citácie veľkých veriacich mužov, koná s pátosom úkony a pohyby, neopodstatnene preháňa niektoré biblické výroky, umelo

²⁰ Por. R.BURIAN-M.ŠPÁNIK, *Teória výchovy pre kresťanské školy*, 77-81.

vytvára extrémne požiadavky, čo môže viesť až k sociálno-patologickým prejavom. Takáto skrytá (rafinovaná, no lacná) sebarealizácia vytvára atmosféru, v ktorej sa zotročujú slabšie duše (2Tim 3,6) a traumatizuje sa citlivejšie okolie, vedie sa k rozbrojom a vytvára sa povýšenecký pocit vyvolenia (v skutočnosti sektárstva). Odolnejší sa bránia, no hrozí im nebezpečie exkomunikácie alebo aspoň zneváženia pred „ortodoxnými“, čo vzbudzuje v nich pocit menejcennosti a zatrpknutosti.

4. Najoptimálnejšou atmosférou výchovno-vzdelávacieho procesu je atmosféra *biblicko-demokratická*. V nej sa vytvára stretnutie, kde sa každý rovnako rešpektuje a berie vážne, vzájomne sa prejavuje úcta a otvorenosť, nedemonštruje sa žiadna nadriadenosť a prednosť, ale každý si uvedomuje, že pred Bohom je si rovnoprávny (Rim 10,12-13) a spolu ako rovní stoja pred Hospodinom, ktorý nikoho neuprednostňuje²¹ a od ktorého každý potrebuje milosť a odpustenie pre život z viery. Je to vedomie, že Boh dáva svojho Ducha a múdrosť každému podľa svojej milosti a veriaci alebo duchovní nemajú právo sa nad seba povyšovať (Rim 12,3nn). Takáto biblicko-demokratická atmosféra vytvára pocit rovnoprávnosti, tolerancie, zodpovednosti i užitočnosti, kde sa uplatňujú zásady náročnosti i úcta k osobnosti druhého, čo pôsobí iniciatívne, spôsobuje rozvoj zdravého sebavedomia a túžbu po hodnotách, ktoré presahujú pozemský horizont ľudského bytia.

Záver

Záverom teda možno konštatovať, že každý duchovný, ktorý sa podieľa na pedagogickom procese, svojou osobnosťou a činnosťou prispieva k vzniku atmosféry, ktorá na báze náboženského cítenia môže výborne pomáhať k rozvoju zdravej osobnosti a jej dobrej socializácii, alebo opačne: môže prispievať k vzniku sociálno-patologických črt alebo aj neurózy objektu výchovy a tým aj k deformácii charakteru takto vedenej osobnosti, ako na to upozorňuje napr. N. Mette²² alebo A. Görres.²³

Pozn.: Tento článok je spracovaná habilitačná prednáška, ktorá odznela 4. júla 2002 na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Doc. PhDr. ThDr. Imrich Peres, PhD., mim. prof., – učiteľ na Katedre katechetiky a biblických vied Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne.

---

²¹ Por. 2Par 19,7; Sk 10,34; Rim 2,11; Ef 6,9; Kol 3,25; 1Pt 1,17.

²² N.METTE, *Religionspädagogik*, Düsseldorf 1994, 94.

²³ A.GÖRRES, *Pathologie des katholischen Christentums*, in: HPTH II/1, 277-343.

Aktuálnost odkazu díla Kristíny Royové

Marek Řičan

THE TOPICALITY OF THE LEGACY OF KRISTÍNA ROYOVÁ'S WORK

The works of Kristína Royová could not be published under the communist system because of their unambiguous religious orientation. So for forty years Royová was consigned to oblivion. She was remembered by earlier readers but was unknown to last three generations. Her literary works started to be published systematically right after the fall of the communist regime, but it seems that she (and her sister Mária as well) have not received attention she deserves. The question is how available Royová's works have been in the Czechlands. With the split-up of Czecho-Slovak federation in 1993, she was only known within the confines of the Slovak Republic as a „Slovak“ (and not so much „Christian“) author, even though she was very „Czecho-Slovak“ in orientation. Ironically, she is perhaps the most translated Slovak writer of recent times. The present lecture shows why we need to engage Royová's works attentively today. Drawing on a wide range of her literary works, this lecture will map out some of the topical fields of her writings, particularly: her love for her nation and her endeavour for its overall advancement, as well that of other nations; the cultivation of the human soul; the value of the home and of interpersonal relations; and the importance of having a good example. Royová's works are ripe for being rediscovered, studied and processed from many perspectives. This lecture envisions their contribution in the present epoch to both church and society.

Úvodní poznámka: Co se týče pramenů, děl Kristíny Royové (dále K.R.), používal jsem namnoze jejich starší vydání „z první republiky“ – z důvodu jejich dostupnosti. Nedlouho před termínem odevzdáním tohoto článku se mi dostaly do rukou chybějící svazky novodobého Výberu zo spisov. Po určitém váhání jsem se rozhodl ponechat citáty ze starších verzí děl K.R. v nezměněné podobě – i kvůli připomenutí, jaký byl její vlastní styl vyjadřování – a za příslušným odkazem uvést v lomené závorce i stranu a svazek ve Výberu, který je dnešnímu čtenáři dostupnější a představuje standardní materiál.¹ Je dobře, že, s výjimkou románu Susedia, pořadatelé Výberu zo spisov, který začal vycházet od r. 1990, umístili k autorčiným textům i její předmluvy, příp. doslovy, jež jsou jejich součástí a často vystihují významným a hutným způsobem základní myšlenku daných

---

¹ Při citaci z *Výberu* je třeba si povšimnout, ze kterého roku daný díl pochází, číslování stran v následných vydáních jednotlivých děl nemusí být totožný s číslováním stran ve vydáních dřívějších, tak je tomu např. u *Výberu zo spisov* č. VII. Proto jsem za číslo daného dílu, při jeho první citaci, uvedl v závorce i rok jeho vydání.

prací a tím podávají klíč k jejich pochopení i k pochopení smýšlení K.R. vůbec. Velkým kladem, který je třeba u Výberu vyzdvihnout, je už samotný fakt, že v (časově) kompaktní a systematické podobě předkládá velké množství děl K.R., která za dřívějších časů vycházela zvláště – podle toho, jak jedno po druhém vznikalo – takže mnohým pamětníkům mohly některé tituly uniknout.²

I. Co je aktuální

Na úvod se musíme zeptat, co to znamená, že je něco aktuální, jakým způsobem může být něco aktuální. Na jedné straně jsou aktuální ta díla, která reflektují dnešní dobu a zachycují věci, které dobře známe: např. seriál *Život na zámku* odráží (mj.) problém restitucí, v soudobých seriálech figurují auta, která po našich silnicích skutečně jezdí, a slyšíme v nich i řeč, reakce a frazeologismy, které jsou pro tuto naši dobu typické – týká se to i celkového stylu uvažování.³

Pokud jde o dílo K. Royové (1860-1936), může se zdát, že (dnes) aktuální není, vypráví o jiné době a o jiném světě: Rakousko-Uhersko není, Československo není, maďarizační problémy nejsou, život na venkově se změnil, pasáči nejsou, děti nechodí po službách a nehrozí jim, že by z finančních či sociálních důvodů nemohly dosáhnout vzdělání (– naopak mrknou-li se na www.seznam.cz, ohromí na exkurzi v letadle svými znalostmi i leteckého inženýra či pilota, jak ukazuje jedna televizní reklama). Jde jistě o to, že díla z jiných časů mohou být aktuální tím, že popisují problémy, které jsou aktuální i dnes a že je třeba táto základní témata odlišit od dobového koloritu (komasací, podplameníků, mendíků a bírešů). Ale ještě důležitější z hlediska pojetí aktuálnosti daného díla je, zda-li **sami chceme najít, vidět** (a vzít si z něho) něco aktuálního. Ono je totiž možné více či méně zavírat oči před něčím aktuálním. K lepšímu ocenění aktuálnosti díla je tedy třeba **iniciativního přístupu čtenáře**, neboť četba je činnost interaktivní – člověk se konfrontuje s tím, co čte, i vícekrát se k tomu může vracet.

Už jsme naznačili a teď ozřejmujeme, že příběhy Kristíny Royové jsou na jedné straně v maximálně možné míře zasazeny do své doby a prostředí, v nichž se odehrávají: svědčí o tom už samotný jazyk čili pojmy i sloh, které autorka používá.⁴ A zdůrazňovat,

---

² Zpětně, po asi rok trvajících práci nad dílem K.R. zjišťuji, že z hlediska studijního by čtenář v takto jednotné sadě přijal s povděkem i rejstřík teologických, etických a dalších pojmů – výjimkou je šestý díl *Výberu*, životopisné pojednání *Za svetlom a so svetlom*.

³ Může se stát, že dílo reflektuje dnešní situaci jen v těch vnějších věcech, ale nerozebírá, neřeší její problémy, její základní témata. Takové může být i přání diváka: **vidět** aluze na **situace**, které sám prožívá, např. v podnikání či v rodinném životě, ale **nepouštět se do** hlubších **problémů**. Dílo Kristíny Royové takové není, a třebaže se v něm její současník, venkovan či „pán“, „našel“, autorka se cílevědomě zaměřuje na hlubší otázky.

⁴ K. Royová používá mnoho výrazů, které jsou dnešní slovenštině pro svou zastaralost cizí (např. *partica*), dále nářečních obrátů anebo čechizmů a slov přejatých z jiných jazyků, zejména z němčiny (*lajblík*) – proto je ke každému dílu *Výberu zo spisov* připojen slovník. Dále pravopis děl K.R. vydaných za první republiky se liší od pravopisu uplatňovaného ve *Výberu zo spisov*, někdy se to týká i samotných názvů knih. Tento rozdíl se týká i samotné formy autorčina křestního jména. Royová se podepisovala „Kristina“, tedy druhé „i“ je krátké – na rozdíl od nového slovenského pravopisu.

že autorka nechává konfrontovat své hrdiny tehdejšími společenskými problémy⁵, znamená nosit dříví do lesa. Na dvouvrstevném podkladě tvořeném jazykem a dějinným kontextem pisatelka rozvíjí **témata**, která jsou **nadčasová a všelidská**. Mezi „nadčasová“ témata bychom mohli zařadit vše, co se týká vztahu s Bohem, smyslu života, věčnosti⁶ apod. K „všelidským“ patří otázky kvality způsobu života, mezilidských vztahů a věcí, které s nimi souvisejí. Aktuálnost těchto problémů pak více vyniká díky sondážím do duše hrdinů K.R.⁷ To je první důvod aktuálnosti jejích děl. Témata, kterými se zabývá, nejsou povrchní, zábavná, ale hluboká, seriózní, tak seriózní, že mohou působit až nepopulárně (např. odsouzení, ale i řešení alkoholismu⁸; anebo otázka vědomí vlastního hříchu, jeho odčinění⁹ a nalezení vztahu k Bohu skrze k Ježíše Krista.

Aktuálnost spočívá v kritickém duchu příběhů čili nejde o „limonádu“, o „výpravny příběh, který má zanést čtenáře do snivých dálav...“ Příběhy K.R. či jejich sekvence vyznívají více či méně jako odsouzení, implicitní či explicitní – to je styl aktualizace v díle K.R., kdy autorka zaujímá **osobní postoj a vyzývá k němu i čtenáře**¹⁰, ať z konce devatenáctého či z počátku našeho (21.) století. Jde např. opět o odsouzení alkoholismu a opilosti¹¹, odsouzení zanedbávání vzdělávání dětí¹², sociální nerovnosti, národnostního útlaku Slováků Maďary atp. Kritický duch děl K.R. ukazuje, že jí dané problémy nebyly lhostejné, ba naopak; druhou stranou odsouzení těchto problémů je

⁵ Mám na mysli chudobu, sirobu, sociální rozdíly, národnostní útlak, emigrační vlny atd. Je třeba jasně poznamenat, že aktuálnost motivů v díle Royové, vynikne, sledujeme-li pozorněji dějinné události doby jejího života.

⁶ Z hlediska takto pojmované aktuálnosti se sluší poukázat na povídku *To, čo večne trvá*, která o problému, co je stálé, nepomijí a čeho by se měl člověk přidržet, přímo pojednává. Viz *Výber zo spisov VII* (1993), s. 123-124, 140, 163.

⁷ Příkladem je vylíčení Judčina odcizení vůči manželovi, který ji zbil, viz *Šťastie*: Myjava, nákladem D. Pažického, s. 96-97/ *Výber zo spisov IV* (1991), s. 68-69.

⁸ Viz povídka *Keď nikde nebolo pomoci... Výber zo spisov V* (1991), s. 55-59, zvláště s. 50-51.

⁹ Baron Rainer lituje, že opustil vlastního syna a snaží se mu to vynahradiť (*Bludári*. 3. vydanie. Stará Turá: vlastným nákladem: 1921, s. 150-151, 92, 100-101/ *Výber zo spisov X* (1997), s. 128-129, 78, 85-86); starý Kračinský surově zmlátí svého syna Štefana pro víru, výčitky svědomí zahlušuje dalšími zuřivými ranami a pak návštěvou krémy, později se jeho postoj změní: *tamtéž*, s. 41, 48-50, 53-54 / *tamtéž*, s. 35-36, 41-43, 46.

¹⁰ V této souvislosti je třeba říci, že aktuálnost děl K.R. bylo současnému čtenáři umožněno zaregistrovat v plné míře naléhavosti až s příchodem posledního, XV., dílu *Výberu zo spisov* (2001), kde se nacházejí její letáky a různé drobné příběhy. Royová důrazně varuje před alkoholismem, přímo se obrací ke čtenáři, oslovuje milovníky alkoholu, oslovuje také rodiče v otázce výchovy dětí, píše o dalších mezilidských vztazích a významu příkladného života; často také vyzývá, aby se člověk včas smířil s Bohem a dal svůj život do pořádku, protože nikdy neví, kdy může přijít smrt. Z tohoto osobního tónu zaznívajícího právě v jejích letáčkách můžeme vydedukovat další důvod aktuálnosti její práce: Royová nepsala pro tvorbu samotnou, ale především proto, aby vzdělávala a napomínala a povzbuzovala lid, **aby** konkrétním a zásadním způsobem **pomohla** jiným a oslavila Boží jméno. Její spisba je vlastně účelová – v dobrém slova smyslu; ostatně existovali tehdy autoři, kteří by svou tvorbu nechtěli pomoci národu?

¹¹ Například, když se Lesina trápí tím, že v opilosti nechal svého synka zabloudit v lese. Viz *Výber zo spisov II* (1990). *V slnečnej krajine*, s. 80-81.

¹² „Kňazia pokrstili deti; a jak tie deti vládaly v zime chodiť hodinu i dve neschodnej cesty do školy pri nedostatočnej obuvi a šatstve, tak vychodily školu; jak nie, nenaučily sa čítať ani písať. I tak bolo dobre; nevedel otec ani mať, nemusí byť syn múdrejší.“ Viz *Bludári*, s. 7/ *Výber zo spisov X*, s. 7.

hluboký **soucit** s těmi, kdo kvůli nim trpí.¹³ Ona aktuálnosť pak spočívá v **odhodlání něco řešit**, k problému se postavit a nebýt pasivní.

II. Aktuální myšlenky v díle Kristíny Royovú

1) Celkové pozvednutí národa

K.R. vnímala citlivě neutěšenou situaci svého národa¹⁴: byla tu **maďarizace**¹⁵ a s ní spojené rozličné ponižování¹⁶ Slováků a potlačování jejich kultury jako méně hodnotné¹⁷, což se projevovalo nejen na chudině, ale i v kruzích slovenské inteligence.

Byla tu **chudoba** a z ní pramenící další sociální problémy: alkoholismus, trpký život sirotků apod.¹⁸

Byla tu **nevzdělanost**¹⁹ a **nekulturnost lidu**.²⁰

¹³ Určitou lítost vzbuzují i provinilci, kteří zůstávají v zajetí svého hříchu. Anna a Jožko v příběhu *Stratení (Výber zo spisov IV-1991-*, s. 266-267). Anna otrávil svého manžela, aby si mohla vzít jeho bratra Jozefa, s nímž mu byla nevěrná.

¹⁴ Záleželo jí na jejím národě: „I když duchovné sbratrenie je užším sväzkom, než spojenie krve; – vzdor tomu naše modlitby, snahy a práce v prvom rade patria vždy tomu ľudu a tej krajine, z ktorej sme pošli, a tak všetko záleží i nám na tom, aby nášmu národu trvale bolo pomôžené.“ Viz předmluva k románu *Za presvedčenie čili z Mezopotámie do Kanaánu*. II. vydanie. Stará Turá: vlastním nákladem, 1924.

¹⁵ V listopadu 1868 odhlasoval Uherský sněm tzv. článek 40, který sice hovoří o rovnosti všech občanů, ale uzákoňuje, že v Uhrách existuje jen jeden národ – maďarský. Zákony (článek 18 z roku 1879 a článek 26 z roku 1893) bylo zavedeno povinné vyučování maďarštiny na lidových školách. Maďarizační proces vyvrcholil v roce 1907 tzv. Apponyiho zákony, které prosazovaly zvýšený vliv státních orgánů i na církevních lidových školách a vedly k odstraňování slovenštiny jako vyučovacího jazyka. Maďarština byla pak povinná i v předškolních zařízeních pro děti. Příběh Danka Žilinského (viz pozn. č. 52) a jeho přátel coby členů panslavistického spolku (z románu *Za presvedčenie a Na rozhraní*) vůbec neodpovídá od reality: Panslavismus byl (pomadžarštěným) generálním konventem evangelické církve prohlášen r. 1882 za kanonický přestupek, za který mohli být Slováci vylučováni z církevních úřadů. K celé této poznámce viz VESELÝ, Daniel. *Dejiny kresťanstva na Slovensku. Učebnica evanjelického náboženstva pre stredné školy*. Liptovský Mikuláš: Transcius, 1994, s. 54-55, 58. O maďarizační politice viz také KOVÁČ, Dušan. *Dejiny Slovenska*. Praha: Nakl. Lidové noviny, 1998, s. 138-140, 156. Z hlediska maďarizace v evang. církvi podává Veselého materiál dokonce o něco více informací, než Kováčovy *Dejiny Slovenska*.

¹⁶ *Susedia*, Stará Turá: vlastním nákladem, 1927, s. 100/ *Výber zo spisov XII(1998)*, s. 93.

¹⁷ Výstizné vykreslení tohoto postoje ke Slováckům podává řeč profesora M. v románu *Za presvedčenie*, s. 40-41/ *Výber zo spisov VIII(1993)*, s. 47-48. Dalším příkladem je vyloučení pěti slovenských mladíků z učitelského ústavu v P., *tamtéž*, s. 53-54/ *tamtéž*, s. 60-61, nebo povídka *Divné milosrdenstvo (Výber zo spisov V*, s. 165, 167). Ta vůbec nejsilněji a nejbolestněji nastiňuje a odsuzuje problém a dosah maďarizace. Vývoz slovenských do maďarských území také nebyl pouhým literárním výmyslem, ale skutečností – jedním z extrémních projevů činnosti maďarizačního spolku FEMKE založeného r. 1883 v Nitře. Viz KOVÁČ, D. *Dejiny Slovenska*, s. 145.

¹⁸ O hospodářském postavení Slováků ve druhé polovině 19. stol. viz KOVÁČ, D. *Dejiny Slovenska*, s. 142-143.

¹⁹ V roce 1918 bylo na Slovensku 30-40% analfabetů – následek dosavadního dlouhodobého maďarizačního úsilí. Viz VESELÝ, D. *Dejiny kresťanstva na Slovensku*, s. 61.

²⁰ Slečna Milica Žilinská, budoucí učitelka, je zrožena, když vidí slovenský lid „zblízka“, na palubě lodi směřující na „Dolnú zem“: jsou to lidé špinaví, zanedbaní, primitivní, zkrátka lůza. Milica se jich štítí. Ve

Byl tu lhostejný, pouze formální přístup k víře a církvi.²¹

K. Royová nevěnuje pozornost problému svého národa ve všech svých knihách, můžeme však říci, že ve valné většině je tento zájem vysloven mezi řádky, implicitně.²² Je ovšem několik děl, kde tento problém tvoří jejich páteř a základní motiv, např. knihy *Za presvedčenie* a *Na rozhraní*.²³

K.R. viděla řešení všech problémů slovenského národa v Ježíši Kristu. K celé otázce přistupovala komplexně. Ano, národ se potýká se zaostalostí, alkoholismem, chudobou atd., ale nelze se spokojit jen s dílčími řešeními, problém je třeba řešit celkově, natrvalo.²⁴ Základním problémem je **hřích**²⁵, základním problémem je duše odcizená od Boha, duše nevykoupená Kristovou krví, duše obtížena hříchy, duše, která se řídí svou pýchou a v níž není lásky k člověku, naopak myslí na sebe a je obestřena nevědomostí a temnotou. Hřích se promítá do všech oblastí života – i do smyslu pro pořádek a vzdělání.²⁶ Když však do duše člověka zasvitne světlo Kristovo, mění se jeho přístup ke všemu: vyznává hříchy, jeho svědomí se stává citlivým, bohatí přestávají být lhostejní vůči chudým... V Kristu spočívá skutečná svoboda slovenského národa, ať v době monarchie a maďarizace, nebo za samostatného Československa. Svou duchovní vizi pro slovenský národ vložila K.R. do úst nikoliv vzdělanci, ale prosté ženě, babičce Šimonové z románu *Súsedia*: „No, až prijme osvobodенý slovenský národ Krista Ježíša za svojho Pána, až On ho osvobodí od hubiacich hriechov, potom to teprve bude ten ľud, aký ho oni chceli mať. ...Keby do každej obce slovenskej prišlo prebudenie k novému životu, a zvolili by si Ježíša Krista za svojho Kráľa a prijali Jeho za svoj zákon pre život každodenný, jako to učinili tu, v Zorovciach, ó, tak by bolo slovenskému národu razom

---

svých představách totiž nosila romantický, vybájený obraz slovenského lidu, který se ve skutečnosti choval úplně jinak. Milica je rozcířená, jakýžto lid byl předmětem jejich pedagogických ideálů, které se tak radikálně rozcházejí s realitou. Její bratr jí říká, že takovýto lid je možno vzkrísit jen „samozertvennou láskou“, jistě tak hovořil ze srdce samotná Royová, která znala pravou tvář slovenského lidu, a proto mu z lásky chtěla sloužit. Viz *Za presvedčenie*, s. 109-113/ *Výber zo spisov VIII*, s. 111-114.

²¹ *Súsedia*, s. 32-33./ *Výber zo spisov XII*, s. 34 –35.

²² Je to zřejmé, již z krátkých zmínek, např. o slovenském kroji jako volbě odívání jejich hrdinů, viz *Výber zo spisov III*(1990). *Druhá žena*, s. 89; podobně *Šťastie*, s. 236/ *Výber zo spisov IV*, s. 156.

²³ Měli bychom ještě rozlišit díla, ve kterých národnostní otázka nehraje ústřední roli jako ve výše uvedených románech, není však ani marginální a tvoří spíš podklad, který je více či méně vystupuje do popředí (*To, čo večne trvá*; *Súsedia*; *Staniša* atp.)

²⁴ Důkazem, že Royové na národní obrodě skutečně záleželo a že její přístup k tomuto problému nebyl povrchní, je diskuse mezi právníkem V. Radoničem a lesníkem Lesinským. Lesinský odhaluje a kritizuje snahu skrývat obyčejnou touhu po zábavě do pláštiku patriotismu; vlastenectví je třeba odlišit a oddělit od nadbytečných přívěšků. Lesinskému jde o seriózní promyšlení koncepce pomoci ztotočeným národům. Viz *Výber zo spisov XII*, s. 121-122.

²⁵ K.R. si jasně uvědomuje, že přes všechny politické změny po r. 1918 lidské srdce zůstává nezměněno, hřích zůstává stejný a stejný svazuje člověka a zotročuje národy, viz předmluva k 2. vydání knihy *Za vysokú cenu*. Stará Turá, 1926(číslování stránek začíná až od textu samotného románu).

²⁶ Učitel Ďumbiersky si při pohledu na polorozpadlou školu v Topoľovú posteskuje: „Ach“, vzdýchlo srdce, „to je iste škola. Keď z vonku tak vyzerá, ako asi vyzerat' budú ľudské srdcia v malebnej dedinke!“ Viz *Keď život začínal*. Stará Turá, 1931, s. 4/ *Výber zo spisov IX*(1996), s. 185.

pomožené! Potom každý muž i každá žena znal by sebe aj iným v dobrom poradiť. Aj telesný blahobyť by sa zdvihnul.“²⁷

K. R. měla na zřeteli také institucionální čili jaksi kolektivní formu celkové výchovy národa, jež se má realizovat skrze působení věřícího faráře, který by kázal slovensky, nebo věřícího učitele. Příkladem takového faráře, přesněji řečeno bohoslovce, je Danko Žilinský, „ktorému všetko na tom záležalo, aby až kázať budú oni dakedy slovenskému ľudu Kristovo evanjelium, činili to čo možno najrozumiteľnejšie a najlepšie.“²⁸ Spolu s kázáním evangelia studenti snili o slovenských gymnáziích a slovenské univerzité.²⁹ Příkladem Duchem svatým osvěceného učitele je Jaroslav Ďumbiersky z novely *Keď život začínal*. Ďumbiersky má vizi, podle níž generace znovuzrozených učitelů pozvedne celkově národ.³⁰ K.R. i v jiných zdrojích, ve svých biblických výkladech, formuluje myšlenku povznesení národa prostřednictvím probuzení jeho elity.³¹

Je cenné, že K.R. myslela na celý národ, že nepsala pro „dobrý pocit z tvorby“ a pro zisk, ale vědomě psala ve jménu dobra slovenského lidu, a nejen slovenského.³² Royová spatřuje v Kristu naději pro celý svět. Je cenné, že se Royová vyslovila pro Krista jasně, tedy ne v duchu formálně křesťanském, ale s důrazem na vnitřní proměnu člověka skrze přijetí Kristovy zásluhy a s důrazem na poslušnost Kristu skrze posvěcený život. K.R. se

²⁷ *Súsedia*. Stará Turá: nákladom vlastným, 1927, s. 258/ *Výber zo spisov XII* (1998), s. 230-231.

²⁸ *Za presvedčenie*, s. 7/ *Výber zo spisov VIII*, s. 17. V tomto románe jde o celou skupinku studentů pedagogiky či teologie, kteří žili pro poslání pracovat mezi slovenským lidem.

²⁹ *Tamtéž*, s. 54/ *Výber zo spisov VIII*, s. 60. V letech 1874-1875 vláda postupně zrušila všechna tři slovenská gymnázia, viz KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*, s. 140.

³⁰ „Ale hore zraky! Veď či nemá Pán Ježiš Kristus dost moci, to, čo pri iných národoch vykonal, urobiť i pri nás!?! Až On si nás, učiteľov, vzkriesi, až Duch svätý horúcu lásku k Jeho svätej osobe zapáli v našom srdci a my tak celým životom povedieme ten budúci národ ku Pravde, Láске a Svetlu, áno, k Nemu, vtedy príde náprava. Viz *Keď život začínal*, s. 47-48/ *Výber zo spisov IX*, s. 224. Z hlediska uvedení do historického kontextu, po roce 1918 dochází k prudkému rozvoji celého slovenského školství, od základních škol až po univerzitu; během deseti let vzniklo např. na 60 středních škol. Dále viz KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*, s. 196.

³¹ K.R. tak čini v brožurce *Prebudenie*. Stará Turá: 1944, s. 5/ *Výber zo spisov XV* (2001), s. 309, při výkladu Ezd 1,1.5: „No čítame, že Boh zobudil ducha predných mužov i ľudu, a toto zobudenie prinieslo následky.“ Podobně uvažuje na s. 15/ *Výber zo spisov XV*, s.319/, kde hovoří o „vzácných lidech“, vynikajících mravními a duchovními kvalitami: „Čím viac takých vzácných ľudí, tým lepšie pre národy.“ Podobně i v povídce *To, čo večne trvá* čteme: „Čo nás hubí a ničí, sú neveriaci, od Boha odpadnutí profesori. A práve preto nič nepozdvihne náš národ, iba veriaci vodcovia, ktorí sa majú vychovať z terajšieho dorastu.“ Viz *Výber zo spisov VIII*, s. 156.

³² Národní zájem Royové automaticky nevylučuje český národ, ba naopak vyslovuje se pro česko-slovenskou vzájemnost a nabádá k úctě k Čechům: *Súsedia*, s. 251-252/ *Výber zo spisov XII*, s. 224-225. U Royové najdeme také **panslavistické motivy** (*Za presvedčenie*, např. s. 132-137, **173/** *Výber zo spisov VIII*, s.133-138, **172; Vpevné ruce; Divné milosrdenstvo**). V románe *Za vysokú cenu* jsou hlavními postavami Poláci M. a A. Orlovští, Rus A. Lermontov a Slovák M. Ursíny. V románe *Za presvedčenie* (s. 200/ *Výber zo spisov VIII*, s. 197) pak nacházíme nejvyšší hodnocení národů – **národy** nemají své určení jen na zemi, ale **byly stvořeny pro věčnost**, v tom tkví jejich poslání, i poslání slovenského národa. Royová tak zastává internacionalismus, přeje svému národu a zároveň nepotírá národ maďarský. Je třeba navíc zmínit, že k těmto myšlenkám dospěla po svém znovuzrození K. Žilinská, horlivá slovenská vlastenka.

nevyšlovala len pro humanitu alebo podobný všeobecný ideál, ale názorným spôsobom ukázala, k akým obnove a v jakých rovinách vede víra v Krista. Tím, že se Royová vyslovila veľmi zreteľne, „nesla kúži na trh“, a to navyše z toho dôvodu, že i v jej dobe toto a takto formulované riešenie budilo rozpaky a averzi³³ – určite preto, že takováto cesta vyžaduje u každého pokánie, čož není krok (lacině) príjemný a populárny.

Proč je myšlenka povznesení národa aktuální? Jednak proto, že se každý národ nachází v určitém morálním a kulturním stavu a tento stav se může a má zlepšovat, to si jistě přeji především osoby postižené jeho negativními stránkami, tunelováním, podplácením apod. Dále, každý národ má a musí si zvolit nějakou normu, kterou se chce řídit, i kdyby se nechával slyšet, že žádnou normu nepotřebuje. Pak je tou normou nepřítomnost normy či vyšší normy, kdy si každý dělá, co se mu zlíbí (S 17,6). Národ se rozhoduje nebo může rozhodovat pro určitou normu zvláště po přechodu do nového politického stádia. V době K.R. to byl zánik monarchie a vznik Československa, doba lepších vyhlídek. Naše národy svrhly v roce 1989 vládu komunistů, nastoupila demokracie. Komunismus zanechal po sobě spoušť, v lidech, v jejich myšlení, v ekonomice, podobně jako se na slovenském národě za časů Royové podepsala maďarizační nadvláda. I po pádu komunistického režimu zde byla a je otázka, jak dál, jak pomoci národům, které byly desítky let vystaveny vlivu totalitárního systému čili také nesvobody, jako za Rakouska-Uherska. Za další přelom můžeme považovat vznik samostatné ČR a později vstup naší vlasti do EU – i zde se dost hovořilo a hovoří o duchovní orientaci spojené Evropy.³⁴

2) Kultivace lidské duše

Dalším aktuálním prvkem, ba výzvou, je myšlenka kultivace lidské duše, což je vlastní vnitřní strana, předpoklad a individuální rozměr předchozí idey celkového pozvednutí národa. Myšlenka kultivace duše konkrétního člověka je i pro K.R. velkým tématem a implicitně vystupuje patrně ve všech jejích beletristických dílech. Všimněme si už jen Martinka z novely *Bez Boha na světě*, který se chce vzdělávat, který se vypyťává jiných, nabádá Jožka, aby si vážil školy. Jak se tak Martinko dovídá více o Bohu, přestane nadávat dobytku³⁵, do kostela chodí v čistých šatech a v neděli se i na pastvu se obléká čistě, jinak než během týdne³⁶, pouští od výdělečné činnosti platení košíků, dokáže

³³ Nepřející ohlasy své doby vtělila autorka již do replik a postojů některých svých hrdinů, např. markýze Orana, který si dává záležet, aby se jeho dcera nemohla dovědět o Ježíši, a proto takovýto zákaz zakotvuje i do pracovních smluv svých zaměstnanců. Činí tak ve jménu domnělého primátu vědy nad vírou (*Za vysokou cenu*. II. vydanie. Stará Turá: nákladom vlastným, 1926, s. 383/ *Výber zo spisov XI* (1994), s. 359-360. Rozpaky sledujeme u právníka V. Radoniče, *Výber zo spisov VII*, s. 123. O kritických výpovědích na adresu náboženského zaměření děl K.R. viz např. SLAVKA, Michal. Dielo Kristíny Royovej v kritike In: *Výber zo spisov II*, s. 253-254. Celkový seznam reakcí na dílo K. R. viz <http://www.staratura.sk/data/pages/historia/osobnosti/royovak.htm>.

³⁴ Např. ŠPIDLÍK, T. Duchovní jednotu Evropy In: *Universum 2/2004*, s. 37-42 ; HALÍK, Tomáš. *Vzývání i nevzývání*. Praha: Lidové noviny, 2004, s. 148-194.

³⁵ *Výber zo spisov II*, s.14.

³⁶ Viz rozhovor Martinka s hrobařovou ženou, která si v neděli vymění čistou zástěru místo špinavé: *Výber zo spisov II*, s. 36.

spoknout nadávky a nevděk hospodyně, které zachránil ovečku atd. Martinko svým příkladem ovlivňuje lidi ve svém okolí. Myšlenka kultivace lidské duše zaznívá u K.R. také explicitně. Směr této kultivace je jasný: k většímu dobru.³⁷

Nejvíce myšlenka zušlechťování člověka vyniká v povídce *V pevné ruce*, a to nejen na Olze Hodoličové, která je vykreslena jako „objekt“ zušlechťování. Olga je ve svých šestnácti letech nevhledná, nevkusně oděná a učesaná, vnitřně omezená, nevdělaná, bez vystupování.³⁸ Postupně se díky péči křesťanských přátel naučí lékárníckému povolání, naučí se vařit a zdravě vařit, naučí se anglicky, hře na klavír – to vše na vysoké úrovni. Navíc po dobu nepřítomnosti manžela velmi hospodárně spravuje jejich majetek a věnuje se charitě: řídí nemocniční diakonický ústav. Olga si osvojí důstojné vystupování a dokonce se naučí odívat s křesťanskou elegancí³⁹, z čehož plyne, že ke kultivaci člověka patří i smysl pro vkus. Tyto všechny podněty mají původ ve víře v Krista a ve změně, kterou víra v člověku působí. Olga posléze uvěří v Ježíše Krista, to je největší krok v zušlechťování její duše, z vděčnosti a lásky k Pánu slouží zdarma potřebným.⁴⁰ Svůj život odevzdá Kristu pak její manžel M. Hodolič, i jeho duše prochází kultivačním očistným procesem, lituje své dřívější pýchy a přezíravosti, kterou častoval svou manželku.

Jak je zřejmé již z tohoto příkladu, zušlechťování člověka probíhá ve všech rovinách jeho života, týká se především jeho vztahu k Bohu, k bližním, týká se jeho celkového chování, smyslu pro pořádek, pracovních a hygienických návyků⁴¹, zefektivnění pracovních postupů⁴², lepšího využití půdy⁴³, estetického citění, samozřejmě vzdělání, snahy o profesní růst, čili celkově snahy nezůstat stejným, nezůstat na místě, ale posunout

³⁷ Vyslovuje ji jako své poslání a velkou nutnost mladá učitelka Marienka Lomnická: „Medzi tými dospelými je tu snád' už tretia generácia, čo o ich charaktery nikto nepečoval, ani sa nestaral, aby bylo v nich dobro pestované.“ Viz *Snečné diéta*. Stará Turá: nákladom vlastným, 1932, s. 102/ *Výber zo spisov IX*, s. 330.

³⁸ Viz její v popis v *V pevné ruce*. Přel. M. Rafajová. Praha II: Knihkupectví Ant. Auerveka, 1928, s. 7-9/ *Výber zo spisov III*, s. 240-242.

³⁹ *Tamtéž*, s. 29-30/ *Výber zo spisov III*, s. 257.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 37/ *Výber zo spisov III*, s. 263.

⁴¹ V povídce *Druhá žena* je sekvence, kdy Ilenka Mrázová opatří zlevněnou vanu; její muž se nejprve zdráhá, ale koupel mu velice prospěje. Viz *Výber zo spisov III*, s. 108-109. Royová ani ve své povídkové parafrázi evangelia neopomene při události uzdravení posedlého rozepsat i jeho proměnu po stránce vzhledu a hygieny, viz *Výber zo spisov V. Splnená túžba*, s. 151.

⁴² Ilenka Mrázová jako příklad zručné a pilné hospodyně vlastní šicí stroj (*Výber zo spisov III*, s. 74). Staniša koupí na Borín stroj na sázení brambor, přičemž tento krok je i jasně kladně okomentován osobou druhou přívyklou tradičnějším metodám: jeho teta schvaluje, že se práce zrychlí, zkvalitní a ušetří se lidská námaha i čas. Viz *Staniša*. Stará Turá: vlastným nákladom, 1928, s. 123/ *Výber zo spisov XIV* (1999), s. 110. Stojí za to poukázat na jedno místo z novely *Snečné diéta* (s. 44/ *Výber zo spisov IX-1996-*, s. 278), kde devatenáctiletý učitel Š. Martiny dostane od svých rodičů – přesněji od matky – k Vánocům fotoaparát! Jestliže kniha vyšla v roce 1932 a známe věk hlavního protagonisty, domysleme, kdy se asi mohla narodit jeho maminka a co to vypovídá o její progresivnosti!

⁴³ Chalupník Jankovič se rozhodne koupit louku, vysadit na ní ovocnany a celek spojit se svým gruntem a obehnat plotem. Také Jankovič plánuje mechanizaci – koupí strojových pluhů. Jeho jednání vychází z křesťanského přesvědčení, které se nemůže neodrazit ani ve vztahu k půdě. Viz *Súsedia*, s. 159-160, 175-6/ *Výber zo spisov XII*, s. 145, 159.

se kupredu⁴⁴, od nižšieho k vyššiemu, od alkoholizmu ke striedmosti a pilné práci, od sobectví a požívачnosti k zájmu o potrebné, od ateizmu či formální zbožnosti ke zbožnosti srdce.⁴⁵

Kultivace duše probíhá u nejrůznějších typů lidí: u negramotného sirotka Martinka (*Bez Boha na svete*), u hraběte Rudohorského (*Šťastní ľudia*), u domkaře alkoholika Srnianka (*Súsedia*), u mládím a ideály čišičích studentek pedagogiky (*Za presvedčenie*), u všemi zapuzované „magdaleny“ Dorky Zemanové⁴⁶ (*Vo vyhnanstve*), u zkušených farářů (katolický kněz Malina v povídce *V snečnej krajine*; evangelický farář Morhác v románě *Súsedia*), u hluboce věřícího Štefana Hradského⁴⁷, u osleplého Peterka (stejnomená povídka) i u umírajícího pastýře Bienika (*Súsedia*). Hajný Rozhoň, který jinak nemá rád hluk, svolí, aby k němu mohli přijet dva neduživí synovci, začíná se svou rodinou číst denně Boží slovo (povídka *Navracený ráj*). Ke změně dochází u žen, u mužů, u lidí nejrůznějšího věku, povolání a stavu i nejrůznějšího mravního či duchovního východiska (zlotřilci, slušní lidé i teologové). Proměna má různý průběh: někteří (např. alkoholici) nejprve uvěří v Krista a pak dávají další život do pořádku, Ilenka Mrázová (*Druhá žena*), která je čistotná, pořádná, všechna čest, si postupně uvědomuje, že potřebuje Spasitele. Změna je závislá na čase a možnostech, které dané postavy mají. Nelze říci, že by O. Hodoličová dospěla dál než Martinko. Změna je možná, přínosná a žádoucí ve všech sociálních poměrech.

Podotkneme, že kultivace probíhá i u celých rodin (rodina M. Mráze v povídce *Druhá žena*), dokonce i vesnic, čehož příkladem jsou Zorovce.⁴⁸

⁴⁴ M. Slavka ve své předmluvě poukazuje na tento klad na románě *Súsedia* a porovnává jej s dílem Timravy: „Z obsahu tohoto románu priam vyžaruje jej autorská vitalita – nepozereá sa späť, nie je v zajatí odchádzajúcej generácie – žije a tvorí v atmosfére súčasnosti. V tom je Royová – ak si zvolíme porovnávaciu metódu – ideovo a tvorivo pred Timravou. Z Timravých *Ťapákovcov*(1914) priam hmatateľne vidíš prežívať slovenskú obľomovčinu – ‘len nie sa pohnúť, neopustiť zabehanosť. Nie tak Royová. Jej Hanička Jankovičová a Štefko Uhréč sa neobzerajú naspäť; s nimi sa pomaly prebúdzá celá dedina – pretiera si oči a rastie. Písala to vyše šesťdesiatročná žena?! Kde vzala Kristína Royová silu vzkriesiť ‘nových ľudí’ a dať im myšlienky, idey, ktoré dvíhajú z dedinského zápečníctva a sú hybnou silou nových ciest...“ Viz *Výber zo spisov XII*, s. 7-8. Právě v románě *Súsedia* (s. 160 *Výber zo spisov XII*, s. 145) to přímo zaznívá z úst M. Jankoviče: Není ten sprostý, kto sa do smrti rád učí, bo stáva sa múdrejším, ale ten, ktorý sa domnieva, že už zná dosť.“

⁴⁵ Zajímavou myšlenku, která je také projevem procitání duše, vyřkne na smrtelném loži starý Hodolič, který varuje syna před hříchem. Syn připomíná otcí své i jeho celoživotní ateistické přesvědčení, které hlásají univerzitní učitelé, ale Hodolič syna jednoznačně zarazí: „Mlč, Michale, nevěř jim! To je dost dobré, dokud je člověk zdrav a má naději na život. Ale před smrtí všechno vypadá jinak. Já vím, že musím před Boha.“ Viz *V pevné ruce*, s. 4/ *Výber zo spisov III*, s. 238.

⁴⁶ Ta prožije asi největší přerod: uvěří v Krista, omluví se lidem ve vsi, vezme si k sobě dokonce dva sirotky.

⁴⁷ U této ryzi osoby by se zdálo, že už není třeba co kultivovat, ale Štefan jako požeňnaný vykladač Písma se ještě má jít vzdělávat na biblické škole. Kultivace jeho víry prochází procesem třibení v otázce Marišky, zde nacházíme zajímavé teologické rozlišení v růstu jeho víry: když přijal Krista, umřel **světu a hříchu**, když se vzdal nároku na Marišku, umřel **sobě**, viz *Bludári*, s. 131/ *Výber zo spisov X*, s. 111.

⁴⁸ Zavěnení hospod, konec opileckého halasu, *Súsedia*, s. 247/ *Výber zo spisov XII*, s. 221.

Kultivace duše probíhá díky probuzené víře v Ježíše Krista, která dodává změně v člověku na hloubce a důkladnosti. V této kultivaci nejde o to, že je člověk „dobrý“, ale o to, že se jeho dobrota zušlechťuje, precizuje, tříbí, je citlivější, jde o vybrušování charakterů. Důležitá je, a tím se hrdinové K.R. vyznačují, cílevědomost a chuť se učit a změnit se.

Myšlenka zušlechtnění člověka je aktuální v dnešní době již proto, že nesrovnatelně vyšší životní úroveň není zárukou citlivosti lidské duše, nesignalizuje automatickou absenci jakékoliv drsnosti či humpoláctví. Z hlediska dostupnosti vzdělání jsme jistě „za vodou“, i když zůstává minimálně otázkou, zda dnešní děti z venkova znají skutečně více a mají více dovedností, než děti z vesnice konce 19. století, pokud jde o znalost přírody, bylin, hospodářského života a zručnost v domácích pracích.

Je naše doba drsná a lidská duše obhroublá a neokřesaná? Poslechněme si herce J. Hanzlíka: „Já mám hrozně rád veselohry ze 30. let. Oldřich Nový, Vlasta Burian, Hugo Haas, ten laskavej, noblesní humor. A jako všechno dneska hrubne, tak samozřejmě hrubne i ten humor. Myslím, že to můžu posoudit, protože, když se sem po čase vracím, skutečně vidím, jak celá česká společnost hrubne. Když slyším, jak si mladí lidi povídají v metru, nevěřím svým uším. Hezký holky, do kterých byste neřekla, že jsou to nějaký fabričky! To si vždycky říkám: Holka, ty zdob a mlč! A když jsem tady, většinou každé večer jdu někam do divadla. Ale ono to prosakuje i na jevišti! Já nevím, proč se na diváka musí valit tolik hrubosti a sprostoty.“⁴⁹ Podobně Hana Maciuchová: „Životní styl směřuje k povrchnosti, je bez tajemství, bez rozlišovacích schopností, bez elegance.“⁵⁰ Co k tomu dodat? Potřebujeme celkovou kultivaci, kultivaci duše, kultivaci svědomí⁵¹, kultivaci

⁴⁹ V odpovědi na otázku „V Úsměvech vlastně mapujete český a televizní humor. Jak se proměnil během vašeho života?“. Viz *Pátek LN*, 21.11.2003, č. 47, s. 9-10.

⁵⁰ *Vlasta*, 9.5.2001, s. 7.

⁵¹ Zde bych chtěl poukázat na dvě formy kultivace duše důležité i pro naši dobu: **růst citlivosti svědomí a úplné pokání**. **Růst citlivosti svědomí** můžeme zřetelně pozorovat na postojích Tomáše Zahradského ke své manželce Evě. Nejdříve ji bije, pak už jen přehlíží, postupně se k ní začne chovat vlídně, vehementně se jí dokonce zastane před svou matkou, zahrnuje ji jen dobrými slovy, pění a prosí o odpuštění a o společný nový začátek. Uvěří v Krista, a protože jeho matka stále uráží jeho ženu, ba způsobila ji svým násilím zranění, Tomáš jí zdvořile vyzve, aby odešla bydlet k jeho sestře, aniž lituje, že si matka bere s sebou velkou část majetku hospodářství, který jí patřil – viz *Výber ze spisov IV. Stratení*, 180-5, 195, 197-8, 235, 237, 241, 256. Příkladem **úplného pokání** se stává Ludovít Černej z dílogie *Za presvedčenie a Na rozhraní*. Ludovít jako kandidát bohosloví a duchovenského úřadu zradí členy vlasteneckého spolku, své nejlepší přátelé – ti přicházejí o tolik vysněnou budoucnost. Mladík tak učiní na nátlak svého profesora, který mu zároveň slibuje, že jeho samotného jakýkoliv postih mine. Ludovít má šanci dostat „faru“. Jeho snoubenka jím ale kvůli jeho zradě přátel pohrdne. Ludovít si svou zradu uvědomuje a chce nést plně důsledky, z hlediska pokory srdce i z hlediska faktického: odmítá stát se duchovním, a proto odchází z domova. Později pomáhá ve sboru svému příteli Dankovi, kterého zradil. Žije v ústraní, pomáhá lidem jako lékař. Jeho bývalá snoubenka se mu později omluví. Také baron Rainer (*Bludáři*) se snaží synovi, kterého nadlouho opustil vše vynahradiť hlubokou lítostí i finančně. Jde o to všimnout si nikoliv podrobností, ale principů doprovázejících ucha důsledného pokání. Přiznejme, že v dnešní době je trendem „strkat hlavu do písku“, „dělat jakoby nic“ a nebo přinejmenším nepřijmout plnou odpovědnost a nesnažit se věc plně odčinit.

postojú v základní hodnotové oblasti, v oblasti zdvořilosti i co se věci marginálnějších, např. vkusu. Kdo si to přizná? Kdo z toho vyvodí důsledek?

3) *Myšlenka očistného návratu (domů)*

Při četbě děl K.R. mě také zaujala myšlenka návratu domů, která se znovu a znovu v různých mutacích opakuje. Šíře pojato jde o znovusjednocení s rodinou⁵², rodným krajem, prací otců (Štefko Uhrých, v románě *Súsedia*), ale důrazu na rodinu se budeme věnovat v dalším bodě. Jde totiž o víc než o znovunalezení vztahů v rodině. Na druhé straně návrat nelze od návratu domů, „k svojeti“ oddělit. Je to patrné na povídce *Prišiel domov*, kdy se J. Mikula vydává z Ameriky do rodné vesnice. Z hlediska doby K.R. je tato myšlenka pochopitelná, protože nouze donutila tisíce Slováků odejít do Ameriky, kteří tak zpretrhali rodinná pouta.⁵³ Dále se chodilo za prací po celých Uhrách a pak tu byla první světová válka. To vše bylo příčinou nejedné bolesti a nejednoho zamotání rodinných vztahů. V mnoha knihách je návrat základním předpokladem či dějovým motivem (*Ked' život začínal*; *Šťastný štedrý večer*). Nadevše a nově vyniká návrat v bajkách *Ako prišli lastovičky domov* a *Ako Kvapôčka putovala* – nově proto, že jde o alegorické příběhy a v případě *Kvapôčky* se jedná o návrat do domova, který je mimo tuto zem. Vidíme, že návrat má u K.R. více významových vrstev.

Návrat má často tu podobu, že člověk chce opustit svou minulost, špatnou minulost (*To, čo večne trvá*⁵⁴), ať už z hlediska svých hříchů a nebo (příčin) zranění, která utřil (*Prišiel domov*) – chce se vrátit do bodu, kde se život zauzli (bratři Filinové v povídce *Traja kamaráti*), anebo do doby předtím. Hrdinové K.R. proto často odcházejí ze „zkaženého světa“, ze světáckého prostředí, které jim přinášelo slávu a tučný výdělek (Mary Slavkovská v povídce *Traja kamaráti*).

Na první pohled se to zdá jako schvalování defetismu a zbabělosti, na druhé straně bývá sekulární svět drsný, nelítostný, nemorální, přináší bolest a zklamání. Stačí si třeba přečíst *Deník Pavla Juráčka*.⁵⁵ Není důvod k iluzím. Odchod od horší minulosti, a vůbec onen návrat, má katarzní účinek. Nejednou to podtrhují líčení krásy přírody, kam se dané osoby vrací nebo odcházejí.

Na doplnění toho, že při návratech nejde jen o návraty domů, chceme ozřejmit, že návrat u K.R. znamená příklon k hodnotám a postojům, za něž by se člověk nemusel stydět, k hodnotám, které nejsou povrchní, přechodné, ale naopak nosné. Návrat znamená dát život do pořádku, návrat k sobě samému, k překonání sebeodcizení a nalezení pokoje srdce.⁵⁶

⁵² Opakuje se motiv, kdy ztracený sirotek nalezne své rodiče (*V slnečnej krajine*; *Traja kamaráti*; *Bludári* ad.).

⁵³ Během poslední čtvrtiny 19. století vycestovalo do Ameriky 300 000 Slováků, viz KOVÁČ, D. *Dějiny Slovenska*, s. 143.

⁵⁴ Viz *Výber zo spisov VII*, s. 105-106.

⁵⁵ Vydal Národní filmový archiv v Praze v roce 2003.

⁵⁶ Jozef Mikula v povídce *Prišiel domov* (*Výber zo spisov VII*), s. 94.

Základným typem návratu je pokánie, návrat k Bohu, návrat proto, že dané postavy od Něj a Jeho pravd kdysi odesly. Objevily však jejich hloubku a aktuálnosť. Za všetky uvedme sebevedomého ateistu M. Hodoliče, ktorý sa vracia z Ameriky ako kresťan.⁵⁷ Návrat figuruje výslovné v poviedke *Navracený ráj*, v níž znamená otvoriť své srdce a svůj dům nejen pro Krista, ale i pro potřebné. Tento ráj a návrat do něj byl koupen na Golgátě.⁵⁸

Proč je otázka návratu aktuální i dnes? Copak dnes lidé nezkoušejí všechny možnosti světa, copak nejsou hnáni touhou poznávat nové chutě, nové zážitky, nové pocity, nové „výlety“? Copak lidé nenastoupili nekonečnou cestou či někdy spíše šťvanici za něčím novým, za novým uspokojením, jen aby se nenudili? Copak dneska není možné nechat se zahltnout obrazy z televize, z i-netu, z počítačových her, těmi spousty příběhů, v nichž se můžeme vnitřně zabydlet, takže už nevíme, co je hlavní, takže už nemáme svou vlastní cestu a zapomínáme na své bližní. (viz Jakub ve filmu *Samotáři*, který pro drogové opojení zapomíná tak zásadní věc, že má děvče). Copak se nepotřebujeme vrátit do svého srdce, oprostít se od hřebku kolem a najít těch pár prostých, ale základních a stěžejních věcí, pro něž stojí za to žít? Nenabál se na člověka při tom hodně hříchů, které je třeba vyznat a dát tak svůj život do pořádku? I před lidmi dnešní doby stojí velká otázka: K čemu (a od čeho) se potřebují vrátit?

4) Význam domova a rodiny a kvality mezilidských vztahů vůbec

Kdo se jen trochu začel do diela K.R., nemůže přehlédnout, jak veľkou roli v nich sehrává rodina. Royová nepíše v duchu individualismu, a třebaže si dáva záležet na vykreslení jednotlivých postav, její hrdinové nejsou „soustředění na svou existenci“, nikdy nejsou oddělení od rodinných svazků, i kdyby byly narušeny smrtí nebo oddálením.

Rodinné vztahy vstupují do popředí i v negativní formě, kdy je odsuzována jejich absence (*Deti hauzírerov*⁵⁹). Jsou jakoby posvátným předpokladem literárních děl K.R. Krásné rodinné vztahy spojují manžele Adama a Aničku Dúbravské a otce Aničky. Vzájemná láska je hluboká, upřímná, úslužná a hlavně pevná. Dúbravští a Križko jsou šťastní, třebaže chudobní.⁶⁰ Mladí lidé prožívající společné štěstí neodsunuli starého člověka na vedlejší kolej, neuzavírají se do sebe a posléze – k vlastnímu synovi adoptují cizí dítě, chlapečka. Toto štěstí jim závidí mnozí (bohatší) a diví se, jak jsou šťastní i při své chudobě. Všichni tři se mají hodně rádi a přechkají i nápor osklivých pomluv proto, že si čtou denně Bibli, modlí se a žijí podle toho, co čtou. Po smrti otce⁶¹ prožijí oba manželé

⁵⁷ *V pevné ruce*, s. 31/ *Výber zo spisov III*, s. 258-259.

⁵⁸ *Navracený ráj*, s. 60- 61/ *Výber zo spisov II*, s. 251.

⁵⁹ Tuto sbírku kratičkých povídek, nebo spíš reportáží, považují za jeden z nejzdařilejších počínů K.R., škoda, že není tolik známa.

⁶⁰ Příkladem lásky manželé k manželce je chování Adama k Aničce poté, co se jí narodil synáček: „Hovorili predtým ženy, že má Anička v Adamovi muža dobrého; teraz ho nejedna závidela. Tak si ju obchádzal ani pred sobášom.“ Viz *Výber zo spisov VII. Šťastní ľudia*, s. 20.

⁶¹ „Pochovali Adam s Aničkou tatíčka, ako najlepšie mohli. Kde kto bol, každý mu išiel na pohreb. A nejeden otec, nejedna mať závideli mu tú lásku, ktorá tak opravdivo za ním želela.“ Viz *Výber zo spisov VII. Šťastní ľudia*, s. 31.

následkem Adamova zranění a léčení krizi, zvláště Anička, kdy si z hlediska celkových možností sáhnou až na (finanční) dno, nepřestávají se však milovat, nepřestávají důvěřovat Bohu.

Už z obsahu zmíněného díla vyplývá, že ryzí vztahy v rodině nejsou samozřejmostí, procházejí zkouškami a je třeba o tyto vztahy usilovat. Měli bychom uvést i negativní příklad na výstrahu. Tím je stará Jankovičová z románu *Súsedia*, která systematicky psychicky deptá svou snachu, hodnou Marienku - sirotku, a tak škodí manželství svého syna, který žel, proti matce rázně nezakročí a pak si to po celý život vyčítá. Jankovičová až do své smrti zatají dopis, který Marienka poslala vzápětí po svém zmizení, celá ves, a hlavně její syn, pak žije více než deset let v domnění, že se Marienka ze zoufalství utopila – její tělo se však nikdy nenašlo. Kdyby Jankovič dostal dopis včas, žena by mu možná předčasně nezemřela a on nemusel být ukrácen o štěstí vychovávat jejich dcerku. Následky matčiny tvrdosti a zákeřnosti byly obrovské a sahaly za hranici jejího vlastního života. Neláska staré Jankovičové vyniká na pozadí krátce trvající lásky novomanželů. Podobně negativní vliv, i když menší, měly matka a manželka na Martina Mráze v novele *Druhá žena*. S jejich přístupem kontrastuje ryzí jednání jeho druhé manželky Ileny, která se chová k nevlastním dětem lépe než jejich vlastní matka.

K.R. představuje rodinné vztahy v různé dynamice. Ukazuje na pěkné vztahy v různých kombinacích: na vztahy manželů, rodičům s dětmi a děti k rodičům – např. Ilenka Mrázová si získala jako macecha své nové děti láskou a ty pak byly hodné a úslužné.⁶² V novele *Šťastie* se zase hovoří o velkém spojenectví dvou bratrů. Už jsme zmínili Ilenku Mrázovou, která boří mýtus zlých macech, a vztah Dúbravských ke Križkovi – to jsou kombinace méně schématické a o to hezčí a zajímavější, neboť vidíme, že i v takových případech se vyskytují ryzí vztahy – jejich účastníci nejsou závislí na tom, že jsou si vrstevníky, kteří mohou od sebe navzájem slyšet to, co chtějí a znají, ale naopak jsou otevření vůči trochu jiným dimenzím vztahů a vůči zkušenostem toho druhého. Třetím takovým poněkud netypickým příkladem je krásný vztah dospělého vnuka Jozefa Mikuly a jeho babičky (povídka *Prišiel domov*).

Ale budiž jasně řečeno, že pěkné vztahy u K.R. nejsou zkomolenou formou verše apoštola Pavla: Čiňte dobře všem, zejména pak těm, kdo patří do rodiny. (Místo: do „rodiny víry“.) K.R. vykresluje také pěkné vztahy mezi lidmi nespřízněnými, jako např. mezi sirotky Martinkem a Jožkou (*Bez Boha na svete*), dále poněkud bizarní přátelství mezi třemi bezdomovci z povídky *Tuláci*.⁶³ Krásný vztah vznikne mezi Metodem a Davidem, křesťanem a Židem (povídka *Sluha*). Zmíjíme ještě přátelství mezi sousedy Štefanem Hradským a Petrem Kračinským.⁶⁴ Stojí za to také zmínit čisté vztahy mezi děvčetem a chlapcem, kteří si na sebe myslí anebo mezi snoubenci – mladí muži

⁶² *Výber zo spisov III. Druhá žena*, s. 73.

⁶³ *Výber zo spisov V*, s. 74-75.

⁶⁴ Toto přátelství ze strany Štefana kulminuje v situaci, když je ochoten vzdát se milované Marišky, o níž Petr jeví upřímný zájem, a ze strany Petra pak tím, když respektuje Mariščinu rozhodnutí pro Štefana. Viz *Bludári*, s.132,139/ *Výber zo spisov X*, s. 112, 118. „Uznal i Peter a podvolil sa vóli Božej. To, čo oboch kamarátov inokedy navždy bolo rozdelilo, spojilo ich ešte užšie k sebe. Takto, že chceli šťastie jeden druhému obetovať, uctilil jeden druhého.“ Viz *Bludári*, s. 139.

respektují děvčata, v těchto vztazích je slušnost, důstojnost, zdrženlivost.⁶⁵ Zajímavé je už to, že u Royové najdeme kamarádství mezi sousedy Štefanem, Petrem a Mariškou, a že neopomíjí poukázat, že vztahy mezi svobodným chlapcem a svobodným děvčetem, nebo mezi vdanou ženou a svobodným mužem mohou mít rozměr sourozeneckého vztahu.⁶⁶ Mladí muži dokáží na svých vyvolených obdivovat jejich charakter, půvab – bez sexuálních a chtivých podtextů a jestli ne, nemá to dobré následky.⁶⁷

Je třeba vyzdvihnout, že K.R. popisuje různé typy krásných vztahů, a že ani vztahy mezi chlapci děvčaty neredukuje na věci týkající se sexu. Je jistě lepší líčení vztahů potlačit a zredukovat jejich sexuální dimenzi, než exponovat sex a jiné dimenze potlačit. I jiné vztahy neredukuje jen na práci a zisk. K.R. ukazuje na možnosti rozvinutí různých mezilidských vztahů a vyhýbá se jejich schematizaci. Její (kladní) hrdinové myslí nejprve na potřeby druhého.

Bylo by na místě vyslovit důslednou kritiku úpadku dnešních mezilidských vztahů (potratů, rozvodů, rozchodů, domácího násilí, zužování vztahů na sexuální uspokojení, odcizení, povrchnost), protože právě výhrady, že by šlo o banální a nic neřešící výlevy, jsou a mohou být projevem naivity a neochoty nahlédnout realitu a hledat řešení. Uvedu jen jednu věc, v níž je K.R. dnes neodbytně aktuální: mezilidské vztahy čili ryzi láska na všech jejích úrovních je víc než peníze (víc než sláva, úspěch, postavení a uspokojování vlastních potřeb). V tomto směru jsou její díla jistě aktuálnější, než by se na první pohled zdálo.

5) Dát dobrý příklad

Dalším pozitivem děl K.R. je, že dávají dobrý příklad. Tento prvek není pouze „vedlejší produktem“ její tvorby, který v ní lze postřehnout, nýbrž jedním z výslovných záměrů autorčiných. Sama Royová se nechává slyšet následovně: „Svet všetok v zlom väzí. Na ceste do záhuby nezastavia ho ani teorie, ani učenia, ani formy, ale jedine živý príklad tých, o ktorých vraví sám Syn Boží: ‘Vy jste světlo světa’.“⁶⁸

Hovoříme-li o významu dobrého příkladu v díle K.R., musíme začít nikoliv u lidí, ale již u neživé přírody, u dešťové kapičky, která slibuje, „že na zemi bude dobře robit“.⁶⁹ Celý krátký příběh „Kvapôčky“ je příběhem o konání dobra, o radostném smýšlení víry a pomáhání potřebným (zvadlé pomněnce, osiřelému kolouškovi, stojícímu mlýnu, aby bylo chleba pro hladové děti). Podobně vlaštovky: oslavují Boha a ty poslušně doletí šťastně domů (bajka *Ako prišli lastovičky domov*).

Pokud jde o hrdiny z řad lidí, jejich příkladů je bezpočet. Jsou jimi děti: sirotek Martinko, který svým jednáním a vírou dává zářný příklad dospělým, takže se stávají lepšími (*Bez Boha na svete*); osmiletý Paľko Juriga, kterého si pro jeho upřímnou víru,

⁶⁵ *Súsedia*, s. 46-47/ *Výber zo spisov XII*, s. 46-47.

⁶⁶ *Bludári*, s. 133/ *Výber zo spisov X*, s. 113 ; *V pevné ruce*, s. 12, 20/ *Výber zo spisov III*, s. 244-245.

⁶⁷ *Výber zo spisov VII. To, čo večne trvá*, s. 131-133, 136-137.

⁶⁸ Předmluva k prvnímu vydání románu *Za vysokú cenu* (1903).

⁶⁹ *Výber zo spisov V. Ako Kvapôčka putovala*, s. 8.

dobrotu a úslužnost nadevše oblíbí katolický kněz Malina (*V slnečnej krajine*), člověk zcela jiného věku a postavení.

Dobrý příklad dávají svobodní mladí lidé: Metod (povídka *Sluha*) pomáhá sedláku Ondrášikovi více než musí, učí číst chromého Samka, věnuje se Židu Davidovi, je přínosem pro celou vesnici: svou prací, láskou, vírou a rozšafností – stejně tak Anička Somorová v novele *Vo vyhnanstve*. Ze vdaných žen je to „macecha“ Ilenka Mrázová (*Druhá žena*). Zmíňme bohaté a příslušníky inteligence: lékaře Dr. Tichého a paní velvyslancovou Zamojskou, kteří se věnují Olze Hodoličové (*V pevnej ruke*). Hrabě Rudohorský, poté co zavinil těžký úraz kováře Dúbravského, mu zajistí adekvátní péči a nachází pochopení pro potřeby chudobných (*Šťastní ľudia*). Starší generaci zastupuje např. písmák dědeček Martiš, který se ujme dvou sirotků (*Navrátený raj*).

Myslím, že oblasti, ve kterých se dobré příklady postav K.R. realizují, jsme už porůznu uvedli v jiných kapitolách. Přece jen však zmíňme nezištnost v mezilidských vztazích, vroucnost víry, citlivost svědomí, připravenost plně nahradit zapříčiněnou škodu a důsledně se omluvit, úctu ke starším, skromnost, nesobeckost, pak jsou to dobré návyky: pracovitost, čistota, touha se vzdělávat atp.

Většina postav nemá snadnou výchozí pozici, o to cennější je příklad, který dávají. V mnohých případech je základní motivací jejich života láska k Ježíši Kristu⁷⁰, ale není to pravidlem – Royová nevyklučuje, že by tradiční křesťané neměli vysoký morální kredit.⁷¹

V rámci této kapitoly pojednávající o myšlence dobrého příkladu bych se zmínil o myšlence, která s důležitostí příkladu souvisí, ale kterou neuvádím zvlášť: jednak z důvodu rozsahu této práce a pak právě proto, že díky ní vyzní myšlenka příkladu výrazněji. Jde o to, že mnoho postav K.R. má **vědomí úkolu**⁷², úkolu před Bohem, úkolu před lidmi, úkol splnit poslání, využít čas života, který má daná postava před sebou, splnit slib, který dala Bohu, sama sobě nebo někomu třetímu. Už kapička má poslání konat dobro, slavíček má chválit Boha. Dr. Tichý, který je vážně nemocen, chce pomoci O. Hodoličové, Metod slíbil R. Sokolovovi, že se postará o starého Davida, otce jeho matky Ester. Vědomí úkolu a poslání dává sílu, vytrvalost a směr lidem, kteří žijí tak, že dávají příklad jiným.

Je možné namítnout, že líčení Royové jsou naivní a nemají nic společného s realitou. Kdo ovšem může dokázat, že takto nikdo nejednal a nejedná? Nesmíme zapomínat, že **Royová** měla to štěstí či spíše se jí dostalo milosti, že **skutečně znala lidi ušlechtilé, laskavé a morálně čisté**: své rodiče, své sourozence, babičku, z dalších vikáře

⁷⁰ Dr. Tichý vysvětluje O. Hodoličové důvod laskavosti a ochoty slečny Morganové a paní Zamojské: „Víte proč jsou dobří? Poněvadž milují Krista a poněvadž je jejich životem...“. Viz *V pevné ruce*, s. 30/ *Výber zo spisov III*, s. 258.

⁷¹ Ilenka Mrázová neví, jestli miluje Ježíše Krista, a že by Ho měla milovat, viz *Výber zo spisov III. Druhá žena*, s. 85-86. Podobně vysoce morální kredit sledujeme u mlynáře Kozimy, i když nevěří v odpustění hříchů, Boží soud a život věčný – *Výber zo spisov III. Vo vyhnanstve*, s. 186-187.

⁷² Výrazně to zaznívá u faráře Morháče po jeho znovuzrození, u něj dochází k posunu, k objevení významnějšího úkolu. Nejprve to byla starost život jeho matku, teď toužil vést svůj sbor k živé víře, viz *Súsedia*, s. 180/ *Výber zo spisov XII*, s. 163.

M. Roháčka.⁷³ Z její životopisné knihy *Za svetlom a zo svetlom* vyrozumíme, že Royová měla možnost poznat mnoho ryzích, Bohu oddaných charakterů – z řad inteligence, šlechty i kopaničářů – měla dostatečný syžetový podklad psát kompetentně o kladných hrdinech, tak jak je nám představuje. Není příčinou odmítání etiky děl K.R., např. pokud jde o vztahy mezi mladými muži a děvčaty, skryté vědomí provinilosti za nízké smýšlení o vztazích mezi oběma pohlavími, jak je dnes rozšířeno? Některé prvky vztahů mezi chlapci a děvčaty jsou podmíněny dobově (požadavek majetkové rovnosti partnerů), jednání hrdinů K.R. se může jevit stylizované nebo naivní těm, kdo s takovými lidmi neměli zkušenost, ale čtenář potřebuje dobrý příklad přesahující jeho akční rádius. Copak je (negativní) realismus jedinou metodou psaní? Copak máme u děl K.R. zapomenout, že stěžejním momentem je zde Kristus, který mění lidi a jejich přístup k sobě navzájem? A v posledu: i kdybychom nejednali na stejné mravní výši jako postavy K.R., jde už o to, abychom se k jejich normám blížili a abychom si osvojili ducha mravů, kterého autorka vykresluje, a šli směrem, který ukazuje. Teď mám na mysli všechny typy vztahů zobrazovaných v jejím díle. Vždycky je dobré a potřebné vidět před sebou určitý ideál a nebýt ovlivňován výpověďmi, které pouze registrují úroveň morálky dané doby, nehledě na to, že se často registruje to zlé a horší, a nepíše se o příkladech ušlechtilosti. U Royové najdou příklad děti, mladí lidé – svobodní i manželé, otcové, matky, lidé středního i nejvyššího věku, lidé různých pozic a stavů.

Určitá idealizace postav K.R. má výchovný význam a faktem také je, že její styl měl romantický ráz. Na druhé straně je velmi, až syrově, realistická: píše o chudobě, sirobě, nemocech, smrti⁷⁴, zimě, podvívživě, nevzdělanosti, píše také o lidské zlobě a křehkosti, lhostejnosti, bezcitnosti, manželské nevěře, sobectví, pošetilosti, o alkoholismu, následcích lidských hříchů⁷⁵, o zanedbávání dětí, rodiny atd. Její díla jsou místy

---

⁷³ Čtenář děl K.R. nesmí opomenout její životopis *Za svetlo a so svetlom*, bez něj by neměl klíč k pochopení mnoha literárních postav jejích děl a motivů v nich přítomných. Royová se vyjadřuje o své rodině v superlativech, podobně oceňuje vikáře Roháčka (*Za svetlo a so svetlom*. Stará Turá: nákladem vlastním, 1928, s. 7-10, 22-24, 26-28/ *Výber zo spisov VI* (1992), s. 11-14, 24-27, 28-30.

⁷⁴ Je to patrné již v bajkách: růžičky vadnou i Slaviček umírá na prochladnutí, protože nedbal deště a potěšoval je svým zpěvem. Smrt byla obětí, kterou přinesl ve jméno nasazení pro druhé. Umírá také Martinko (*Bez Boha na svete*) – následkem úrazu a prochladnutí. Život i smrt Slavička a Martinka však měly smysl pro jejich nesobecké zaměření a pro jejich zaměření na Boha. O napětí přítomnosti romantických a realistických prvků u K.R. viz SLAVKA, M. Dielo Kristíny Royovej v kritike In: *Výber zo spisov II*, s. 257.

⁷⁵ Neposlušné vlašťovky se během náročného přeletu moře utopí (*Ako prišli vlastovičky domov*). Sedlák Petrovič se sice díky nalezené víře v Krista a pomoci příbuzných vyškrábe ze strašné propasti opilství, ale trvá to deset let, než se vymotá ze všech dluhů a dalších nepřijemností (*Výber zo spisov V. Keď nikde nebolo pomoci...*, s. 59) a konečně kníže Juraj Hričovský páchá sebevraždu – takový je výsledek jeho celoživotní cesty pýchy, tvrdosti a nekajcnosti (román *Moc svetla. Výber zo spisov XIII* (2004), s. 433); továrník Oginský pak ve svém nesmiřitelném odporu proti Kristu a v důsledku stejně nesmiřitelné intolerance vůči víře v Krista ztrácí svou manželku, která ho opouští, a zastíleli nevinnou „nositelku světla“, Johanku Hričovskou, a skončí v ústavu pro choromyslné (*Výber zo spisov XIII*, s. 441-2).

nesmlouvavou, přímou či nepřímou, obžalobou⁷⁶ lidských morálních selhání; kladné postavy více vynikají právě v setkávání s postavami negativními. Čtenář se musí rozhodovat. K.R. nemá dluh vůči realismu, nevyžívá se však ve vyhledávání a líčení zla. Opakují, že hlavním důvodem, proč u Royové povstávají a vystupují příkladní lidé, je Ježíš Kristus, který mění lidskou duši, který je nadějí na zásadní změnu i v životě toho nejhoršího a nejnepřátelnějšího člověka.⁷⁷

6) Vztah k přírodě

Zpočátku bych tuto tematiku nenazval „aktuální“, ale spíš „zajímavou“ nebo „důležitou“. Jelikož se k ní lidé v dnešní době konkrétním způsobem staví, budeme jí v souvislosti s dílem K.R. také věnovat pozornost.

Je nesporné, že vztah k přírodě a její líčení tvoří bytostnou a z hlediska prostoru, kterou mu K.R. věnuje, nemalou součást jejího díla. K.R. popisuje přírodu s velkou láskou, poukazuje na její krásu, krásu hor, vodních toků, mračen, luk, květin. Kráso přírody vnímá např. Martinko.⁷⁸

Výjimečný charakter přírody spočívá také v tom, že léčí. Někteří hrdinové děl K.R. jezdí do přírody, zejména do hor, aby si fyzicky (farář Malina v povídce *V slnečnej krajine*) či psychicky odpočali (Mary Slavkovská; *Traja kamaráti*), mají to přímo doporučeno lékařem. Oázou je však příroda i pro J. Mikulu (*Prišiel domov*), který se vrací domu z Ameriky, aby se vypořádal s bolestnou minulostí.

Již z dosavadního vyplývá, že příroda má pro Royovou velký význam. Ten však spočívá zejména v tom, že příroda poukazuje na Boha Stvořitele. Pro Martinko je příroda vlastně první evangelistkou. Martinko pak ve svých úvahách nad přírodou dochází k poznání, jaký Bůh je, jaké má vlastnosti.⁷⁹

Příroda není jen objektem realizace fyzikálních, chemických a biologických zákonů, není neutrální ve svém zaměření, příroda oslavuje a uctívá Boha⁸⁰, je místem, kde má člověk pozvedat srdce k Bohu, je místem přímo bohoslužebným.⁸¹ Slaviček oslavuje Boha a potěšuje své okolí (*Ako zomrel Slaviček*). Příroda Boha také poslouchá – vlašťovky, dešťové kapky. Zvířata jsou někdy uvědomělejší z hlediska vztahu ke

⁷⁶ Velkou implicitní i explicitní obžalobou alkoholismu, jeho příčin, následků i doprovodných jevů je povídka *Opilcovo dieťa*, viz *Výber zo spisov V*, zvl. s. 50- 51. Nemůžeme také nezmínit soubor „reportáží“ *Deti hauzíreov*, s. 165-184, *Výber zo spisov VII*.

⁷⁷ Právě tato naděje zaznívá i v tragické povídce *Opilcovo dieťa* adresovaná opilstvím sužovanému slovenskému národu, *Výber zo spisov V*, s. 51: „Žije Ježíš, Syn Boží a Syn člověka, hotový pomocník i z tohoto bahňavého blata.“

⁷⁸ *Výber zo spisov II. Bez Boha na svete*, s. 11.

⁷⁹ *Výber zo spisov II. Bez Boha na svete*, s. 12.

⁸⁰ „Pravda je ten svet krásny, a všetko v ňom jako by sa modlilo.“ – říká Hanička Skálová (*Súsedia*, s. 47/ *Výber zo spisov XII*, s. 47). Viz také *Výber zo spisov V. Divné milosrdenstvo*, s. 163.

⁸¹ Martinko si během pastvy čte Nový zákon (*Bez Boha na svete*), Paľko Juriga také (*V slnečnej krajine*), oba nad Písmem rozjímají, modlí se a duchovně rostou. Podobně bača Orlik, jeho vnučka Katuška a Imrich Kamenár si čtou Bibli a zpívají křesťanské písně při vodopádu, viz *Výber zo spisov V. Tuláci*, s. 112.

Stvořiteli než člověk.⁸² Mívají více soucitu než lidé. To pes zachránil Ištvánka Filinu, který spadl do močálu, zatímco jeho starší bratr ho tam schválně zanechal.⁸³

Nejvyšším oceněním, které Royová přírodě připisuje, je, že ji mnohokrát a záměrně nazývá rájem, záměrně proto, že domýšlí toto označení do konce a připomíná blažené soužití a harmonii prvních lidí Adama a Evy, které bylo narušeno hříchem. Díky Kristu a jeho oběti je však otevřen druhý ráj (Lk 23,43).⁸⁴ Krása probouzející se jarní přírody poukazuje i na vzkříšení – vzkříšení duše člověka skrze Ježíšovu moc.⁸⁵ K.R. ovšem přírodu nezbožšťuje, jasně ozřejmuje, že ráj je jen v Bohu, věčný ráj.

Je důležité vědět, že Royová nedává najevo jen svůj kladný a láskyplný postoj k přírodě, ale k takovému to postoji přímo pedagogicky nabádá čtenáře. Činí tak zejména prostřednictvím postavy mladičkého učitele Š. Martinyho, který vodí děti na vycházky do přírody, seznamuje je s ní – názorně vyučuje přírodopisu – a učí je ji milovat: „Učíme sa poznávať a milovať stvorenie Božie. Ten, kto skutočne miluje stvorenie Božie, nemôže nemilovať Stvoriteľa.“⁸⁶ Tento citát naznačuje, že správný vztah člověka k přírodě – i z hlediska jejího původu – není samozřejmostí a je třeba k němu vychovávat. U Royové tak nacházíme momenty ekologické výchovy.⁸⁷

Proč se dnes můžeme učit od Royové stran vztahu k přírodě? Protože její postoj je vyvážený, úplnější. V dnešní době lidé jezdí do přírody, ale o Boží velikosti už nechtějí přemýšlet, nepokoří se před Bohem a nevzdají Mu chválu (Ř 1,20-21) – to je (logická i morální) nedůslednost. Někteří zase ztotožňují přírodu s Bohem. Někteří mají stvoření natolik rádi, že např. svým pejskům odkazují velké peníze anebo kvůli svým čtyřnohým miláčkům nemají čas na své bližní.⁸⁸ Ovšem tuto problematiku zachytila Royová již před námi.⁸⁹ Na druhé straně dnes víme o vandalství, vzpomeňme (podezření ze) zakládání úmyslných požárů v poslední době, víme o cíleně neúměrném využívání přírodních zdrojů, kdy se nehledí na budoucnost planety, pouze na brzký zisk.

⁸² „Strakatá kráva sa zakaždým na neho (na Martinka) pozerala, keď liezol do svojho brlôžka. Snáď jej bolo divné, že keď ona aj ostatní roháci pred ľahnutím vždy si najprv kľaknú – chlapec sa nikdy nemodlí.“ (*Výber zo spisov II. Bez Boha na svete*, s. 9).

⁸³ Bača P. Filina pak dvakrát nabádá děti, aby neubližovaly zvířatům, protože jsou lepší než lidé, viz *Výber zo spisov II. Traja kamaráti*, s. 143, 148.

⁸⁴ *Navracený ráj*, s. 57-59. Zde (s. 59) *Výber zo spisov II*, s. 248-249) nacházíme zajímavou myšlenku, že Adam a Eva byli odsouzeni proto, že ze svého hříchu nečinili pokání a Boha nedoprosili.

⁸⁵ Takto uvažuje nad sebou E. Radoničová, viz *Výber zo spisov VII. To, čo večne trvá*, s. 102.

⁸⁶ *Slnecné dieťa*, s. 14/ *Výber zo spisov IX*, s. 251.

⁸⁷ Dalším takovým momentem je láska k půdě, která se projevuje jejím hospodárným využitím, viz pozn. č. 44.

⁸⁸ V Českých zemích se nacházejí pejsci ve 41% domácností, což teoreticky znamená cifru 1 750 994. V tomto drží Češi evropský primát, přestihli pejskaře ve Francii (38% domácností), Belgii (37% domácností) a Irsku (36,25% domácností). V Praze bylo za poplatky na psy vybráno v roce 2004 padesát milionů korun. Podle střízlivých odhadů vydají Češi na lékařskou péči svých pejsků ročně 2,5 miliardy korun. Tyto informace uvádějí *Lidové noviny* 24. září 2005. Příloha *Orientace*, s. I, II.

⁸⁹ V románě *Stratení* čteme o mladé statkářce Anně Lány: „S hydinou sa vedela baviť aj hodiny, ale dieťa nechala vždy len na pestúnku.“ (*Výber zo spisov IV*, s. 172)

III. Závěr

Z přednesených bodů vyplývá, že dílo K.R. obsahuje mnoho důležitých a nosných témat, která jsou aktuální. Ona aktuálnost vyniká na nedostatcích současné epochy. Dílo K.R. je pro naši společnost, nejen pro církve, důležitým inspiračním zdrojem, jak z hlediska jednotného zaměření jejich literárních prací, ale také proto, že své myšlenky přenesla do praxe. Veřejnost by měla být s jejím dílem seznamována – v tom spočívá úkol zejména pro křesťany. Otázkou zůstává, jak se k těmto podnětům čtenáři staví, do jaké míry je společnost realizuje či bude realizovat – to ale není problém díla K.R.

Na závěr je třeba poukázat ještě na jeden bod. Na závěr proto, že se tento koncept odvíjí v námi vymezených tématech a zásadním způsobem určuje jejich náplň a smysl a také proto, že bude nedílnou součástí příspěvků ostatních přednášejících, v nichž bude mnohokrát vyzdvihován. Tím základním předpokladem není jen myšlenka, ale osoba – živý Ježíš Kristus, proto byl jeho vliv na postavy K.R. i na ni samotnou tak konkrétní. Viděli jsme, že v Kristu je motivační potenciál k celkovému pozvednutí národa, ke kultivaci lidské duše, jeho sebeobětující se láska umožňuje pokání a všechny návraty k lepším hodnotám, jeho láska⁹⁰ je zdrojem lásky ve všech mezilidských vztazích, jeho příklad nasazuje tu nejvyšší laťku jako stimul k vzornému⁹¹ životu člověka a je to Kristova oběť na kříži, která dává záruku nového ráje a zvýrazňuje přírodu jako ráj pozemský. Jestliže **jeden** koncept inspiruje a zakládá tolik nosných věcí týkajících se národů a zároveň duše člověka i přírody, jak nosný je **samotný koncept!** Jaká síla spočívá v Ježíši Kristu! Proto má smysl věnovat pozornost Jemu ještě více než skutečností, k nimž dává podnět. Proto má nejvyšší smysl chtít proniknout do této jeho moci. Jestliže je Ježíš zárukou aktuálnosti tak závažných věcí v díle K.R., jak aktuální je On sám a jeho dílo!

Pozn.: Tato přednáška, nyní rozšířená a pozměněná, zazněla na mezinárodní konferenci o životě a díle Kristíny Royové pořádané Slezskou církví evang. a.v. a dalšími církvemi 17.9. 2005 ve Smilovicích u Třince. Především, že se práce nezabývá sociální problematikou v díle K.R., jelikož ta byla zachycena jiným řečníkem.

Mgr. Marek Říčan – doktorand na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

---

⁹⁰ Royová napsala také parafrázi příběhu evangelia podaného z perspektivy chlapce, který poskytne k zázračnému nasycení tisícového davu své ryby a chleby. Právě v něm vícekrát líčí Ježíšovu tvář a jeho pohled jako pohled plný nesmírné neodolatelné lásky, jeho srdce bije na věky samou láskou, viz *Výber zo spisov V. Splnená túžba*, s. 130, 155.

⁹¹ Ve chvílích smutku a pochyb je pro Aničku Somorovou, kterou odvrhli její nejbližší pro její „bludařskou“ víru, vzpruhou právě příklad Ježíše Krista, kterého také jeho vlastní nepřijímali. Proto i ona chce nést kříž. Viz *Výber zo spisov III. Vo vyhnanstve*, s. 183.

Katechetický aspekt učenia o Božej Trojici

Noema Brádňanská – Dana Hanesová

CATECHETICAL ASPECTS OF TEACHING ABOUT GOD'S TRINITY

The doctrine of God's Trinity is an inherent component of Christian religious education and the core of its curriculum. The teacher's image of God is the most important presupposition of teaching about Trinity because of its direct influence upon the process of knowing God by the learners. It is interpreted not only by verbal means but also by teacher's attitudes and his/her practical life. The article focuses on a) the key principles of this teaching (permanent and systematic teaching about Trinity, respect towards God's secret, balanced perspective of God's Trinity, complex approach from a point of view of child's personality and the role of experience in this teaching); b) the ways of teaching Trinity (e. g. use of symbols). In spite of a diligent effort of the teacher to apply these recommendations, the fact is that Trinity is God's secret and only God's revelation can guarantee the results of this teaching.

Hoci doktrína o Božej Trojici sa všeobecne pokladá za neodmysliteľnú súčasť obsahu katechézy, pre viacerých katechétovej je problematickou práve didaktický aspekt jej vyučovania: *Ako deti chápu a prijímajú učenie o Bohu Otcovi, Ježišovi Kristovi a Duchu Svätom? Kedy, t. j. v akom veku je vhodné deťom prezentovať túto pravdu?*

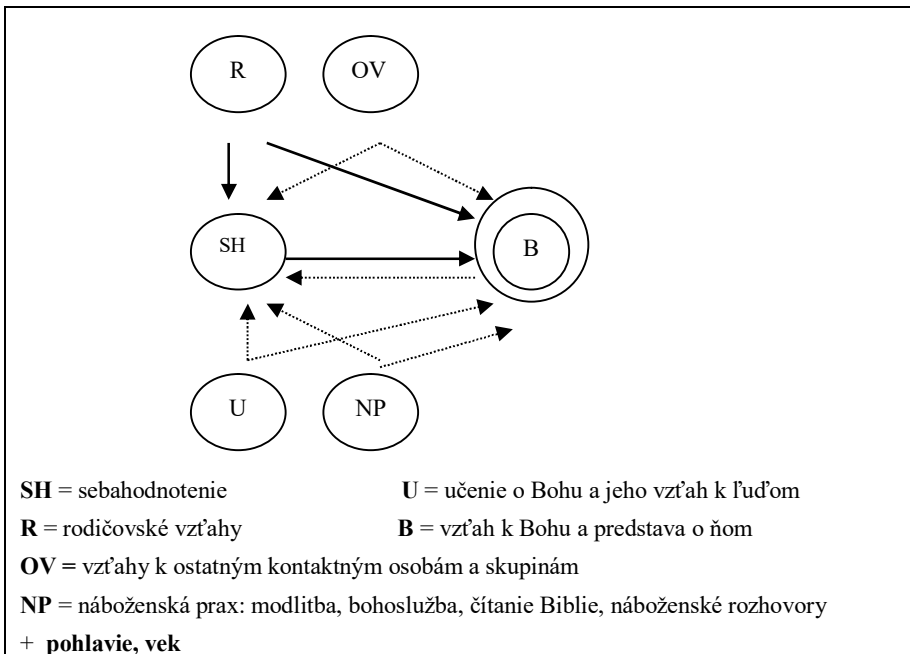
V odbornej katechetickej literatúre možno nájsť niekoľko rôznych riešení tejto problematiky. V našom príspevku sa pokúšame o didaktický prístup. Reagujeme na konkrétne podnety na základe explicitne formulovaných potrieb katechétovej v evanjelikálnych cirkevných zboroch. Tajomstvo Božej Trojice vyvoláva úctu a obdiv Boha, preto ani tento príspevok sa neodvažuje nárokovať si na úplnosť či jedinečnosť spracovania tejto otázky. Na druhej strane však jeho cieľom je zdôrazniť, že koncept vyučovania o Bohu musí byť centrom nášho katechetického kurikula.

1 Katechétovej obraz Boha ako dôležitý predpoklad učenia o Božej Trojici

Poznanie Boha je cieľom a zmyslom života kresťana, a preto koncept a skúsenosť Boha, ktoré má každý kresťan, sú kľúčovými a rozhodujúcimi prvkami v rozvoji jeho osobnej spirituality.

Nakoľko poznávanie Boha je proces, predstavy človeka o Bohu sa vyvíjajú a transformujú pod vplyvom mnohých faktorov, pôsobiacich na rozvíjajúcu sa

osobnosť predovšetkým v období detstva. Kľúčovú úlohu zohráva vek, pohlavie, vzťahy mladého človeka s rodičmi a s inými dôležitými osobami, vyučovanie o Bohu a náboženská prax (čítanie Biblie, bohoslužba, modlitba). Ako vyplýva z viacerých výskumov, najvýznamnejším faktorom sú rodičia a ich viera, osobný vzťah k Bohu, praktický život viery a ich obraz Boha. B. Grom¹ zobrazil vplyvy pri vzniku detskej predstavy o Bohu nasledovne:

Hoci otec a matka predstavujú primárne osoby, s ktorými má dieťa vzťah, ovplyvňujúci celý jeho vývin, a ktoré sa podieľajú na vzniku ranej predstavy dieťaťa o Bohu, svoje miesto a význam má aj kresťanské vyučovanie². S tým súvisí formatívny vplyv samotnej osobnosti katechéty, jeho/jej koncept Boha, jeho/jej systém doktrín, ale rovnako aj skúsenosti, t.j. stupeň funkčného vzťahu s Bohom.

¹ GROM, B. *Religionspädagogische Psychologie*, 1981, s. 152. – Uvedené in (s. 27) FRIELINGS-DORF, K. *Falešné predstavy o Bohu. Jejich vznik, odhalení a překonání*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1995, 155 s. ISBN 80-85527-94-4.

² Na spôsobe vyučovania v cirkevnom zbore a v katechéze závisí ako budú ľudia vnímať Boha. Diplomatičké a jednostranne pozitivistické či negativistické vyučovanie je komunikáciou, ktorá môže zdeformovať predstavu Boha.

Katechéta priamo ovplyvňuje proces poznávania Boha deťmi, a to nielen verbálnym prezentovaním informácií o Bohu, ale nemenej svojimi postojmi a praktickým životom. Ide napr. o spôsob modlitby, odrážajúci vzťah k Bohu a stupeň dôvery v neho. Informálne výchovno-vyučovacie pôsobenie katechéty môže predstavovať najdôležitejší impulz pre aktívne hľadanie Boha mladým človekom.

Je potrebné si uvedomiť, že ani katechéta nie je imúnny voči rôznym skresleniam a nevyváženým predstavám Boha, ktoré potom podvedome odovzdáva deťom. Napr. katechéta, ktorý vyrastal v dysfunkčnej rodine, môže síce mať vrúcny vzťah k Ježišovi, ale jeho vzťah k Bohu Otcovi môže byť deformovaný (napr. definuje si Boha ako prísneho Sudcu, nezaujímajúceho sa o jeho osobný život; alebo ako slabého starca, ktorý nevie zasiahnuť do skutočných problémov jeho života). Zvláštnym javom je vytváranie si morálnych alebo fyzických antropomorfných predstáv o Bohu (napr. schéma či obraz Svätej Trojice v Hounslow, v jednej z príručiek pre katechéty).

2 Uplatnenie antropocentrického dôrazu v katechéze

Na základe uplatňovania rôznych dôrazov na antropocentrický elementy v katechéze, pod ktorým máme na mysli práve stupeň zohľadňovania typických ľudských vývinových črt, môžeme rozlíšiť celé kontinuum katechetických prístupov. Základné protipóly možno stručne charakterizovať nasledovne:

(1) Deti v akomkoľvek vekovom období majú byť katechétmí vedené k úctivému prijímaniu a poznávaniu celého Božieho slova, nevynímajúc žiaden biblický text. Deti sú schopné pochopiť to, čomu ich chce cez rôzne texty Boh vyučiť. Tento prístup neodporúča selekciu, ba naopak, navrhuje pristupovať k čítaniu Biblie ako k iným textom - t.j. nič nepreskakovať, nič nezatajovať. Vyžaduje značnú erudovanosť katechéty, ktorí majú byť schopní didakticky a dogmaticky zaujať správny postoj k otázkam detí, ktoré sa v súvislosti s viacerými biblickými textami budú vynárať.

(2) Druhým protipólom tohto prístupu je názor, že deťom je potrebné predkladať učivo až po uváženej selekcii vzhľadom na ich vekové charakteristiky, predovšetkým ich mentálne a socio-afektívne predpoklady. Existujú teda biblické texty, ktoré zatiaľ pre deti nie sú vhodné a katechéta sa im v určitom období vývinu dieťaťa zámerné vyhýba. Tým sa do určitej miery „uchráni“ pred otázkami, ktoré sa takmer určite objavia v prípade prvého prístupu.

Oba prístupy majú svoje kladné aj záporné stránky. Ich výber často implicitne závisí od odvahy katechéty postaviť sa zoči-voči neočakávaným výzvam zo strany detí. Neexistuje zaručený návod na úspech, isté však je, že pri ich voľbe by katechéta mal vychádzať z patričnej úrovne sebazoznania, ale rovnako aj z citlivého prístupu voči individuálnym potrebám jednotlivých detí a predovšetkým z vedenia samotným Trojjediným Bohom.

Bez ohľadu na to, či sa katechéta prikláňa k prvému alebo druhému prístupu, mal by v každom prípade brať do úvahy nasledovné:

☑ Deti by nemali počuť, resp. učiť sa úplne o všetkom z Biblie či vierouky bez rešpektovania ich vekovo-osobnostných predpokladov, lebo rovnako ako v prípade nových kresťanov, ani ony nie sú schopné všetko pochopiť a vyrovnáť sa s tým (emocionálne – hrôza z vojen a Božích trestov, racionálne – abstraktné pojmy, morálne – rôzne príbehy súvisiace s inou kultúrou a pod.). Katechéta preto musí brať ohľad na špecifický spôsob vnímania a učenia sa detí. Deti sú schopné učiť sa len to, čo sú pripravené sa naučiť.

☑ Zároveň katechéta nemá zatajovať deťom nič len z toho dôvodu, lebo si myslí, že na to ešte nie sú pripravené. I keď neporozumejú možno úplne všetkému (podľa merítka chápania a porozumenia dospelého), sú schopné pochopiť základ a podstatu mnohých biblických príbehov (majú svoje vlastné schémy myslenia, usporiadania informácií), vedia asimilovať základné náboženské pravdy. Hlavným dôvodom je predovšetkým to, že do každej pravdy uvádza sám Boh cez svojho Ducha. V tomto zmysle je celá Biblia pre všetky deti³.

☑ Hoci každé dieťa je iné, všeobecne sú deti spirituálne vnímavé a o Bohu uvažujú vážne a hlboko. Detské predstavy o Bohu nie sú „deficitné“ v porovnaní s dospelými, pretože deti sú schopné hlbokého preniknutia do podstaty vecí. Ich otázky sú epistemologického charakteru a tiež z metafyzickej ontológie. Nepýtajú sa „Čo sa stalo?“ (moderne), ale zaujíma ich *prečo a čo*⁴ (Načo sú ľudia? Kde Boh spáva? Má Boh rád zeleninu? Ako chodí Boh do kúpeľne?).

☑ Deti sú schopné pochopiť slová dospelých o Bohu a otvoriť sa Mu v dôvere a poslušnosti, prijať Božie zjavenie s neobmedzenou vierou⁵ a otvorenosťou a tomu primerane žiť. Dieťa môže dospieť k takým náboženským zážitkom, ktoré mu ostanú na celý život⁶.

---

³ Phil Johnson to vyjadruje slovami: „Their’s no PG rating on Scripture.“ In JOHNSON, P. R. *Teaching Your Children Spiritual Truth*, 1996. [online], [cit. 27. októbra 2005]. Dostupné na [www: <http://www.spurgeon.org/~phil/articles/children.htm>](http://www.spurgeon.org/~phil/articles/children.htm)

⁴ Konkrétne 17. kapitulu svojej knihy pomenoval Galindo na základe jednej otázky svojho syna, ktorý sa ho ako štvorročný, držiac v ruke púpavu, opýtal: „Ocko, môžu sa kvety jesť?“ Samozrejme, že bol touto otázkou najprv šokovaný, ale zároveň si uvedomil, že vo svojej podstate bola epistemologická. Malé deti sú prirodzení epistemológovia. GALINDO, I. *The Craft of Christian Teaching : Essentials for Becoming a Very Good Teacher*. Valley Forge: Judson Press, 1998. 180 s. ISBN 0-8170-1280-X.

⁵ Niektorí autori upozorňujú na rozlíšenie medzi „pojmom“ (Boh, Ježiš Kristus) a vierou v neho. Ich vzájomná väzba je nepopierateľná, ale nie sú identické. Viera (resp. ne-viera) vytvára základnú afektívnu pozíciu pre uľahčenie alebo sťaženie prijatia obsahu, ale aj človek bez viery môže mať vygenerovaný konzistentný pojem. BÜTTNER, G. Christologie dětí a mládeže. In *Theologická revue*, HTF, 2/2002, s. 444 – 445.

⁶ KIŠS, I. *Výchova ku kresťanskej dospelosti : Kompendium katechetiky*. Bratislava : VMV ECAVS, 1994. 172 s. ISBN 80-88747-02-3.

3 Kľúčové princípy a zásady

Na základe vyššie uvedeného, odporúčame viesť katechézu a vyučovanie o Trojjedinom Bohu na základe nasledovných princíпов a zásad.

3.1 *Permanentné a systematické vyučovanie o trojjedinom Bohu*

Deti by už v ranom detstve mali byť vedené k poznávaniu Boha takého, aký naozaj je – Boha v troch osobách. Mali by preto byť vyučované nielen jednotlivo o všetkých troch osobách Božích, ale aj o tom, že sú jedno (Trojica). Presné vysvetľovanie tohto Božieho tajomstva však nie je v moci ani v schopnostiach žiadneho katechéty, preto je nevyhnutné z jeho strany priznať túto ľudskú limitáciu sám pred sebou (a aj pred deťmi).

Mimotematicky (okrajovo) by malo byť vyučovanie o trojjedinom Bohu prítomné na každej hodine. Biblický Boh musí byť centrom každej témy. Kontextom každého vyučovania (obsahu aj atmosféry) musí byť ortodoxné trojičné pochopenie Boha.

Dôvod, prečo je potrebné učiť o Trojici napriek tomu, že ju nevieme logicky vysvetliť, je ten, že musíme podržať biblické záznamy ako aj osobné skúsenosti z komunikácie s Bohom (rozhovor medzi Otcom, Synom a Duchom Svätým ako aj modlitby k jednotlivým Božím osobám).

3.2 *Rešpektovanie Božieho tajomstva*

Boh sa nám zjavil a dal sa nám poznať. V Biblii však čítame, že On je Boh skrývajúci sa (Iz 54,15), a preto predstava o Bohu zostáva vo svojej plnosti pre človeka nepochopiteľná a neuchopiteľná. Boh sa nedá úplne popísať ani definovať.

Aj keď obrazy o Trojici môžu byť užitočné pre staršie deti (ale aj tak musia vedieť, že sú to len príklady), je dôležité, aby deti vedeli⁷, že Trojica je človeku nepochopiteľná vec. Je to Božie tajomstvo, pred ktorým treba mať úctu. Menšie deti (zvlášť v predškolskom veku) sú veľmi vnímavé pre tajomnosť Boha.

Výrok „Boh je jeden“ je anti-polyteistický výrok. Tento výrok nehovorí o Božom charaktere, ale o tom, že anti-polyteizmus je lživý, t.j. neexistuje.⁸ Výrok

---

⁷ Majú byť s Trojicou oboznamené ako s Tajomstvom. Za ilustráciu možno použiť poučenie z udalosti, ktorá sa odohrala po jednej z kázni o Trojici Svätého Augustína, autora *De Trinitate libri quindecim* (Pätnásť kníh o Trojici). Na jeho otázku: „Je vám to teraz jasnejšie?“, odpovedal jeden poslucháč: „Áno, je.“, načo Svätý Augustín povedal: „Ak tomu dokážeš rozumieť, potom to nie je Boh!“ Katechéta si v snahe priblížiť deťom koncept Trojice má uvedomiť minimálne tri limitujúce faktory: obmedzenosť ľudského jazyka, obmedzenosť nášho chápania a intelektu a obmedzenosť nášho konečného sveta.

⁸ To znamená, že nie je možné hovoriť s jedným bohom proti inému, alebo tak, aby to nevedel.

„Boj je trojjediný“ je z hľadiska katechézy predovšetkým soteriologický výrok, ktorý podmieňuje komunikáciu, späsu a komunitu cirkvi.

3.3 Využitény koncept Boha a vyvážená trinitárna perspektíva

Koncept Boha, ktorý deťom predkladáme, musí byť vyvážený, a to v každej oblasti vyučovania - ako po stránke dogmatickej, tak aj napr. v evanjelizačnej rovine. Nemôžeme mať iba „evanjelium Otca“, či iba „evanjelium Syna“ alebo iba „evanjelium Ducha“. Poznať a žiť musíme celé Krédo – „Verím v Boha Otca, v Ježiša Krista, v Ducha Svätého“.

Katechetické vyučovanie má byť kristocentrické: kritériom biblického učenia je Ježiš. Kristologický stred je však daný tým, že Ježiša poslal sám Otec (Jn 4,34) a kristokracia je určená pneumaticky. Duch dal Ježišovi život (Ním bol počatý), vystrojenie pre mesiášsku službu, sprevádzal Jeho účinkovanie. V živote učeníkov boli základom Letnice, lebo učeníci všetko vedeli a všetko mali, ale nemali život, lebo „ešte nebolo Svätého Ducha, pretože Ježiš ešte nebol oslávený“ (Jn 7,39).⁹

Vyvažovanie sa týka aj vyučovania o Božích atribútoch (láska a spravodlivosť, milosť a hnev, bezpodmienečnosť a sloboda podmienenosti, zjavenie a skrytosť a pod.) a narábania s protichodnými názormi o Bohu a Jeho skutkoch.

3.4 Komplexný prístup z hľadiska osobnosti dieťaťa

Poznávanie Boha je vzťah a jeho dynamika sa týka celej osobnosti toho, kto poznáva. Zapojené sú všetky spôsoby a stránky poznávania – kognitívna, spirituálna, emocionálna, vôľová, skúsenostná, motorická. Aj preto je pri niektorých aplikáciách rozdelené vyučovanie o Bohu do oblasti vedomostnej (historický a dogmatický prístup), vzťahovej (budovanie vzťahu s Bohom) a skúsenostnej (praktický kresťanský život).

3.5 Skúsenosť a vyučovanie

Môcť získať skúsenosť s tým, čo dieťa chceme naučiť, je najvhodnejší spôsob, ako učiť efektívne. Na jednej strane vyučovanie vedie k skúsenosti, na druhej strane skúsenosť je základom pre vyučovanie. Zvlášť v prípade malých detí sa odporúča vyučovanie realizované skúsenostnou metódou.

Doktrínu o Trojjedinom Bohu nemožno predstaviť len ako množstvo informácií, ktoré si deti buď osvoja alebo neosvoja (ako súbor vedomostí). Dôležitú úlohu zohráva osobná skúsenosť s Trojjediným Bohom. Spirituálna

---

⁹ FAZEKÁŠ, L. Evanjelikálna teológia. In PROCHÁZKA, P. (ed.) *Evanjelikálne kresťanstvo*. Zborník z vedeckej konferencie. Bratislava : ECM, 1995. 124 s. ISBN 80-85733-41-2. - s. 36 a 43.

skúsenosť je však autentická vtedy, ak je vygenerovaná Bohom, a nie témou. V porovnaní s dospelými responsibilita detí je iná a líši sa od dieťaťa k dieťaťu. Nie je to tak, že „celý ročník zmaturuje“, t.j. bude rovnako chápať aj žiť to, k čomu ich katechéta viedol.

Život pod vedením Ducha Svätého sa nedá „nacvičovať“ na vyučovaní tak, ako napríklad etické jednanie (scénky o pomoci a pod.). O charizmatických skúsenostiach môžeme vyučovať, ako sa diali na - úrovni informatívno-svedeckej (Letnice, historické udalosti), ale nie na úrovni cvičenej skúsenosti. S deťmi nemôžeme „nacvičovať zoslanie Ducha Svätého“, ale môžeme vytvoriť priestor na túto skúsenosť na vyučovaní aj v celom cirkevnom spoločenstve. Bohom sa nedá pedagogicky disponovať (ovládať Ho). Duchovná starostlivosť, ktorú poskytujeme, nie je o „naučení Boha“, ani o používaní metód a techník, ktorými vyprodukuje perfektného kresťana. Intrapersonálny vzťah je vždy tajomstvom, o to viac, ak ide o vzťah s Bohom. Je to Boh, kto je iniciátorom duchovného života, On je darcom viery. Katechéti musia rešpektovať prácu Ducha Svätého.

Deti sa majú oboznámiť s kresťanským „náboženstvom“, ktoré nie je len vecou organizácie, teológie a obradov, ale predovšetkým otázkou osobného stretnutia sa s volajúcim Bohom, na ktorého výzvu človek odpovedá, a tak sa rodí znova skrze Ducha Svätého. V kresťanskom vyučovaní „netrváme na šablónach, kedy a ako sa to má stať. Ale sme citliví na to, aby sa to stalo, a aby o tom človek vedel a radoval sa. Táto skúsenosť robí z človeka kresťana.“¹⁰ Stretnutie s Bohom patrí k podstate kresťanstva. Avšak, podľa slov Fazekaša¹¹, „kategória skúsenosti nesmie prevziať normatívnu úlohu, ale má byť uskutočnením normy.“

Ak deti nedostanú priestor prežiť doma a v spoločenstve kresťanov realitu vzťahu s Bohom, pravdepodobne bude málo efektívne aj akékoľvek sprostredkovávanie teoretických informácií. Vo vzťahu k Bohu sa deti primárne neučia to, čo im niekto hovorí; učia sa predovšetkým tomu, čo vidia žiť iných ľudí.

4 Čo a ako učiť o trojjedinom Bohu

Zaoberať sa tým, ako dieťa chápe a prijíma učenie o Bohu, Ježišovi Kristovi a Duchu Svätom primerane svojmu veku, znamená venovať pozornosť nielen jeho duchovnému rozvoju, ale vôbec komplexnému rozvoju jeho osobnosti

---

¹⁰ FAZEKAŠ, L. Evanjelikálna teológia, s. 43.

V súvislosti so skúsenosťou v kresťanskom živote (s osobitným miestom v evanjelikálnom kresťanstve), píše V. Schneeberger: Wesley a jeho teológia skúsenosti – musí byť chápaná v súvislosti s autoritou Písma a funkciou rozumu. Ak vidíme skúsenosť izolovane, vedie nás to do slepej uličky. – Uvedené in PROCHÁZKA, P. Sila a slabosti evanjelikálneho kresťanstva, s. 59 (In PROCHÁZKA, P. ed. *Evanjelikálne kresťanstvo*. Zborník z vedeckej konferencie. Bratislava : ECM, 1995. 124 s. ISBN 80-85733-41-2.).

¹¹ FAZEKAŠ, L. Evanjelikálna teológia, s. 45.

(mentálnemu, fyzickému, sociálnemu a emocionálnemu). Ide už o desaťročia všeobecne známe ontogenetické poznatky o jednotlivých obdobiach vývinu osobnosti. Napr. vieme, že malé dieťa uvažuje konkrétne a staršie je schopné abstraktného myslenia. Novšie výskumy, vďaka ktorým odhaľujeme hlboké a úprimné detské uvažovanie o Bohu, prinášajú vhlád do detských predstáv o Bohu (zostavenie detského konceptu Boha).¹²

Ak by sme aj vyšli z pozície, že deti môžeme učiť všetko z Biblie bez ohľadu na ich vek, predsa len je potrebná určitá postupnosť, nakoľko všetko naraz ich naučiť nevieme. Preto sú dobrou pomôckou pre nás aplikácie a odporúčenia, ktoré sú vypracované na základe toho, ako sú deti schopné pochopiť a prijať učenie o Trojjedinom Bohu, a ktoré nám zároveň poskytnú systematický prehľad o tom, čo, kedy a ako o Bohu učiť.

4.1 Základné doktríny o Bohu, ktoré by malo vedieť každé dieťa¹³

(a) o Bohu: je (existencia), je iba jeden Boh, je Stvoriteľ, duch, svätý a spravodlivý, láska, všemocný, verný, nikdy sa nemení, múdry, všadeprítomný, vie všetko, je majestátny, milostivý, milosrdný, trpezlivý a žiarlivý,

(b) o Pánu Ježišovi Kristovi: je Boh, narodil sa ako dieťa z ľudskej matky a nebeského Otca, je pravý a dokonálny človek, zomrel na kríži za hriešnikov, vstal z mŕtvych, modlí sa za veriacich, je Pán, vystúpil na nebesia a bol vyvýšený, vráti sa bude sudca,

(c) o Duchu Svätom: je Boh, žije vo veriacich, dáva veriacim istotu, formuje veriacich na podobu Pána Ježiša, usvedčuje hriešnikov a vedie ich k znovuzrodeniu, pokrstil veriacich do Kristovho tela, zapečatil všetkých veriacich, vedie veriacich, pomáha veriacim a dáva im silu žiť a slúžiť, obdarúva veriacich.

Tieto odporúčenia sú veľkou pomôckou, no nie sú úplne metodicky spracované a nie je tu presne vymedzené, čo má dieťa vedieť o Bohu samotnom, v zmysle Trojice a čo o Bohu Otcovi.

---

¹² Vybrané práce zaoberajúce sa konceptom Boha u detí: MUCHOVÁ, L. Bůh je jako mrakodrap : o rozvíjení dětského Božího obrazu. (Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 1998, 66 s.); MUCHOVÁ, L. Dát světu a životu smysl a řád. Obraz a metafora v dětské představě Boha. (In SZYMECZEK, J. ed. *Katechetika - historie - teologie*. Sborník. Ostrava : OU PF, 2003. 264 s., s. 146-151. ISBN80-7042-306-4.); BRÁDŇANSKÁ, N. *Dětské představy o Bohu*. (Rigoróznа práca. Banská Bystrica : KETM PF UMB, 2004. 144 s.); BRÁDŇANSKÁ, N. Obraz Boha u detí v situáciách ohrozenia. (In *Úlohy cirkvi v ohrození*. Zborník z vedeckej teologickej konferencie. Banská Bystrica : KETM PF UMB, 2003. 136 s. ISBN 80-8055-746.); BRÁDŇANSKÁ, N. Niektoré aspekty Božej lásky v obraze Boha u detí v situáciách ohrozenia. (In *Acta Universitatis Matthaei Belii*. č. 6. Banská Bystrica : PF UMB, 2002. s.118-124.); BRÁDŇANSKÁ, N. Dôrazy evanjelikalizmu vo výskume „Obraz Boha u detí“. (In *Evanjelikálny teologický časopis*, 2002, č. 2, s.69-74. ISSN 1336-1783.).

¹³ Podľa: DOHERTY, S. *Ako učiť deti biblické doktríny*. Bratislava : Detská misia, 1999. 170 s. [bez ISBN] s. 30-31.

4.2 Vyučovanie o trojjedinom Bohu - aplikácie a odporúčania pre jednotlivé vekové skupiny

☑ Vo všetkých vekových skupinách treba zdôrazňovať prístup k Otcovi a Duchu *len* skrze Syna – Ježiša Krista. V ňom je spása, preto deti vedíme k tomu, aby ho oslovovali v modlitbách. Rovnako dôležité je skúsenostné vyučovanie o Bohu-Otcovi (Otče náš, Ef 2,18), keď učíme deti skrze Ježiša Krista osloviť Otca. Zároveň tiež vedíme deti k pochopeniu osoby Ducha Svätého a modlitbám o Ducha Svätého ako k tretej osobe Trojice, ktorá človeka učí tomu, čo Ježiš povedal (J 14-16 kap.).

☑ Samostatnú tému, týkajúcu sa vysvetľovania konceptu Trojice, navrhujeme preberať od obdobia dorastu (od 11-12 rokov), nakoľko až tieto deti sú schopné „abstraktného“ myslenia. Je síce pravda, že Trojicu sú duchovne schopné akceptovať aj mladšie deti, zvyčajne až deti dorasteneckého veku začínajú skutočne vnímať veľkosť duchovného tajomstva Trojice, a tak sa k tejto problematike aj s úctou postaviť a skutočne s úžitkom ju aj vnútorne reflektovať.

☑ Učiť deti o Trojjedinom Bohu je možné len s takým postojom katechéty, ktorý tieto pravdy pokladá za Božie tajomstvo, ku ktorým má úctu a vie, že aj on sám sa ešte učí poznávať Boha. Preto počíta s tým, že mnohé dimenzie tejto doktríny budú deti poznávať postupne, niektoré až v dospelom veku, tak ako im ich zjaví sám Boh.

☑ Prehľad najdôležitejších tém, súvisiacich s vyučovaním o Bohu, je spracovaný podľa vekových kategórií v samostatnom dokumente pre katechéty (na Katedre evanjelikálnej teológie a misie PF UMB).

4.3 Používanie symbolov pri vyučovaní o trojjedinosti Boha

Viacere metodické príručky odporúčajú rôzne symbolické pomôcky pre ilustráciu Trojice. V niektorých prípadoch však ich autori zároveň aj upozornia, že väčšina z nich nie je vhodná pre deti. Napr. S. Doherty ich pokladá za neúčtivé, problematické a nebiblické¹⁴. Sú to napríklad pokusy o priblíženie konceptu Trojice ilustráciou vajčička (jedno vajce, ktoré tvoria tri súčasti: bielok, žltok a škrupina), stromu (jeden strom, ale tri časti: korene, kmeň, koruna), vody

---

¹⁴ Tieto obrazy „pokuľhávajú“, pretože napr. nie je možné mať vodu v týchto troch formách súčasne. - DOHERTY, S. *Ako učiť deti biblické doktríny*, s. 46. Podobne je to s analógiou knihy J. Eddisona (knihy v myslí autora, na polici v knižnici a v predstavách čitateľa) alebo s analógiou domu (architekt domu, kupujúci domu a nájomca domu). V porovnaní s nimi pokladá N.Gumbel za lepšiu ilustráciu samotný vesmír, ktorý je utvorený z času, priestoru a hmoty: priestoru s jeho dĺžkou, šírkou a výškou; času s jeho budúcnosťou, minulosťou a prítomnosťou; hmoty s jej energiou, pohybom a javmi. Problém s týmito alegóriami je aj v tom, že sú neosobné. Tí, ktorí sa snažia o osobnejšiu analógiu, uvádzajú príklad vzťahov v rámci rodiny. (In *Searching Issues*. Eastbourne : Kingsway Publ., 2004. s. 107. ISBN 0-85476-739-8).

(vyskytuje sa v troch skupenstvách: tekutina, ľad, para), d'ateliny (tri listy, jedna rastlina). Takéto alebo grafické symboly sú nebezpečné a teológovia pred nimi varujú (odporúčajú matematické prirovnania).

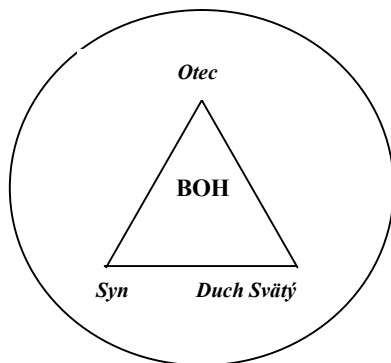
Okrem toho prízvukujú, že deti vždy musia vedieť, že ide len o príklad, symbol či znak. Najmä staršie deti poznajú z každodenného všedného života rôzne symboly a znaky (dopravné značky, znaky na klávesnici počítača, znak na svojej skrinke v škôlke) a chápu, že symboly odkazujú na skutočnosti, ktoré nemôžu byť vyjadrené slovami (napr. trojcípa hviezda Mercedesu bola dlho symbolom blahobytu). Deti majú vedieť, že Trojica je tajomstvo, axióm viery, ktorému nemôžeme logicky porozumieť. Trojjediný Boh si zaslúži údiv a bázeň. Táto pravda sa dá prijať len vierou. Ak zároveň vezmeme do úvahy vývinové danosti detí, u malých detí je ešte väčšie riziko používania symbolov, nakoľko nechápu význam symbolov a metafor a nerozlišujú medzi obrazným a skutočným významom pojmov.

K vysvetľovaniu Božej Trojjedinosti sa odporúčajú:

☑ Pre staršie deti sú vhodné matematické prirovnania z oblasti nekonečných množín, napr. zápis z výrokovej logiky: $1+1+1=1$.

☑ Príklad s tromi kvapalinami (plynmi) v jednom priestore môže ilustrovať perichóresis – vzájomné prebývanie každej Božej Osoby v oboch ďalších (ale aj tu treba upozorniť na priestorovú určenosť predstavivosti).

☑ Symbol trojuholníka¹⁵ umiestneného vo vnútri kruhu, ktorý symbolizuje Božiu jednotu:

¹⁵ Za najvhodnejší odporúča napr. N. Gumbel (In *Searching Issues*. Eastbourne : Kingsway Publ., 2004. s. 108. ISBN 0-85476-739-8).

Záver

Z katechetického pohľadu učenie o Trojjedinom Bohu nemá v kurikulu pozíciu „jednej z doktrín“. Ide o kľúčové učivo, prelínajúce sa celým kurikulom, ktoré si vyžaduje nielen úprimnú modlitbu za Bohom požehnaný priebeh jednotlivej hodiny, ale tiež dôslednú teologickú a pedagogicko-psychologickú prípravu. Rovnako nevyhnutnou je rozpoznanie úrovne doterajších vedomostí, skúseností a fáz duchovného života konkrétneho dieťaťa a skupiny detí: Ako naše dieťa chápe Trojjediného Boha? Vie dieťa, prečo učíme o Trojjedinom Bohu? Aký koncept Boha (na základe doterajšieho vyučovania, skúseností z rodiny, Božieho zjavenia) sa formuje v jednotlivých deťoch? Zistiť odpovede sa má katechéta pokúsiť prostredníctvom otázok či použitím alternatívnych, ale rovnako efektívnych metód (napr. deti majú nakresliť svoje porozumenie konceptu).

Vyučovať tajomstvu Božej Trojice je skutočne vyučovacia úloha *sui generis*. Je to úloha, ktorou sa nezaobera žiaden iný predmet, pretože sa snaží človeku priblížiť a viesť ho k tomu, čo je *neopísateľné* a *nevysvetliteľné*. Otto vo svojom diele *Das Heilige*¹⁶ tvrdí, že skúsenosť s Bohom je ťažké definovať. Je to uvedomenie si niečoho, čo je úplne mimo racionálnych schopností, predsa však je to určite „tam“. Človek reaguje pokornou bážňou, zdesením a uctievaním, pretože je v prítomnosti Svätého. Preto „úspech“ vyučovania o Trojici síce vyžaduje maximálnu snahu zo strany katechéta, ale zaručuje ho len samotné nadprirodzené zjavenie Toho, o kom hovoríme – Trojjediného Boha.

PaedDr. Noema Brádňanská – učiteľka na Katedre evanjelikálnej teológie a misie Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

Doc. PaedDr. Dana Hanesová, PhD. – učiteľka na Katedre evanjelikálnej teológie a misie Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

---

¹⁶ OTTO, R. *Posvätno : Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Praha : Vyšehrad, 1998. 157 s. ISBN 80-7021-260-8. – s. 26, 28-

RECENZIE

BUDOVANIE CIRKVI

PROCHÁZKA Pavel, *Budovanie cirkvi*, Banská Bystrica 2004, 80 str. ISBN 80-8055-884-1

Doc. ThDr. Pavel Procházka, PhD. mim. prof. vo svojej štúdií „*Budovanie cirkvi*“, ktorá bola vydaná ako vysokoškolský učebný text k rovnomennému kurzu na katedre Evanjelikálnej teológie a misie Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici, vychádza z potreby prípravy štúdijného materiálu pre študentov bakalárskeho programu Evanjelikálna teológia a misia. Pôvodným zámerom autora bolo, aby študenti dostali dobrý prehľadný úvod do základných pojmov a problému vzniku a rozvoja cirkvi, ako sám píše v úvode skrípt. Aj keď v tomto zmysle je štúdiá aj písaná, možno povedať, že si môže robiť nárok byť textom nielen pre študentov, ale aj pre širší kruh zborových pracovníkov, a to nielen v rámci evanjelikálnych denominácií, ale aj iných väčších protestantských cirkví. S úžitkom po nej budú môcť siahnúť iste aj fakulty pedagogické, filozofické a teologické, kde sa pripravujú napr. katechéti alebo andragógovia.

Postup spracovania témy je zostavený logicky a člení sa na päť väčších, dobre prehľadných celkov: 1. Najsamprv (str. 7-36) autor vychádza z biblických základov, kde definuje okolnosti vzniku cirkvi v Jeruzaleme a v Antiochii. Venuje sa rozboru zvestovania, spoločenstva a služby v pavlovských zboroch a obdobiu apoštolských otcov. Významným dôrazom je pre autora poukázať na to, že cirkev už v čase svojho počiatku bola spoločensvom, kde sa uplatňovali demokratické princípy spoločného riadenia života a kde sa jednota rešpektovala aj vo svojej mnohotvárnosti. Na sklonku storočia a ďalej sa však do popredia tlačia snahy o klerikalizáciu cirkvi a priberajú sa aj iné atribúty (sakramentalizmus, ceremonializmus, autoritatívnosť atď.). 2. V kapitole o rozmachu cirkvi v stredoveku (36-42) sa autor zamýšľa nad posunom cirkvi do pozície moci a jej ďalší vývoj z pohľadu evanjelia označuje ako tragický, keďže viera a evanjelium sa zneužívali na obchodovateľnú službu, kde hlavnú rolu hrala profesionalizácia a kde sa cirkev uzavretá do seba stávala úradom na sprostredkovávanie spásy. Budovanie cirkvi sa uberalo týmto smerom, k čomu sa pestovala a používala komplikovaná reč symbolov a predimenzovávali sa kulticko-liturgické obrady so všetkou svojou parádou i tajnosťou. Takýto vývoj sa podľa autora nemôže nazvať inak ako teologickým blúdením, ktorého charakteristikou bola aj všeobecná mravná skazenosť a náboženská frigidita. 3. Veľkými skokmi prechádza autor k obdobiu reformačnej a poreformačnej nápravy (42-47). Bolo to obdobie nesmierne ťažké, ale potrebné pre znovuoživenie Biblie (Sola Scriptura) ako prameňa pravého života a opravy (znovuzrodenie) cirkvi. Podarilo sa zbaviť pút tradícií a cirkiev obnoviť podľa učenia Písma (ad fontes). To dalo podnet aj k vzniku nových protestantských spoločenstiev, ktoré sa však ďalej budovali i bránili svojimi normami výkladu Biblie. To sa odzrkadlilo aj v chápaní a vysluhovaní sviatostí i v organizovaní bohoslužieb, čo sa malo diať čo najjednoduchšie a s upnutím sa iba na zvesť Písma. 4. Tak prechádza autor na kapitolu, v ktorej pojednáva

o rozličných typoch cirkevnej správy dnes (47-60). Vychádza najprv z hierarchického princípu katolíckej cirkvi, potom sa venuje biskupskému zriadeniu v našich domácich protestantských cirkvách, ako sa uplatňuje v cirkvi evanjelickej, reformovanej, husitskej, apoštolskej a metodistickej. Popri fungovaní synody neodmysliteľnou súčasťou budovania protestantských cirkví je však funkcia presbyterov a staršovstva, keďže ide o typ presbytero-synodálneho spôsobu vedenia a budovania cirkvi, kde okrem Písma hrá svoju dôležitú úlohu aj etický kódex a ústava cirkvi. Najväčším ťažiskom budovania cirkvi v protestantstvom prostredí je staršovstvo a laickí spolupracovníci, ktorí zvlášť v oblasti pastorácie pomáhajú bdiť nad zborom a viesť ho k potrebnému rastu. Rôzne protestantské cirkvi to však rôznym spôsobom kombinujú, takže dnes sa v tomto zmysle objavuje určitá pluralita cirkevného zriadenia. 5. Posledná kapitola sa venuje problematike budovania cirkvi ako spoločnosti, ktoré je relevantné pre tento svet (60-76). Tu autor preferuje model budovania cirkvi učeníkov, kde sa každý existenciálne pridá ku Kristu a v živé viere sa nechá ním viesť. Je to tichý autorov protest proti pokušeniu cirkvi ako inštitúcii, ktorá by sa v spoločnosti domáhala moci a povýšenectva. Autor je si vedomý generačného problému, v ktorom sa môže cirkev trápiť, avšak aj na tento problém ponúka riešenie, ako ho podáva Písmo. Obdobne sa dotýka významu kresťanskej rodiny, ekumenického sebapochopenia cirkvi a prekonaniu dedičstva protestantského dôrazu na intelekt. Na záver autor uvádza výsledky určitého výskumu (publikoval ich Christian A. Schwarz), podľa ktorého sa dá definovať osem takých prvkov, ktoré môžu dnes pomôcť k zvyšovaniu rastu zboru a k zintenzívneniu cirkevnej služby. Sú to: 1. zmocňujúce vedenie, 2. služba zameraná na duchovné dary, 3. vrúcna zbožnosť, 4. funkčná organizácia, 5. inšpiratívne bohoslužby, 6. skupinky s komplexnou náplňou, 7. evanjelizácia a 8. láskyplné vzťahy. Závěry tohto výskumu iste zapôsobia na každého čitateľa veľmi emotívne. V každom prípade neubránime sa vďačnému dojmu, že Boh svoju cirkev neopustil a neopúšťa, ale že vždy si nájde spôsob i ľudí, ako držať oheň evanjelia pri živote a ako ho občas aj rozduchať.

Po stránke vedeckého výskumu je autor dobre zorientovaný a zodpovedne uvádza pramene a iný dokumentačný materiál. Že ide o vysokoškolský pracovný text, potvrdzuje aj skutočnosť, že za jednotlivými kapitolami udáva aj úlohy k seminárnej práci. Konfesiónálne autor nezachádza do extrémov, i keď je jednoznačne badateľné, že jeho životné presvedčenie je jasne biblicky stanovené. Kriticky sa stavia k nezdravým, deformačným vývojom v rámci cirkvi, zvlášť v období apoštolských otcov, stredoveku a dnešnej rímsko-katolíckej, čo vhodne opodstatňuje odvolávaním sa na biblické svedectvo a autorov reformačných snáh. Svoje tézy v záveru štúdie – zvlášť pre dnešné budovanie cirkvi – formuluje v zovretí biblických výrokov a potrieb dnešnej novej živovej orientácie cirkvi. Majú burcujúci tón, čím je čitateľ uvádzaný do živšieho nazerania na prejednávaný problém budovania a obnovy cirkvi. V tomto procese aktualizuje aj výsledky svojho výskumu zo sekulárnych sfér, ako je napr. manažmentovanie firiem a profesijných spolkov. Tým reaguje na postavenie cirkvi vo svojom prostredí, ktoré ponúka cirkvi a teológii nielen priestor na misiu a evanjelizáciu, ale ju aj inšpiruje k novým postrehom a metódam práce.

V tomto zmysle sa štúdia môže pokladať za veľmi užitočnú, a jej zverejnenie je vítané v kruhu pedagogických odborníkov, pracovníkov v cirkevnej sfére, andragógov a iste aj študentov patričných odborov.

Imrich Peres

TRUTH TO TELL - THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH

NEWBIGIN, Lesslie. *Truth to Tell. The Gospel as Public Truth*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1. vyd. 1991, 1993 – reprint, ISBN 0-8028-0607-4, 90 stran

Z hlediska českého a slovenského teologického kontextu bude třeba autora představit (z hlediska Západu by to bylo „nošení dříví do lesa“). L. Newbigina (1909-1998) byl dlouhá léta misionářem a biskupem anglikánské Církve v jižní Indii (CSI) a v Madrasu, známým a významným ekumenickým činitelem – členem Oddělení pro světovou misií a evangelizaci SRC, nestorem misiologie, autorem mnohých knih (např. *The Gospel in a Pluralist Society*; *Foolishness to the Greeks* aj.), byl redaktorem International Bulletin of Missionary Research. Jeho teologická práce byla rozvíjena na poli misiologie, epistemologie, dialogu mezi kulturou a vírou apod.

Recenzovaná kniha je výsledkem autorových přednášek na Western Theological Seminary v Holland (USA, Michigan). Autor se v ní vyrovnává s otázkou, do jaké míry je evangelium pravdou a skutečností, která má být předmětem všeobecné pozornosti stejně jako přestřásány a považovány za „normální“ ostatní pravdy a skutečnosti.

V úvodu autor kritizuje současný relativismus, skepticismus a subjektivismus, které zacházejí příliš daleko, takže některé jejich závěry jsou neopodstatněné. Z hlediska křesťanství a evangelia vyzdvihuje zvláštní charakter vzkříšení jako faktu jiného řádu, který je třeba jako takový vzít v potaz a který představuje nové epistemologické východisko.

První kapitola (*Believing and Knowing the Truth*) je věnována noetické diskusi čili možnostem našeho poznávání. Dnešní doba se vyznačuje dichotomií mezi světem duchovním a materiálním, vírou a vědou. Rezignace na jistotu poznání vede k tendencím ovládat. Rozum potřebuje základ, díky němuž může poznávat, a tím je zjevení, zjevení Boha v Ježíši Kristu. Newbigina se na základě poznatků M. Polanyiho (1891-1976) snaží nabídnout cestu mezi subjektivismem, tvrdícím, že jisté poznání není možné, a falešným objektivismem. Na jedné straně není možno popřít subjektivní podíl vědce osoby a jeho přístupu, na druhé straně to však neznamená, že vědecké poznání je jen souhrnem a výrazem vědeckých názorů – je zde i ona postupně odhalována skutečnost.

Ve druhé kapitole (*Affirming the Truth in the Church*) podrobuje autor kritice tutéž dichotomii, která pronikla i do církve a která se projevuje dělením teologického přístupu na „liberalismus“ a „fundamentalismus“. Newbigina navrhuje uplatnit Polanyiho epistemologickou metodu „od – k“ („from – to“) čili v biblicko teologickém zkoumání upouštět a odhlížet od podružnosti a jednotlivosti, k nimž patří i subjektivní stránka tazatele, a zaměřit svou pozornost k základním významům, ke skutečnosti, která je „vně“.

Ve třetí kapitole (*Speaking the Truth to Caesar*) hodlá autor ukázat implikace, které mohou vyplynout z pokusu dokázat platnost křesťanské víry v celonárodním kontextu a veřejné diskusi. Jde o to hlásat vládu Kristovu nad každou oblastí života – etické a jiné důsledky evangelia nejsou platné jen pro církev, ale jsou zároveň výnosem Stvořitele, pod Něž spadá celý svět. Církev má spolu s vyznáváním Krista zároveň odhalovat a usvědčovat každou vynořivší se ideologii, každé zlo, májíc evangelium jako měřítko všech lidských nároků. Z hlediska praktického Newbigina navrhuje, aby církev vedla své členy k

(uplatňování křesťanské) odpovědnosti na veřejném a politickém životě, v tomto směru přikládá prvořadý význam místnímu sboru jako základní jednotce proměny společnosti.

Newbiginovu práci je třeba docenit už proto, že se chce čestně vypořádat s velkými současnými problémy, bere vážně evangelium – bez jakéhokoliv „(post)moderního přeformulování“ – takovýto důsledně vyznavačský postoj je (zvláště v jím zvoleném kontextu) ojedinělý; Newbigin také přistupuje seriózně k současnému myšlení a jeho výtkám na adresu křesťanství. Nechce ovšem automaticky přebírat hotově utvořené názory, často klíše, snaží se jít pod povrch. Autor je hoden pozornosti, jelikož jeho argumentace není jemnozrná, nýbrž velmi hutná a vyvolává tak další otázky, což je pro čtenáře velmi obohacující a motivující. Nevýhodou je, že své myšlenky vždy dostatečně nerozvádí a nechává jakoby „nakousnuté“. Tím ovšem dává „šanci“ čtenáři. Newbiginova publikace je vhodným pozváním k bližšímu k seznámení se s jeho dílem, jakož i promyšlením a uplatňováním konceptů v ní obsažených.

Marek Říčan